

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
TÜRKİYE KÜLTÜR PORTALI PROJESİ

TARİH
TÜRKİYE TARİHİ
OSMANLI DEVRİ
OSMANLI TARİHİ

Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY

2009
ANKARA

4. 2. Osmanlı Devri

4. 2. 1. Osmanlı Tarihi

4. 2. 1. 1. Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu

Anahtar Kelime: Osmanlı tarihi, Osmanlı devlet teşkilâtı, Osmanlı memleket yönetimi, Toprak yönetimi, Ordu teşkilâtı, Osmanlılar'da eğitim-öğretim, maliye, dil, edebiyat, sanat.

Osmanlılar, Oğuzlar'ın Bozok Kolu'ndan **Kayı Boyu**'ndandır. Kayılar'ın Anadolu'ya gelişleri hakkında kesin bir bilgimiz yoktur. Ancak Osmanlı Devleti'ni kuran **Osman Bey**'in **Ertuğrul Gazi**'nin oğlu olduğu, O'nun da babasının **Gündüz Alp** olduğu kesinleşmiştir. Kayılar 1230 yılında, Celâleddin Harezmşah'la çarpışan Anadolu Selçuklu Sultanı **Alâaddin Keykûbâd**'a yardımcı olarak savaşın kazanılmasında büyük rol oynadılar. Sultan Alâaddin Keykûbâd bu yardımlarından ötürü Kayı Boyu'na Eskişehir-Bilecik-Kütahya illerinin sınırlarının birleştiği yerde Bizans sınırında **Karacadağ**'ı onlara yurt olarak verdi.

Başlangıçta Kastamonu'daki **Çobanoğulları Beyliği**'ne bağlı olarak burada bir Uç Beyliği kuran Ertuğrul Gazi, **Söğüt**, **Domaniç** ve **Ermeni Derbendi** bölgelerine akınlar yapmayı Anadolu'daki gazileri, alpları etrafında toplamaya başladı. Karacahisar'ı da fetheden Ertuğrul Gazi'ye, Selçuklu Sultanı, Ertuğrul Gazi tarafından fethedilen bu toprakları Söğüt'ü kışlak Domaniç ve Ermeni Derbendi'ni yaylak olarak verdi. 1281 yılında vefat eden (92 yaşında) Ertuğrul Gazi'nin yerine oğlu Osman Gazi Kayılar'ın başına getirildi.

Kaynak (Source):

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 1**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 294.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 2**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 272.

Ahmet Refik (Altınay), **Lâle Devri**, İstanbul-?, s. 120.

Yzb. Alâettin-Yzb. Cavit; **İkinci Viyana Muhasarası, 1683**, İstanbul 1933, s. 28.

Anagnostis, Johannes; **Selânik (Thessaloniki)'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih Sultan II. Murad Dönemine Ait Bir Bizans Kaynağı**, Haz. Melek Delilbaşı, Ankara 1989, s. XII + 70 + 33 Tıpkı Basım + 8 Fotoğraf.

Ankara Meydan Muharebesi (1402), Ankara 1995, s. 114 + 32 Harita, Kroki ve Resim.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, I. Cilt, Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar**, Çev. Tahir Tunay, İstanbul 1939, s. VIII + 406 + [I. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Avni, s. 76] + Haritalar.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, II. Cilt, 1915 Mayısından Tahliyeye Kadar**, Çev. M. Hulusi, İstanbul 1940, s. VI + 484 + [II. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Sait, s. 82] + Haritalar.

Avcı, Orhan; **Irak'ta Türk Ordusu (1914-1918)**, Ankara 2004, s. 333.

Babinger, Franz; **Fatih Sultan Mehmed Ve Zamanı**, Çev. Dost Körpe, İstanbul 2003, s. 480.

1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, Ankara 1984, s. 224 + 2 Harita + 16 Kroki + 13 Resim.

1328-1329 Balkan Harbi, Trakya Seferi, Cilt: 3, Karargâh-ı Umumî Dar'ül Harekâtında Lüleburgaz Meydan Muharebesi, İstanbul 1928, s. X + 298.

I. Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu (26 Nisan 1989), Ankara 1992, s. VIII + 54.

Carım, Fuad; **Cezayir'de Türkler, Oruç Reis, Barbaros Hayreddin Paşa, Hasan Ağa, Veli Dede, Barbaros Hasan Paşa, Aydın Reis, Salih Paşa, Uluç Ali Paşa**, İstanbul 1962, s. 122 + XXX Resim.

Carım, Fuad; **Türkler'in Denizciliği Oruç Reis ve Garb Ocakları + Hind Denizlerinde Türk-Portekiz Elleşmeleri**, İstanbul 1965, s. 132.

Childs, Timoty W.; **Trablusgarp Savaşı Ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri**, Çev. Deniz Berktaş, İstanbul 2008, s. XVIII + 333.

Crowly, Roger; **1453, Son Büyük Kuşatma**, Çev. Cihat Taşçıoğlu, Ankara 2006, s. VI + XIV + 363.

Çakmak, Fevzi; **Büyük Harpte Şark Cephesi Hareketleri, Şark Vilayetlerimizde, Kafkasya'da Ve İran'da (1935'te Akademide Verilen Konferanslar)**, Ankara 1936, s. 363.

Çanakkale Muharebeleri, 75 nci Yıl Armağanı, Ankara 1990, s. VIII + 188 + 28 Ek.

Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu (Çanakkale, 14-17 Mart 1990), Ankara 1993, s. IV + 182.

Divitçioğlu, Sencer; **Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu**, İstanbul 1996, s. 134.

Downey, Fairfax; **Kanuni Sultan Süleyman**, Çev. Enis Behiç Koryürek, İstanbul 1975, s. VI + 300.

Emecan, Feridun; **İlk Osmanlılar Ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, İstanbul 2008, s. XVI + 236.

Erol, Mine; **Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Tutumu**, Ankara 1976, s. 88.

Gibbons, Herbert Adams; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, Çev. Ragıp Hulusi, İstanbul 1928, s. 282.

Gökbilgin, M. Tayyib; **Kanunî Sultan Süleyman**, İstanbul 1992, s. 220.

Hacısalihoglu, Mehmet; **Jön Türkler Ve Makedonya Sorunu (1890-1918)**, Çev. İhsan Catay, İstanbul 2008, s. XVI + 498.

Hamza, Yusuf; **Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Meşrutiyet'in İlânı**, Üsküp 1995, s. 644.

Hanioğlu, Şükrü; **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad Ve Terakki Cemiyeti Ve Jön Türklük, Cilt I (1889-1902)**, İstanbul 1985, s. 664.

Heinzelmann, Tobias; **Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu (1908-1914)**, Çev. Türkis Noyan, İstanbul 2004, s. 262.

Hocaoğlu, Mehmet; **Abdulhamid Han'ın Muhtıraları (Belgeler)**, İstanbul-?, s. 240.

Hüseyin Kâzım Kadri (Şeyh Muhsin-i Fanî); **Türkiye'nin Çöküşü (II. Meşrutiyet'in Perde Arkası-Makedonya, Arnavutluk-Suriye Ve Ermenistan'ın Elden Çıkışı)**, Haz. Yılmaz Daşcıoğlu, İstanbul 1992, s. 212.

Hüseyin Kâzım Kadri; **Balkanlar'dan Hicaz'a İmparatorluğun Tavsiyesi, 10 Temmuz İnkılâbı Ve Netayici**, Haz. Kudret Büyükcoşkun, İstanbul 1992.

Kandemir, Feridun; **Medine Müdafaası, Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler**, İstanbul 1991, s. 580.

Kaniye Savunması Ve Tiryaki Hasan Paşa, Ankara 1986, s. 72.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Neden Girdik, I. Cilt**, İstanbul 1994, s. 200.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik, 2. Cilt**, İstanbul 1994, s. 464

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik, Erzincan Ve Erzurum'un Kurtuluşu, 3. Cilt**, İstanbul 1994, s. 272.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Dünya Harbini Nasıl İdare Ettik, Sarıkamış, Kars ve Ötesi, 4. Cilt**, İstanbul 1994, s. 384.

Karaca, Ali; **Anadolu Islahatı ve Ahmet Şâkir Paşa (1838-1899)**, İstanbul 1993, s. 252.

Karadeniz, Hasan Basri; **Osmanlılar İle Beylikler Arasında Anadolu'da Meşrutiyet Mücadelesi**, İstanbul 2008, s. XIV + 344.

Kars, H. Zafer; **Belgelerle 1908 Devrimi Öncesinde Anadolu**, Ankara 1984, s. 158.

Kaynar, Reşat; **Mustafa Reşit Paşa Ve Tanzimat**, Ankara 1985, s. 656.

Köprülü, M. Fuad; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, İstanbul 1981, s. 390.

Köse, Osman; **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)**, Ankara 2006, s. XIV + 402.

Kreutel, Richard F.; **Viyana Önlerinde Kara Mustafa Paşa**, Çev. Müjdat Kayayerli, İstanbul 1994, s. 194.

Kuran, Ercüment; **Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)**, İstanbul 1957, s. 68 + 1 Harita.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), Birinci Cild**, Ankara 1951, s. 492.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), İkinci Cild**, Ankara 1953, s. (493-888) + 7 Kroki Ve Resim + 4 Harita.

Lindner, Rudi Paul; **Osmanlı Tarih Öncesi**, Çev. Ayda Arel, İstanbul 2008, s. 152.

Mardin, Şerif; **Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri, 1895-1908** İstanbul 1983, s. 256.

Müderrişoğlu, Alptekin; **Sarıkamış Dramı**, İstanbul 2007, s. 495.

Niğbolu Meydan Muharebesi Ve Yıldırım Bayazıt, Ankara 1984, s. 90 + 6 Harita ve Kroki.

Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856), Ankara 2006, s. XXX + 545 + 1 Ek.

Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri, -I-, Ankara 2005, s. XXXVI + 696.

Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi, Ed. İhsanoğlu, İstanbul 1994, s. XXVIII + 868.

Öğün, Tuncay; **Kafkas Cephesi'nin I. Dünya Savaşı'ndaki Lojistik Desteği**, Ankara 1999, s. 364.

Öklem, Necdet; **1877 Meclisi Mebusanı, Bütçe-İller Kanunu, İç Tüzük Üzerinde Tartışmalar**, İzmir 1982, s. 220.

Palmer, Alan; **1853-1856 Kırım Savaşı Ve Modern Avrupa'nın Doğuşu**, Çev. Meral Gaspıralı, İstanbul 1999, s. 272.

Perjés, Géza; **Mohaç Meydan Muharebesi**, Çev. Şerif Baştav, Ankara 1992, s. XII + 72.

Runciman, Steven; **The Fall of Constantinople 1453**, Cambridge 1965, p. XIV + 256 + 1 Harita.

Shaw, Stanford J.; **Eski Ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)**, Çev. Hür Güldü, İstanbul 2008, s. XIV + 625.

Stanley, Francis; **St. Petersburg'dan Plevne'ye Gazi Osman Paşa**, Çev. Salih Cıngıllıoğlu, İstanbul 2007, s. 181.

Stoye, John; **Viyana Kuşatması**, Çev. Derin Türkömer, İstanbul 2003, s. 372.

Şakir, Ziya; **II. Abdulhamid'in Gizli Siyaseti Ve Yunan Zaferi**, İstanbul 2002, s. 172

Şapolyo, Enver Behnan; **Gazi Osman Paşa Ve Plevne Müdafaası**, İstanbul 1959, s. 252.

Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı**, İstanbul 2004, s. 224.

Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı II**, İstanbul 2006, s. 320.

Şirokorad, A. B.; **Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana, Osmanlı-Rus Savaşları, Kırım-Balkanlar- 93 Harbi Ve Sarıkamış**, s. 568.

Varna (1444), İkinci Kosova (1448) Meydan Muharebeleri Ve II. Murad, İstanbul 1987, s. 100 + 16 Harita ve Kroki.

Tansel, Selâhattin; **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî Ve Askerî Faaliyeti**, Ankara 1953, s. 356.

Tansel, Selâhattin; **Sultan II. Bayezid'in Siyasî Hayatı**, İstanbul 1966, s. 310.

Tansel, Selâhattin; **Yavuz Sultan Selim**, Ankara 1969, s. 266 + 78 Vesika.

Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif; **Hürriyet'in İlâmı Ve II. Abdulhamid**, İstanbul 1999, s. 70.

Tevfik, Ebuzziya; **Yeni Osmanlılar, İmparatorluğun Son Dönemindeki Genç Türkler**, Haz. Şemsettin Kutlu, İstanbul 2006, s. 701.

Tomenendal, Kerstin; **Das Türkische Gesicht Wiens, Auf den Spuren der Türken in Wien**, Wien-Köln 2000, p. 326.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 1, İkinci Meşrutiyet Dönemi**, İstanbul 1998, s. 688.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 2, Mütareke Dönemi**, İstanbul 1999, s. 656.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 3, İttihat Ve Terakki, Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi**, İstanbul 2000, s. 800., İstanbul 1998, s. 688.

Witteck, Paul; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu**, Çev. Fatmagül Berktaş, İstanbul 1985.

Yurdaydın, Hüseyin G.; **Kanunî'nin Cülûsu Ve İlk Seferleri**, Ankara 1961, s. 54.

Yüceer, Nâsır; **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nun Azerbaycan Ve Dağistan Harekâtı, Azerbaycan Ve Dağistan'ın Bağımsızlığını Kazanması 1918**, Ankara 1996, s. 202 + 20 Ek.

Zekeriyyazâde; **Ferah, Cerbe Fetihnâmesi**, Haz. Orhan Şaik Gökyay, Ankara 1988, s. 138.

Zeyrek, Yunus; **Târih-i Osman Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Kafkasya Fetihleri (H. 986-988/M. 1578-1580)**, Ankara 2001, s. 210.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.

Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN

4. 2. 1. 2. Osman Gazi (1281-1324)

Anahtar Kelime: Osmanlı tarihi, Osmanlı devlet teşkilâtı, Osmanlı memleket yönetimi, Toprak yönetimi, Ordu teşkilâtı, Osmanlılar'da eğitim-öğretim, maliye, dil, edebiyat, sanat.

Osman Gazi Beyliğin başına geçtikten sonra amcası **Dündar Bey**'in muhalefetiyle karşılaştı. 1298 yılında Dündar Bey çatışma sonunda öldü. Selçuklu Devleti 1284 yılında Osman Gazi'nin Beyliğini tanıdı. Böylelikle doğrudan doğruya Osmanlı Beyliği Selçuklular'a bağlanmış oldu. Önce Türkler'e oldukça zararı dokunan **İnegöl Tekfuru**'nu ortadan kaldırmak isteyen Osman Bey, **Ermeni Derbendi Savaşı**'nda iyi bir sonuç alamadı. Bu savaşta kardeşi **Sarubatu**'nun oğlu **Bey Hoca** şehit oldu. Domaniç'te daha sonra yapılan başka bir muharebede ise **İnegöl** ve **Karacahisar** Tekfurları'nın sayıca üstün kuvvetlerini yenmeyi başaran Osman Gazi bu ikinci savaşta da kardeşi **Sarubatu (Savcı) Bey**'i kaybetti. Bu savaşta Rum kuvvetlerine komuta eden İnegöl Tekfuru'nun kardeşi **Filatos** da ölmüştü. Karacahisar bu savaş sonrası Osman Gazi'nin eline geçti. Karacahisar'a ilk kadı, sü-başılık görevi de dâhil olarak **Şeyh Edebalı**'nın öğrencilerinden **Dursun Fakih** atandı. Domaniç Zaferi'nden sonra Selçuklu Sultanı tarafından tebrik edilen Osman Gazi'ye beylik alâmetleri olarak tabıl, alem ve tuğ gönderilmişti. Ayrıca Eskişehir ile İnönü'de Osman Bey'e verilmişti. Daha sonra Osman Gazi süratle Sakarya boylarına akınlar düzenleyerek **Taraklı** ve **Göynük**'ü de ele geçirdi.

Osman Gazi kendisine düşmanca davranmakta devam eden **Bilecik** ve **Yarhisar** Tefurları'nın komplosunu suya düşürerek bu şehirleri de aldı. Yarhisar Tekfuru'nun güzel kızı **Holofiria** Müslümanlığı kabul ederek **Nilüfer** adını almıştı. Nilüfer Hatun'u oğlu Orhan'la evlendiren Osman Gazi daha sonra 1299 tarihinde **İnegöl**'ü fethetti. **Bilecik**'i beyliğin merkezi yapan Osman Bey, daha sonra İznik'i fethetmek üzere harekete geçti. **Köprühisar** ve **Yenişehir**'i ele geçirdi. Bu sırada Bizans'tan İznik'e yardım için gönderilen beş bin kişilik kuvveti **Koyunhisar** denilen yerde ağır bir yenilgiye uğrattı (1302). Bu zafer Türkler'e İzmit yolunu açmıştır. Türk kuvvetleri Bursa önlerine kadar akınlarını ilerlettiler. Koyunhisar zaferinden 1308 yılına kadar devam eden süre içinde fethedilen yerleri Türkleştirmeye çalışan Osman Gazi, 1308 yılından sonra tekrar plânlı bir fetih hareketine başladı. 1315 yılında Bursa kuşatmasını başlatan Osman Gazi **Geyve**, **Lefke**, **Akyazı** ve **Hendek** bölgelerini de ülkesine kattı. Başlangıçta kuşatmaya kumanda eden Osman Gazi, hastalığının artması üzerine komutayı oğlu Orhan'a devretti. Nikris denilen hastalıktan Bursa fethini öğrenmeden 1324 yılında öldü. Genellikle Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihi olarak 1299/1300 tarihleri ileri sürülmektedir.

Kaynak (Source):

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 1**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 294.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 2**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 272.

Ahmet Refik (Altınay), **Lâle Devri**, İstanbul-?, s. 120.

Yzb. Alâettin-Yzb. Cavit; **İkinci Viyana Muhasarası, 1683**, İstanbul 1933, s. 28.

Anagnostis, Johannes; **Selânik (Thessaloniki)'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih Sultan II. Murad Dönemine Ait Bir Bizans Kaynağı**), Haz. Melek Delilbaşı, Ankara 1989, s. XII + 70 + 33 Tıpkı Basım + 8 Fotoğraf.

Ankara Meydan Muharebesi (1402), Ankara 1995, s. 114 + 32 Harita, Kroki ve Resim.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, I. Cilt, Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar**, Çev. Tahir Tunay, İstanbul 1939, s. VIII + 406 + [I. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Avni, s. 76] + Haritalar.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, II. Cilt, 1915 Mayısından Tahliyeye Kadar**, Çev. M. Hulusi, İstanbul 1940, s. VI + 484 + [II. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Sait, s. 82] + Haritalar.

Avcı, Orhan; **Irak'ta Türk Ordusu (1914-1918)**, Ankara 2004, s. 333.

Babinger, Franz; **Fatih Sultan Mehmed Ve Zamanı**, Çev. Dost Körpe, İstanbul 2003, s. 480.

1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, Ankara 1984, s. 224 + 2 Harita + 16 Kroki + 13 Resim.

1328-1329 Balkan Harbi, Trakya Seferi, Cilt: 3, Karargâh-ı Umumî Dar'ül Harekâtında Lüleburgaz Meydan Muharebesi, İstanbul 1928, s. X + 298.

I. Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu (26 Nisan 1989), Ankara 1992, s. VIII + 54.

Carım, Fuad; **Cezayir'de Türkler, Oruç Reis, Barbaros Hayreddin Paşa, Hasan Ağa, Veli Dede, Barbaros Hasan Paşa, Aydın Reis, Salih Paşa, Uluç Ali Paşa**, İstanbul 1962, s. 122 + XXX Resim.

Carım, Fuad; **Türkler'in Denizciliği Oruç Reis ve Garb Ocakları + Hind Denizlerinde Türk-Portekiz Elleşmeleri**, İstanbul 1965, s. 132.

Childs, Timoty W.; **Trablusgarp Savaşı Ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri**, Çev. Deniz Berktaş, İstanbul 2008, s. XVIII + 333.

Crowly, Roger; **1453, Son Büyük Kuşatma**, Çev. Cihat Taşçıoğlu, Ankara 2006, s. VI + XIV + 363.

Çakmak, Fevzi; **Büyük Harpte Şark Cephesi Hareketleri, Şark Vilayetlerimizde, Kafkasya'da Ve İran'da (1935'te Akademide Verilen Konferanslar)**, Ankara 1936, s. 363.

Çanakkale Muharebeleri, 75 nci Yıl Armağanı, Ankara 1990, s. VIII + 188 + 28 Ek.

Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu (Çanakkale, 14-17 Mart 1990), Ankara 1993, s. IV + 182.

Divitçioğlu, Sencer; **Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu**, İstanbul 1996, s. 134.

Downey, Fairfax; **Kanuni Sultan Süleyman**, Çev. Enis Behiç Koryürek, İstanbul 1975, s. VI + 300.

Emecan, Feridun; **İlk Osmanlılar Ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, İstanbul 2008, s. XVI + 236.

Erol, Mine; **Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Tutumu**, Ankara 1976, s. 88.

Gibbons, Herbert Adams; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, Çev. Ragıp Hulusi, İstanbul 1928, s. 282.

Gökbilgin, M. Tayyib; **Kanunî Sultan Süleyman**, İstanbul 1992, s. 220.

Hacısalihioğlu, Mehmet; **Jön Türkler Ve Makedonya Sorunu (1890-1918)**, Çev. İhsan Catay, İstanbul 2008, s. XVI + 498.

Hamza, Yusuf; **Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Meşrutiyet'in İlânı**, Üsküp 1995, s. 644.

Hanioğlu, Şükrü; **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad Ve Terakki Cemiyeti Ve Jön Türklük, Cilt I (1889-1902)**, İstanbul 1985, s. 664.

Heinzelmann, Tobias; **Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu (1908-1914)**, Çev. Türkis Noyan, İstanbul 2004, s. 262.

Hocaoğlu, Mehmet; **Abdulhamid Han'ın Muhtıraları (Belgeler)**, İstanbul-?, s. 240.

Hüseyin Kâzım Kadri (Şeyh Muhsin-i Fanî); **Türkiye'nin Çöküşü (II. Meşrutiyet'in Perde Arkası-Makedonya, Arnavutluk-Suriye Ve Ermenistan'ın Elden Çıkışı)**, Haz. Yılmaz Daşcıoğlu, İstanbul 1992, s. 212.

Hüseyin Kâzım Kadri; **Balkanlar'dan Hicaz'a İmparatorluğun Tavsiyesi, 10 Temmuz İnkılâbı Ve Netayici**, Haz. Kudret Büyükoçkun, İstanbul 1992.

Kandemir, Feridun; **Medine Müdafaası, Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler**, İstanbul 1991, s. 580.

Kaniye Savunması Ve Tiryaki Hasan Paşa, Ankara 1986, s. 72.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Neden Girdik, I. Cilt**, İstanbul 1994, s. 200.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik, 2. Cilt**, İstanbul 1994, s. 464

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik, Erzincan Ve Erzurum'un Kurtuluşu, 3. Cilt**, İstanbul 1994, s. 272.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Dünya Harbini Nasıl İdare Ettik, Sarıkamış, Kars ve Ötesi, 4. Cilt**, İstanbul 1994, s. 384.

Karaca, Ali; **Anadolu Islahatı ve Ahmet Şâkir Paşa (1838-1899)**, İstanbul 1993, s. 252.

Karadeniz, Hasan Basri; **Osmanlılar İle Beylikler Arasında Anadolu'da Meşruiyet Mücadelesi**, İstanbul 2008, s. XIV + 344.

Kars, H. Zafer; **Belgelerle 1908 Devrimi Öncesinde Anadolu**, Ankara 1984, s. 158.

Kaynar, Reşat; **Mustafa Reşit Paşa Ve Tanzimat**, Ankara 1985, s. 656.

Köprülü, M. Fuad; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, İstanbul 1981, s. 390.

Köse, Osman; **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)**, Ankara 2006, s. XIV + 402.

Kreutel, Richard F.; **Viyana Önlerinde Kara Mustafa Paşa**, Çev. Müjdat Kayayerli, İstanbul 1994, s. 194.

Kuran, Ercüment; **Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)**, İstanbul 1957, s. 68 + 1 Harita.

Kurat, Akdes Nimet; **Pрут Seferi Ve Barışı 1123 (1711), Birinci Cild**, Ankara 1951, s. 492.

Kurat, Akdes Nimet; **Pрут Seferi Ve Barışı 1123 (1711), İkinci Cild**, Ankara 1953, s. (493-888) + 7 Kroki Ve Resim + 4 Harita.

Lindner, Rudi Paul; **Osmanlı Tarih Öncesi**, Çev. Ayda Arel, İstanbul 2008, s. 152.

Mardin, Şerif; **Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri, 1895-1908** İstanbul 1983, s. 256.

Müdürrisoğlu, Alptekin; **Sarıkamış Dramı**, İstanbul 2007, s. 495.

Niğbolu Meydan Muharebesi Ve Yıldırım Bayazıt, Ankara 1984, s. 90 + 6 Harita ve Kroki.

Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856), Ankara 2006, s. XXX + 545 + 1 Ek.

Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muhareneleri, -I-, Ankara 2005, s. XXXVI + 696.

Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi, Ed. İhsanoğlu, İstanbul 1994, s. XXVIII + 868.

Öğün, Tuncay; **Kafkas Cephesi'nin I. Dünya Savaşı'ndaki Lojistik Desteği**, Ankara 1999, s. 364.

Öklem, Necdet; **1877 Meclisi Mebusanı, Bütçe-İller Kanunu, İç Tüzük Üzerinde Tartışmalar**, İzmir 1982, s. 220.

Palmer, Alan; **1853-1856 Kırım Savaşı Ve Modern Avrupa'nın Doğuşu**, Çev. Meral Gaspıralı, İstanbul 1999, s. 272.

Perjés, Géza; **Mohaç Meydan Muharebesi**, Çev. Şerif Başstav, Ankara 1992, s. XII + 72.

Runciman, Steven; **The Fall of Constantinople 1453**, Cambridge 1965, p. XIV + 256 + 1 Harita.

Shaw, Stanford J.; **Eski Ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)**, Çev. Hür Güldü, İstanbul 2008, s. XIV + 625.

Stanley, Francis; **St. Petersburg'dan Plevne'ye Gazi Osman Paşa**, Çev. Salih Cıngıllıoğlu, İstanbul 2007, s. 181.

Stoye, John; **Viyana Kuşatması**, Çev. Derin Türkömer, İstanbul 2003, s. 372.

Şakir, Ziya; **II. Abdulhamid'in Gizli Siyaseti Ve Yunan Zaferi**, İstanbul 2002, s. 172

Şapolyo, Enver Behnan; **Gazi Osman Paşa Ve Plevne Müdafaası**, İstanbul 1959, s. 252.

Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı**, İstanbul 2004, s. 224.

Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı II**, İstanbul 2006, s. 320.

Şirokorad, A. B.; **Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana, Osmanlı-Rus Savaşları, Kırım-Balkanlar- 93 Harbi Ve Sarıkamış**, s. 568.

Varna (1444), İkinci Kosova (1448) Meydan Muharebeleri Ve II. Murad, İstanbul 1987, s. 100 + 16 Harita ve Kroki.

Tansel, Selâhattin; **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî Ve Askerî Faaliyeti**, Ankara 1953, s. 356.

Tansel, Selâhattin; **Sultan II. Bayezid'in Siyasî Hayatı**, İstanbul 1966, s. 310.

Tansel, Selâhattin; **Yavuz Sultan Selim**, Ankara 1969, s. 266 + 78 Vesika.

Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif; **Hürriyet'in İlânı Ve II. Abdulhamid**, İstanbul 1999, s. 70.

Tevfik, Ebuzziya; **Yeni Osmanlılar, İmparatorluğun Son Dönemindeki Genç Türkler**, Haz. Şemsettin Kutlu, İstanbul 2006, s. 701.

Tomenendal, Kerstin; **Das Türkische Gesicht Wiens, Auf den Spuren der Türken in Wien**, Wien-Köln 2000, p. 326.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 1, İkinci Meşrutiyet Dönemi**, İstanbul 1998, s. 688.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 2, Mütareke Dönemi**, İstanbul 1999, s. 656.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 3, İttihat Ve Terakki, Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi**, İstanbul 2000, s. 800., İstanbul 1998, s. 688.

Witteck, Paul; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu**, Çev. Fatmagül Berktay, İstanbul 1985.

Yurdaydın, Hüseyin G.; **Kanunî'nin Cülûsu Ve İlk Seferleri**, Ankara 1961, s. 54.

Yüceer, Nâsır; **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nun Azerbaycan Ve Dağıstan Harekâtı, Azerbaycan Ve Dağıstan'ın Bağımsızlığını Kazanması 1918**, Ankara 1996, s. 202 + 20 Ek.

Zekeriyyazâde; **Ferah, Cerbe Fetihnâmesi**, Haz. Orhan Şaik Gökyay, Ankara 1988, s. 138.

Zeyrek, Yunus; **Târih-i Osman Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Kafkasya Fetihleri (H. 986-988/M. 1578-1580)**, Ankara 2001, s. 210.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN

4. 2. 1. 3. Sultan Orhan (1324-1361)

Anahtar Kelime: Osmanlı tarihi, Osmanlı devlet teşkilâtı, Osmanlı memleket yönetimi, Toprak yönetimi, Ordu teşkilâtı, Osmanlılar'da eğitim-öğretim, maliye, dil, edebiyat, sanat.

Osman Gazi oğluna kuvvetli bir beylik ve tecrübeli komutanlar bırakmıştı. Bilhassa **Akçakoca, Konur Alp, Turgut Alp, Samsa Çavuş, Kara Mürsel, Abdurrahman Gazi** gibi değerli komutanların devlet kuruluşunda hizmetleri büyük oldu. Bursa kuşatmasını şiddetini arttırarak devam ettiren Orhan Bey, teslim olma teklifini kabul etmesi üzerine Bursa Tekfuru ve ailesinin Bizans'a gitmelerine izin verdi. 1326 tarihinde Bursa alınarak devlet merkezi buraya taşındı. **Aydos Kalesi**'ni **Konur Alp** ele geçirirken, **Kara Mürsel** de İzmit Körfezi'nin güneyini fethetti. Orhan Gazi daha sonra İzmit kuşatmasını hızlandırdı. İzmit'in önemi sebebiyle Bizans bu kuşatmaya engel olmaya çalışıyordu. Kuvvetli bir ordu hazırlayan Bizans İmparatoru Üsküdar üzerinden **Maltepe (Palekenon)**'ye geldi. Burada Bizans ordusunu bekleyen Orhan Gazi süratle hücumu geçerek Bizans ordusunu bozdu. İmparator yaralı olarak savaş alanından kaçırıldı. Daha sonra İzmit önlerine dönen Orhan Gazi 1330 tarihinde bu şehri de fethetti.

Sultan Orhan 1337 yılında Koyunhisar Kalesi'ne çekilmiş olan İzmit Valisi **Kalo Yuannis**'i mağlûp etti. Savaş sırasında ölen Kalo Yuannis'in kesik başı İzmit'i savunan Rumlar'a gösterilerek mukavemetleri kırıldı. Şehir teslim oldu (1337). Büyük fetihler Türkler'in nüfus sıkıntısı çekmesine sebep oluyordu. Anadolu'nun çeşitli yerlerinden Türk göçleri devam ediyordu. Ancak bu yeterli olmamaktaydı. Bu bakımdan Orhan Bey, Anadolu'ya döndü. **Karasioğulları Beyliği** bu sırada taht kavgası ile karışıklık içine düşmüştü. **Aclan Bey**'in ölümü üzerine oğulları **Demirhan, Yahşihan** ve **Dursun** birbirlerine düşmüşlerdi. Demirhan'la Yahşihan beyliği paylaşarak diğer kardeşleri Dursun'a bir şey bırakmamışlardı. Dursun Bey bunun üzerine Orhan Bey'e başvurarak yardım istedi. Orhan Bey, yanında Dursun Bey olduğu hâlde Balıkesir üzerine yürüdü. Demirhan Bey Bergama'ya kaçtı. Balıkesir'i ele geçiren Orhan Bey, Dursun Bey'in kardeşi ile barışması için Bergama'ya gönderdi. Ancak Dursun Bey Bergama önlerinde kaleden atılan bir okla öldürüldü. Bunun üzerine Bergama üzerine yürüyen Sultan Orhan Karası Beyliği'ni Osmanlı topraklarına kattı (1341-1345). Karası Beyliği'nin ilhakı **Hacı İl Bey, Gazi Evrenuz, Ece Halil** ve **Gazi Fazıl** gibi değerli kara ve deniz komutanlarının Osmanlı hizmetine girmelerini sağladı. Karası Beyliği ile birlikte Kapıdağ da Bizanslılar'dan alınarak Marmara Denizi'nin bütün Anadolu kıyıları ele geçirilmiştir. 1354 yılında oğlu **Süleyman Paşa**'yı Ankara'ya göndererek bu şehri de sınırları içine kattı.

Bizans İmparatoru **Kantakuzen**, taht kavgaları sırasında sınırları geçerek Bizans topraklarına tecavüz eden Bulgarlar'a karşı Orhan Bey'den yardım istedi (1345). Orhan Bey şartlı olarak yardım yapabileceğini bildirdi. Bunun üzerine İmparator **Gelibolu** Yarımadası üzerindeki **Çimpe Kalesi**'ni Türkler'e üs olarak verdi. Orhan Bey, oğlu Süleyman Paşa'yı 20.000 kişilik bir kuvvetle Rumeli'ye gönderdi. Kantakuzen duruma hâkim olduktan sonra bu kuvvetler geri döndü. Çimpe'ye yerleşen Türkler kısa bir zaman sonra Gelibolu şehri ve limanını da ele geçirdiler. Gelibolu'ya yerleşen Süleyman Paşa'nın yanında **Lala Şahin Paşa, Gazi Evrenuz, Hacı İl Bey, Gazi Fazıl Bey** ve **Yakup Ece Bey** gibi değerli komutanlar vardı. Kısa zamanda Bolayır, Tekirdağ, Malkara, Keşan, Burgaz ve Çorlu fethedildi. Süleyman Paşa ancak bir av esnasında 1359 yılında atının kapaklanması yüzünden öldü. Oğlunun ölümüne çok üzülen Orhan Bey de 1361/62 yılında öldü. Orhan Gazi, devletin asıl kurucusudur. Aşiret

teşkilâtından devlet teşkilâtına geçiş Orhan Bey zamanında olmuştur. İlk defa para bastırılmış, hutbe okutulmuştur. **Vezir Alâaddin Ali Paşa, Çandarlı Kara Halil Paşa** yeni devlet düzeninin kurulmasında büyük hizmetler yapmışlardır.

Kaynak (Source):

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 1**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 294.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 2**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 272.

Ahmet Refik (Altınay), **Lâle Devri**, İstanbul-?, s. 120.

Yzb. Alâettin-Yzb. Cavit; **İkinci Viyana Muhasarası, 1683**, İstanbul 1933, s. 28.

Anagnostis, Johannes; **Selânik (Thessaloniki)'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih Sultan II. Murad Dönemine Ait Bir Bizans Kaynağı**, Haz. Melek Delilbaşı, Ankara 1989, s. XII + 70 + 33 Tıpkı Basım + 8 Fotoğraf.

Ankara Meydan Muharebesi (1402), Ankara 1995, s. 114 + 32 Harita, Kroki ve Resim.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, I. Cilt, Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar**, Çev. Tahir Tunay, İstanbul 1939, s. VIII + 406 + [I. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Avni, s. 76] + Haritalar.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, II. Cilt, 1915 Mayısından Tahliyeye Kadar**, Çev. M. Hulusi, İstanbul 1940, s. VI + 484 + [II. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Sait, s. 82] + Haritalar.

Avcı, Orhan; **Irak'ta Türk Ordusu (1914-1918)**, Ankara 2004, s. 333.

Babinger, Franz; **Fatih Sultan Mehmed Ve Zamanı**, Çev. Dost Körpe, İstanbul 2003, s. 480.

1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, Ankara 1984, s. 224 + 2 Harita + 16 Kroki + 13 Resim.

1328-1329 Balkan Harbi, Trakya Seferi, Cilt: 3, Karargâh-ı Umumî Dar'ül Harekâtında Lüleburgaz Meydan Muharebesi, İstanbul 1928, s. X + 298.

I. Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu (26 Nisan 1989), Ankara 1992, s. VIII + 54.

Carım, Fuad; **Cezayir'de Türkler, Oruç Reis, Barbaros Hayreddin Paşa, Hasan Ağa, Veli Dede, Barbaros Hasan Paşa, Aydın Reis, Salih Paşa, Uluç Ali Paşa**, İstanbul 1962, s. 122 + XXX Resim.

Carım, Fuad; **Türkler'in Denizciliği Oruç Reis ve Garb Ocakları + Hind Denizlerinde Türk-Portekiz Elleşmeleri**, İstanbul 1965, s. 132.

Childs, Timoty W.; **Trablusgarp Savaşı Ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri**, Çev. Deniz Berktaş, İstanbul 2008, s. XVIII + 333.

Crowly, Roger; **1453, Son Büyük Kuşatma**, Çev. Cihat Taşçıoğlu, Ankara 2006, s. VI + XIV + 363.

Çakmak, Fevzi; **Büyük Harpte Şark Cephesi Hareketleri, Şark Vilayetlerimizde, Kafkasya'da Ve İran'da (1935'te Akademide Verilen Konferanslar)**, Ankara 1936, s. 363.

Çanakkale Muharebeleri, 75 nci Yıl Armağanı, Ankara 1990, s. VIII + 188 + 28 Ek.

Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu (Çanakkale, 14-17 Mart 1990), Ankara 1993, s. IV + 182.

Divitçioğlu, Sencer; **Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu**, İstanbul 1996, s. 134.

Downey, Fairfax; **Kanuni Sultan Süleyman**, Çev. Enis Behiç Koryürek, İstanbul 1975, s. VI + 300.

Emecan, Feridun; **İlk Osmanlılar Ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, İstanbul 2008, s. XVI + 236.

Erol, Mine; **Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Tutumu**, Ankara 1976, s. 88.

Gibbons, Herbert Adams; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, Çev. Ragıp Hulusi, İstanbul 1928, s. 282.

Gökbilgin, M. Tayyib; **Kanunî Sultan Süleyman**, İstanbul 1992, s. 220.

Hacısalihioğlu, Mehmet; **Jön Türkler Ve Makedonya Sorunu (1890-1918)**, Çev. İhsan Catay, İstanbul 2008, s. XVI + 498.

Hamza, Yusuf; **Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Meşrutiyet'in İlânı**, Üsküp 1995, s. 644.

Hanioğlu, Şükrü; **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad Ve Terakki Cemiyeti Ve Jön Türklük, Cilt I (1889-1902)**, İstanbul 1985, s. 664.

Heinzelmann, Tobias; **Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu (1908-1914)**, Çev. Türkis Noyan, İstanbul 2004, s. 262.

Hocaoğlu, Mehmet; **Abdulhamid Han'ın Muhtıraları (Belgeler)**, İstanbul-?, s. 240.

Hüseyin Kâzım Kadri (Şeyh Muhsin-i Fanî); **Türkiye'nin Çöküşü (II. Meşrutiyet'in Perde Arkası-Makedonya, Arnavutluk-Suriye Ve Ermenistan'ın Elden Çıkışı)**, Haz. Yılmaz Daşçıoğlu, İstanbul 1992, s. 212.

Hüseyin Kâzım Kadri; **Balkanlar'dan Hicaz'a İmparatorluğun Tavsiyesi, 10 Temmuz İnkılâbı Ve Netayici**, Haz. Kudret Büyükcoşkun, İstanbul 1992.

Kandemir, Feridun; **Medine Müdafaası, Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler**, İstanbul 1991, s. 580.

Kaniye Savunması Ve Tiryaki Hasan Paşa, Ankara 1986, s. 72.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Neden Girdik, I. Cilt**, İstanbul 1994, s. 200.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik, 2. Cilt**, İstanbul 1994, s. 464

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik, Erzincan Ve Erzurum'un Kurtuluşu, 3. Cilt**, İstanbul 1994, s. 272.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Dünya Harbini Nasıl İdare Ettik, Sarıkamış, Kars ve Ötesi, 4. Cilt**, İstanbul 1994, s. 384.

Karaca, Ali; **Anadolu Islahatı ve Ahmet Şâkir Paşa (1838-1899)**, İstanbul 1993, s. 252.

Karadeniz, Hasan Basri; **Osmanlılar İle Beylikler Arasında Anadolu'da Meşruiyet Mücadelesi**, İstanbul 2008, s. XIV + 344.

Kars, H. Zafer; **Belgelerle 1908 Devrimi Öncesinde Anadolu**, Ankara 1984, s. 158.

Kaynar, Reşat; **Mustafa Reşit Paşa Ve Tanzimat**, Ankara 1985, s. 656.

Köprülü, M. Fuad; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, İstanbul 1981, s. 390.

Köse, Osman; **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)**, Ankara 2006, s. XIV + 402.

Kreutel, Richard F.; **Viyana Önlerinde Kara Mustafa Paşa**, Çev. Müjdat Kayayerli, İstanbul 1994, s. 194.

Kuran, Ercüment; **Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)**, İstanbul 1957, s. 68 + 1 Harita.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), Birinci Cild**, Ankara 1951, s. 492.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), İkinci Cild**, Ankara 1953, s. (493-888) + 7 Kroki Ve Resim + 4 Harita.

Lindner, Rudi Paul; **Osmanlı Tarih Öncesi**, Çev. Ayda Arel, İstanbul 2008, s. 152.

Mardin, Şerif; **Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri, 1895-1908** İstanbul 1983, s. 256.

Müderrişoğlu, Alptekin; **Sarıkamış Dramı**, İstanbul 2007, s. 495.

Niğbolu Meydan Muharebesi Ve Yıldırım Bayazıt, Ankara 1984, s. 90 + 6 Harita ve Kroki.

Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856), Ankara 2006, s. XXX + 545 + 1 Ek.

- Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muhareneleri, -I-**, Ankara 2005, s. XXXVI + 696.
- Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi**, Ed. İhsanoğlu, İstanbul 1994, s. XXVIII + 868.
- Öğün, Tuncay; **Kafkas Cephesi'nin I. Dünya Savaşı'ndaki Lojistik Desteği**, Ankara 1999, s. 364.
- Öklem, Necdet; **1877 Meclisi Mebusanı, Bütçe-İller Kanunu, İç Tüzük Üzerinde Tartışmalar**, İzmir 1982, s. 220.
- Palmer, Alan; **1853-1856 Kırım Savaşı Ve Modern Avrupa'nın Doğuşu**, Çev. Meral Gaspıralı, İstanbul 1999, s. 272.
- Perjés, Géza; **Mohaç Meydan Muharebesi**, Çev. Şerif Baştav, Ankara 1992, s. XII + 72.
- Runciman, Steven; **The Fall of Constantinople 1453**, Cambridge 1965, p. XIV + 256 + 1 Harita.
- Shaw, Stanford J.; **Eski Ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)**, Çev. Hür Güldü, İstanbul 2008, s. XIV + 625.
- Stanley, Francis; **St. Petersburg'dan Plevne'ye Gazi Osman Paşa**, Çev. Salih Cingilloğlu, İstanbul 2007, s. 181.
- Stoye, John; **Viyana Kuşatması**, Çev. Derin Türkömer, İstanbul 2003, s. 372.
- Şakir, Ziya; **II. Abdulhamid'in Gizli Siyaseti Ve Yunan Zaferi**, İstanbul 2002, s. 172
- Şapolyo, Enver Behnan; **Gazi Osman Paşa Ve Plevne Müdafaası**, İstanbul 1959, s. 252.
- Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı**, İstanbul 2004, s. 224.
- Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı II**, İstanbul 2006, s. 320.
- Şirokorad, A. B.; **Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana, Osmanlı-Rus Savaşları, Kırım-Balkanlar- 93 Harbi Ve Sarıkamış**, s. 568.
- Varna (1444), İkinci Kosova (1448) Meydan Muharebeleri Ve II. Murad**, İstanbul 1987, s. 100 + 16 Harita ve Kroki.
- Tansel, Selâhattin; **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî Ve Askerî Faaliyeti**, Ankara 1953, s. 356.
- Tansel, Selâhattin; **Sultan II. Bayezid'in Siyasî Hayatı**, İstanbul 1966, s. 310.
- Tansel, Selâhattin; **Yavuz Sultan Selim**, Ankara 1969, s. 266 + 78 Vesika.
- Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif; **Hürriyet'in İlânı Ve II. Abdulhamid**, İstanbul 1999, s. 70.

Tevfik, Ebuzziya; **Yeni Osmanlılar, İmparatorluğun Son Dönemindeki Genç Türkler**, Haz. Şemsettin Kutlu, İstanbul 2006, s. 701.

Tomenendal, Kerstin; **Das Türkische Gesicht Wiens, Auf den Spuren der Türken in Wien**, Wien-Köln 2000, p. 326.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye’de Siyasi Partiler, C. 1, İkinci Meşrutiyet Dönemi**, İstanbul 1998, s. 688.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye’de Siyasi Partiler, C. 2, Mütareke Dönemi**, İstanbul 1999, s. 656.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye’de Siyasi Partiler, C. 3, İttihat Ve Terakki, Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi**, İstanbul 2000, s. 800., İstanbul 1998, s. 688.

Witteck, Paul; **Osmanlı İmparatorluğu’nun Doğuşu**, Çev. Fatmagül Berktaş, İstanbul 1985.

Yurdaydın, Hüseyin G.; **Kanunî’nin Cülûsu Ve İlk Seferleri**, Ankara 1961, s. 54.

Yüceer, Nâsır; **Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Ordusu’nun Azerbaycan Ve Dağıstan Harekâtı, Azerbaycan Ve Dağıstan’ın Bağımsızlığını Kazanması 1918**, Ankara 1996, s. 202 + 20 Ek.

Zekeriyyazâde; **Ferah, Cerbe Fetihnâmesi**, Haz. Orhan Şaik Gökyay, Ankara 1988, s. 138.

Zeyrek, Yunus; **Târih-i Osman Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa’nın Kafkasya Fetihleri (H. 986-988/M. 1578-1580)**, Ankara 2001, s. 210.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN

4. 2. 1. 4. Sultan I. Murad (1361-1389)

Anahtar Kelime: Osmanlı tarihi, Osmanlı devlet teşkilâtı, Osmanlı memleket yönetimi, Toprak yönetimi, Ordu teşkilâtı, Osmanlılar'da eğitim-öğretim, maliye, dil, edebiyat, sanat.

Rumeli'deki Fetihler

Sultan Murad Çorlu ve Lüleburgaz'ı tekrar zapt ederken, Hacı İl Bey ile Evrenuz Gazi Malkara, İpsala, Dedeagaç ve Dimetoka'yı fethetmişlerdi. Böylece Edirne ile Bizans'ın irtibatı kesilmiş oluyordu. Lala Şahin Paşa Edirne üzerine gönderilirken Evrenuz Gazi Enez yakınlarında Sazlı Dere mıntikasında Sırp-Bulgar müttefik kuvvetlerini bozguna uğrattı. Kırklareli'ni de fetheden kuvvetler Edirne'yi kuşattılar. 1363 yılında Edirne teslim oldu. Edirne'yi üs olarak kullanan Türk kuvvetleri kısa zamanda Gümölcüne ve Filibe'yi fethettiler. Bu Türk ilerlemesi karşısında harekete geçen Balkan ülkeleri Macarlar'ın önderliğinde bir ordu topladılar. Bu sırada Anadolu'da bulunan Sultan Murad'a haber ileten Lala Şahin Paşa, savunma için hazırlanmaya başladı. Ancak düşman Edirne'ye çok yaklaşmıştı. Hacı İl Bey'i keşif için düşman üzerine gönderen Lala Şahin Paşa Edirne'nin müdafaası için hazırlıklarını ilerletti. Hacı İl Bey, kazanılmamış zaferlerini kutlamakta olan Haçlı kuvvetlerinin durumunu görünce üç koldan düşmana baskın yaptı. **Sırp Sındığı** veya **I. Çirmen Zaferi** olarak tarihlerimize geçen bu savaş sırasında Haçlı ordusunun büyük bir bölümü kılıçtan geçirildi. Kaçmak isteyenlerin büyük bir çoğunluğu Meriç Nehri'nde boğuldular (1364). Sultan Murad 1365 tarihinde başkenti Edirne'ye taşıttırdı. 1371 yılında Trakya'nın fethi tamamlandı. Bulgar Kralı **Şişman** Osmanlı egemenliğini kabul etti. Ancak kısa bir müddet sonra Bulgarlar Eflak ve Sırlar'la birleşerek hücumla kalktılar. Meriç Nehri kıyısında yapılan bu savaşı gene Türkler kazandılar (**Çirmen Zaferi**, 1371). Bu zaferden sonra Türk akıncıları Adriyatik sahillerine, Attik Yarımadası'na kadar akınlarını ilerlettiler. Bunun üzerine bütün Balkan ülkeleri ayrı ayrı barış yapmak zorunda kaldılar. Sultan Murad Anadolu'daki fetihlere döndü. Ancak 1380 yılından itibaren tekrar Balkanlar'da savaş başladı. Makedonya'dan hareketle **Timurtaş Paşa** Manastır ve Pirlepe'yi, **Balaban Paşa** Sofya'yı, **Yahşi Bey** Niş'i fethettiler. Bu yeni Türk fetihleri karşısında Sırp, Boşnak, Arnavut ve Hırvatlar bir ittifak meydana getirmişlerdi. Müttefik ordu Lala Şahin Paşa komutasında üzerilerine gelen Türk kuvvetlerini Ploşnil mevkiinde pusuya düşürerek ağır zayıat verdirdiler. Türkler'in bu yenilgisi üzerine bu Haçlı ittifakına Macarlar, Lehliler, Çekler ve Ulahlar da katıldılar. Bu Haçlı ittifakını öğrenen Sultan Murad Veziriâzam **Çandarlı Ali Paşa**'yı 30 bin kişilik bir ordu ile Bulgaristan'a göndererek bu devleti ittifaktan uzaklaştırmak istedi. Çandarlı Ali Paşa Şumnu, Tırnova, Silistire ve Niğbolu'yu aldı. Bulgar Kralı Şişman teslim oldu. Daha sonra Sultan Murad Kosova'da toplandığını öğrendiği Haçlı orduları üzerine yürüdü. Merkezde Sultan Murad ve Yeniçeriler, sağ kanatta oğlu Yıldırım Bayezid komutasındaki Rumeli kuvvetleri, sol kanatta diğer oğlu Yakub Çelebi ve Anadolu askerleri, uçlarda da akıncı kuvvetleri olmak üzere klasik savaş düzenine giren Türk ordusu, Sırp Kralı **Lazar**'ın komutasındaki Haçlı ordusunu Kosova'da ağır bir yenilgiye uğrattı (1389). Ancak Sultan Murad savaş alanını gezerken **Miloş Obiliç** adlı bir Sırp prensi tarafından hançerlenerek şehit edildi. I. Kosova Savaşı Türkler'in Balkanlar'daki hâkimiyetini sağlamlaştırmıştır.

Anadolu'da Yapılan Fetihler

Türk ve Müslüman olan Anadolu Beylikleri'ne karşı Osmanlı politikasını özetlemek lâzım gelirse mecbur olmadıkça savaştan kaçınmışlardır. Satın alma, evlenme, Hıristiyanlar'a karşı

kazanılan savaşların kazandırdığı prestijden istifade etmek gibi vesilelerle Anadolu Türk birliğini kurmaya çalışmışlardır. 1375 yılında Hamidoğulları'ndan para karşılığı Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Yalvaç ve Şarkikaraağaç şehirleri satın alınmıştır. 1378 yılında Germiyan Beyi **Süleyman Bey**'in kızı **Devlet Hatun**'u oğlu Bayezid'e alan Sultan Murad, çeyiz olarak Kütahya, Tavşanlı, Emet, Simav ve çevresini topraklarına katmıştır. Ancak Osmanlılar'ın bu faaliyetleri Selçuklular'ın mirasına konma iddiasındaki Karamanoğulları'nın hoşuna gitmemekteydi. Bunun yüzünden Karamanoğlu **Alâaddin Ali Bey**, Sultan Murad'ın damadı olmasına rağmen, Sultan'ın Rumeli'deki meşguliyetinden faydalanmak suretiyle Beyşehir bölgesine saldırdı (1386). Süratle Anadolu'ya geçen Sultan Murad, 70.000 kişilik bir ordu ile Konya üzerine yürüdü. Yapılan savaşı kazandı. Ancak kızı **Nefise Melek Sultan**'ın ricaları üzerine damadını affetti. Böylece Karamanoğulları ile başlayan mücadelenin ilkinden Osmanlılar galip ayrılmışlardı.

Kaynak (Source):

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 1**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 294.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 2**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 272.

Ahmet Refik (Altınay), **Lâle Devri**, İstanbul-?, s. 120.

Yzb. Alâettin-Yzb. Cavit; **İkinci Viyana Muhasarası, 1683**, İstanbul 1933, s. 28.

Anagnostis, Johannes; **Selânik (Thessaloniki)'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih Sultan II. Murad Dönemine Ait Bir Bizans Kaynağı**, Haz. Melek Delilbaşı, Ankara 1989, s. XII + 70 + 33 Tıpkı Basım + 8 Fotoğraf.

Ankara Meydan Muharebesi (1402), Ankara 1995, s. 114 + 32 Harita, Kroki ve Resim.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, I. Cilt, Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar**, Çev. Tahir Tunay, İstanbul 1939, s. VIII + 406 + [I. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Avni, s. 76] + Haritalar.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, II. Cilt, 1915 Mayısından Tahliyeye Kadar**, Çev. M. Hulusi, İstanbul 1940, s. VI + 484 + [II. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Sait, s. 82] + Haritalar.

Avcı, Orhan; **Irak'ta Türk Ordusu (1914-1918)**, Ankara 2004, s. 333.

Babinger, Franz; **Fatih Sultan Mehmed Ve Zamanı**, Çev. Dost Körpe, İstanbul 2003, s. 480.

1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, Ankara 1984, s. 224 + 2 Harita + 16 Kroki + 13 Resim.

1328-1329 Balkan Harbi, Trakya Seferi, Cilt: 3, Karargâh-ı Umumî Dar'ül Harekâtında Lüleburgaz Meydan Muharebesi, İstanbul 1928, s. X + 298.

I. Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu (26 Nisan 1989), Ankara 1992, s. VIII + 54.

Carım, Fuad; **Cezayir'de Türkler, Oruç Reis, Barbaros Hayreddin Paşa, Hasan Ağa, Veli Dede, Barbaros Hasan Paşa, Aydın Reis, Salih Paşa, Uluç Ali Paşa**, İstanbul 1962, s. 122 + XXX Resim.

Carım, Fuad; **Türkler'in Denizciliği Oruç Reis ve Garb Ocakları + Hind Denizlerinde Türk-Portekiz Elleşmeleri**, İstanbul 1965, s. 132.

Childs, Timoty W.; **Trablusgarp Savaşı Ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri**, Çev. Deniz Berktaş, İstanbul 2008, s. XVIII + 333.

Crowly, Roger; **1453, Son Büyük Kuşatma**, Çev. Cihat Taşçıoğlu, Ankara 2006, s. VI + XIV + 363.

Çakmak, Fevzi; **Büyük Harpte Şark Cephesi Hareketleri, Şark Vilayetlerimizde, Kafkasya'da Ve İran'da (1935'te Akademide Verilen Konferanslar)**, Ankara 1936, s. 363.

Çanakkale Muharebeleri, 75 nci Yıl Armağanı, Ankara 1990, s. VIII + 188 + 28 Ek.

Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu (Çanakkale, 14-17 Mart 1990), Ankara 1993, s. IV + 182.

Divitçioğlu, Sencer; **Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu**, İstanbul 1996, s. 134.

Downey, Fairfax; **Kanuni Sultan Süleyman**, Çev. Enis Behiç Koryürek, İstanbul 1975, s. VI + 300.

Emecan, Feridun; **İlk Osmanlılar Ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, İstanbul 2008, s. XVI + 236.

Erol, Mine; **Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Tutumu**, Ankara 1976, s. 88.

Gibbons, Herbert Adams; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, Çev. Ragıp Hulusi, İstanbul 1928, s. 282.

Gökbilgin, M. Tayyib; **Kanunî Sultan Süleyman**, İstanbul 1992, s. 220.

Hacısalihioğlu, Mehmet; **Jön Türkler Ve Makedonya Sorunu (1890-1918)**, Çev. İhsan Catay, İstanbul 2008, s. XVI + 498.

Hamza, Yusuf; **Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Meşrutiyet'in İlânı**, Üsküp 1995, s. 644.

Hanioğlu, Şükrü; **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad Ve Terakki Cemiyeti Ve Jön Türklük, Cilt I (1889-1902)**, İstanbul 1985, s. 664.

Heinzelmann, Tobias; **Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu (1908-1914)**, Çev. Türkis Noyan, İstanbul 2004, s. 262.

Hocaoğlu, Mehmet; **Abdulhamid Han'ın Muhtıraları (Belgeler)**, İstanbul-?, s. 240.

Hüseyin Kâzım Kadri (Şeyh Muhsin-i Fanî); **Türkiye'nin Çöküşü (II. Meşrutiyet'in Perde Arkası-Makedonya, Arnavutluk-Suriye Ve Ermenistan'ın Elden Çıkışı)**, Haz. Yılmaz Daşcıoğlu, İstanbul 1992, s. 212.

Hüseyin Kâzım Kadri; **Balkanlar'dan Hicaz'a İmparatorluğun Tavsiyesi, 10 Temmuz İnkılâbı Ve Netayici**, Haz. Kudret Büyükcoşkun, İstanbul 1992.

Kandemir, Feridun; **Medine Müdafaası, Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler**, İstanbul 1991, s. 580.

Kaniye Savunması Ve Tiryaki Hasan Paşa, Ankara 1986, s. 72.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Neden Girdik, I. Cilt**, İstanbul 1994, s. 200.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik, 2. Cilt**, İstanbul 1994, s. 464

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik, Erzincan Ve Erzurum'un Kurtuluşu, 3. Cilt**, İstanbul 1994, s. 272.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Dünya Harbini Nasıl İdare Ettik, Sarıkamış, Kars ve Ötesi, 4. Cilt**, İstanbul 1994, s. 384.

Karaca, Ali; **Anadolu Islahatı ve Ahmet Şâkir Paşa (1838-1899)**, İstanbul 1993, s. 252.

Karadeniz, Hasan Basri; **Osmanlılar İle Beylikler Arasında Anadolu'da Meşruiyet Mücadelesi**, İstanbul 2008, s. XIV + 344.

Kars, H. Zafer; **Belgelerle 1908 Devrimi Öncesinde Anadolu**, Ankara 1984, s. 158.

Kaynar, Reşat; **Mustafa Reşit Paşa Ve Tanzimat**, Ankara 1985, s. 656.

Köprülü, M. Fuad; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, İstanbul 1981, s. 390.

Köse, Osman; **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)**, Ankara 2006, s. XIV + 402.

Kreutel, Richard F.; **Viyana Önlerinde Kara Mustafa Paşa**, Çev. Müjdat Kayayerli, İstanbul 1994, s. 194.

Kuran, Ercüment; **Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)**, İstanbul 1957, s. 68 + 1 Harita.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), Birinci Cild**, Ankara 1951, s. 492.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), İkinci Cild**, Ankara 1953, s. (493-888) + 7 Kroki Ve Resim + 4 Harita.

Lindner, Rudi Paul; **Osmanlı Tarih Öncesi**, Çev. Ayda Arel, İstanbul 2008, s. 152.

- Mardin, Şerif; **Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri, 1895-1908** İstanbul 1983, s. 256.
- Müdürrisoğlu, Alptekin; **Sarıkamış Dramı**, İstanbul 2007, s. 495.
- Niğbolu Meydan Muharebesi Ve Yıldırım Bayazıt**, Ankara 1984, s. 90 + 6 Harita ve Kroki.
- Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, Ankara 2006, s. XXX + 545 + 1 Ek.
- Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri, -I-**, Ankara 2005, s. XXXVI + 696.
- Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi**, Ed. İhsanoğlu, İstanbul 1994, s. XXVIII + 868.
- Öğün, Tuncay; **Kafkas Cephesi'nin I. Dünya Savaşı'ndaki Lojistik Desteği**, Ankara 1999, s. 364.
- Öklem, Necdet; **1877 Meclisi Mebusanı, Bütçe-İller Kanunu, İç Tüzük Üzerinde Tartışmalar**, İzmir 1982, s. 220.
- Palmer, Alan; **1853-1856 Kırım Savaşı Ve Modern Avrupa'nın Doğuşu**, Çev. Meral Gaspıralı, İstanbul 1999, s. 272.
- Perjés, Géza; **Mohaç Meydan Muharebesi**, Çev. Şerif Baştav, Ankara 1992, s. XII + 72.
- Runciman, Steven; **The Fall of Constantinople 1453**, Cambridge 1965, p. XIV + 256 + 1 Harita.
- Shaw, Stanford J.; **Eski Ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)**, Çev. Hür Güldü, İstanbul 2008, s. XIV + 625.
- Stanley, Francis; **St. Petersburg'dan Plevne'ye Gazi Osman Paşa**, Çev. Salih Cıngıllıoğlu, İstanbul 2007, s. 181.
- Stoye, John; **Viyana Kuşatması**, Çev. Derin Türkömer, İstanbul 2003, s. 372.
- Şakir, Ziya; **II. Abdulhamid'in Gizli Siyaseti Ve Yunan Zaferi**, İstanbul 2002, s. 172
- Şapolyo, Enver Behnan; **Gazi Osman Paşa Ve Plevne Müdafaası**, İstanbul 1959, s. 252.
- Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı**, İstanbul 2004, s. 224.
- Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı II**, İstanbul 2006, s. 320.
- Şirokorad, A. B.; **Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana, Osmanlı-Rus Savaşları, Kırım-Balkanlar- 93 Harbi Ve Sarıkamış**, s. 568.
- Varna (1444), İkinci Kosova (1448) Meydan Muharebeleri Ve II. Murad**, İstanbul 1987, s. 100 + 16 Harita ve Kroki.
- Tansel, Selâhattin; **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî Ve Askerî Faaliyeti**, Ankara 1953, s. 356.

Tansel, Selâhattin; **Sultan II. Bayezid'in Siyasî Hayatı**, İstanbul 1966, s. 310.

Tansel, Selâhattin; **Yavuz Sultan Selim**, Ankara 1969, s. 266 + 78 Vesika.

Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif; **Hürriyet'in İlâmı Ve II. Abdulhamid**, İstanbul 1999, s. 70.

Tevfik, Ebuzziya; **Yeni Osmanlılar, İmparatorluğun Son Dönemindeki Genç Türkler**, Haz. Şemsettin Kutlu, İstanbul 2006, s. 701.

Tomenendal, Kerstin; **Das Türkische Gesicht Wiens, Auf den Spuren der Türken in Wien**, Wien-Köln 2000, p. 326.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 1, İkinci Meşrutiyet Dönemi**, İstanbul 1998, s. 688.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 2, Mütareke Dönemi**, İstanbul 1999, s. 656.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 3, İttihat Ve Terakki, Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi**, İstanbul 2000, s. 800., İstanbul 1998, s. 688.

Witteck, Paul; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu**, Çev. Fatmagül Berktaş, İstanbul 1985.

Yurdaydın, Hüseyin G.; **Kanunî'nin Cülûsu Ve İlk Seferleri**, Ankara 1961, s. 54.

Yüceer, Nâsır; **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nun Azerbaycan Ve Dağıstan Harekâtı, Azerbaycan Ve Dağıstan'ın Bağımsızlığını Kazanması 1918**, Ankara 1996, s. 202 + 20 Ek.

Zekeriyyazâde; **Ferah, Cerbe Fetihnâmesi**, Haz. Orhan Şaik Gökyay, Ankara 1988, s. 138.

Zeyrek, Yunus; **Târih-i Osman Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Kafkasya Fetihleri (H. 986-988/M. 1578-1580)**, Ankara 2001, s. 210.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN

4. 2. 1. 5. Sultan Yıldırım Bayezid (1389-1403)

Anahtar Kelime: Osmanlı tarihi, Osmanlı devlet teşkilâtı, Osmanlı memleket yönetimi, Toprak yönetimi, Ordu teşkilâtı, Osmanlılar'da eğitim-öğretim, maliye, dil, edebiyat, sanat.

Sultan Murad'ın savaş meydanındaki şehadeti üzerine vasiyeti gereği tahta **Yıldırım Bayezid** çıkarıldı. Devletin bir buhranla karşılaşması ihtimâline karşı kardeşi **Yakub Bey** boğdurularak öldürüldü. Yıldırım Bayezid dönemi olaylarını da üç kısımda özetleyeceğiz:

Anadolu Fetihleri ve Anadolu Türk Birliğinin Sağlanması

Sultan Murad'ın ölümünü fırsat bilen Germiyanolu **Yakub Bey** ve Karamanoğlu **Alâaddin Ali Bey** Osmanlı topraklarına saldırmışlardı. Anadolu'ya geçen Yıldırım Bayezid, önce Germiyanogulları üzerine yürüdü. Yakub Bey özür diledi ise de beyliğine son verilerek Denizli ve Uşak (1390) Osmanlı topraklarına katıldı. Oradan Aydınogulları üzerine yürüyen Yıldırım Bayezid'e teslim olan Aydınolu **İsa Bey**'e Tire kasabası bırakılarak beyliğin diğer toprakları Osmanlı topraklarına katıldı. İlerlemeye devam eden Sultan Menteşe ve Saruhanoğulları Beyliği'ne de son verdi (1390). Bu sefer sonunda Gâvur İzmir dışında bütün Ege kıyıları Osmanlılar'ın eline geçmiş oldu. 1391 yılında tekrar harekete geçe Yıldırım Bayezid, Karamanoğulları'na yardım etmesi ihtimâli bulunan Hamidoğulları ve Teke Beyliği üzerine yürüdü. Eğirdir, Isparta, Burdur, Antalya Osmanlı topraklarına katıldı. Buradan Karaman topraklarına giren Yıldırım Bayezid karşısında tutunamayacağını anlayan Alâaddin Ali Bey Taşeli bölgesine çekildi. Bu arada Sivas hükümdarı **Kadı Burhaneddin** ile Candaroğulları'ndan yardım istedi. Ancak beklediği yardımı alamayınca Yıldırım'dan af dileyip barış istedi. Beyşehir ve Akşehir tekrar Osmanlılar'a iade edilerek barış yapıldı. Rumeli'deki işleri yola koyan Yıldırım Bayezid, Kadı Burhaneddin ile anlaşan Candaroğulları üzerine yürüdü. Kastamonu'yu alarak bu beyliğe son verdi (1392). Bu arada Kadı Burhaneddin'e bağlı kuvvetler, Şehzade **Ertuğrul** komutasındaki Osmanlı kuvvetlerini Osmancık yakınlarında Kırkdilim mevkiinde yenmiş ve Şehzade Ertuğrul'u öldürmüşlerdi. Bu olay (1393) iki devletin arasını daha da açtı. Ancak Amasya Valisi'nin Osmanlı hizmetine girmesi Kadı Burhaneddin için daha büyük bir darbe oldu.

Niğbolu zaferini takiben Anadolu birliğini kati olarak kurmak isteyen Yıldırım Bayezid 1397 yılında Anadolu'ya geçti. Bursa'da toplanan Osmanlı kuvvetleri Konya üzerine yürüdü. 1397 yılında yapılan savaşı kazanan Yıldırım Bayezid Konya'yı zapt etti. Yakalanan Alâaddin Ali Bey idam edildi. Mut, Ermenek ve İçel dışında bütün Karaman toprakları Osmanlılar'a katıldı. 1398 yılında Samsun ve havalisi, Çarşamba'dan Kelkit Vadileri'ne kadar olan bölge Osmanlı egemenliğini kabul etti. Osmanlı sınırı Trabzon Rum İmparatorluğu sınırına dayanmıştı. Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin, Karakoyunlu Türkmenleri reisi **Kara Yülük Osman**'la yaptığı savaşı kaybederek bu savaşta ölmüştü (1398). Karakoyunlular'ın eline geçmek istemeyen Sivaslılar, Yıldırım Bayezid'e başvurarak şehri teslim almasını istediler. Oğlu Süleyman'ı 20.000 kişiyle öncü olarak gönderen Yıldırım 1399 yılında Sivas'ı da Osmanlı topraklarına kattı. Daha sonra Malatya, Besni, Divriği mıntıklarını da alan Osmanlılar, Dulkadiroğulları'nı himayelerine aldılar. Böylece Anadolu birliği kısmen de olsa kurulmuş oldu.

Rumeli Fetihleri

1390/91 yılında Osmanlı topraklarına tecavüz eden Eflak Prensi **Mirça**'yı mağlûp ve esir eden Yıldırım Bayezid, 1395 yılında Selanik'i ve Larissa (Yenişehir)'yi fethetti. Karaman seferi sırasında Bursa'da oturmakta olan **V. Yuannis**'in oğlu **Manuel**'in izin almadan İstanbul'a gitmesi üzerine Yıldırım Bayezid İstanbul'u kuşattı (I. Kuşatma, 1391). Bizans'ın yardım isteği üzerine Macarlar'ın Türk topraklarına girmesi bu ilk Türk kuşatmasının kaldırılmasına sebep oldu. Macar Kralı **Sigismund** Niğbolu'yu ele geçirmişti. Ancak üzerine gönderilen Türk akıncıları Macar ordusunu perişan ettiler. Macar harekâtına önyak olduğu görülerek 1393 yılında Bulgar başkenti Tırnova alınarak Bulgaristan doğrudan doğruya Türk topraklarına ilhak edildi. Tesalya'ya kadar yayılan Türk akıncıları Arnavutluk ve Rum Despotlarını vergiye bağlamışlardı. Ancak Türkler'in bu ileri harekâtı yeni bir Haçlı ordusunun hazırlanmasına sebep oldu. Yıldırım Bayezid 1395 yılında ikinci defa kuşattığı İstanbul önlerinde iken Macar Kralı Sigismund'un komutasında Macar, Fransız, İngiliz, Alman, Lehistan, Venedik, Papalık, Aragon, Kastilya, Rodos Şövalyeleri ve Eflak Prensiği'nin askerlerinden oluşan 130.000 kişilik büyük bir ordu hazırlandı. Haçlı ordusunun hareketini öğrenen Yıldırım Bayezid, İstanbul kuşatmasını kaldırarak Edirne'ye gelmiş ve hazırlıklarını burada tamamlamıştı. Haçlı orduları Niğbolu önlerine geldiler ancak kale komutanı **Doğan Bey**, Haçlılar'ı 15 gün kadar meşgul etti. Zaman kazanan Yıldırım Bayezid süratle Niğbolu önlerine gelerek bu Haçlı ordusunu perişan etti (1396). Zaferden sonra Bulgaristan'a ait batıdaki topraklar da Osmanlı ülkesine katıldı. Macaristan Türk akıncıları tarafından altüst edildi. Daha sonra İstanbul üzerine yürüyen Yıldırım Bayezid 1397 yılında üçüncü defa şehri kuşattı. Bu sırada Anadolu Hisarı (Güzelcehisar)'nı yaptırarak Boğaz'ı kontrol altına aldı. Ancak Anadolu işleri Yıldırım'a 13 ay kadar süren bu üçüncü kuşatmayı kaldırmasına sebep oldu. Bizans'ın bütün şartlarını kabul etmesi üzerine kuşatmayı kaldıran Yıldırım Bayezid Anadolu'ya döndü. İstanbul, Bizans'ın barış şartlarına uymaması sebebiyle 1400 yılında dördüncü defa kuşatıldı. Ancak bu sefer doğuda beliren **Timur** tehlikesi İstanbul'un fethini 50 yıl geciktirmiş oldu.

Ankara Meydan Muharebesi

Timur'un önünden kaçan **Celâyroğlu Ahmed** ile Karakoyunlu **Kara Yusuf**'un iadesini isteyen Timur'a Yıldırım Bayezid ret cevabı verdi. Timur bunun üzerine Sivas üzerine yürüyerek bu şehri aldı. Timur'un çekilmesinde sonra Yıldırım Bayezid Erzincan ve Kemah'ı alarak Timur'un hâkimiyetini kabul etmiş olan Erzincan Emîri'ni cezalandırdı. Ancak Timur ertesi yıl tekrar Osmanlı topraklarına girdi. Her iki ordu Ankara önlerinde Çubuk Ovası'nda karşılaştılar. 28 Temmuz 1402 tarihinde cereyan eden tarihin en kanlı savaşlarından birisi olan Ankara Savaşı Timur'un galebesiyle sonuçlandı. Yıldırım Bayezid tutsak düştü. Esaret içinde 1403 tarihinde öldü. Timur Ankara Savaşı'nda Osmanlı ordusunu yenmişti ama imha edememişti. Bu bakımdan Osmanlılar'ın toparlanması kolay oldu. Ancak Anadolu birliği yeniden bozulmuş, eski beyler topraklarını ele geçirmişlerdi. Düşmesi an meselesi hâline gelen Bizans'ın kısa bir süre daha yaşaması sağlanmıştı. Ayrıca Yıldırım'ın oğulları arasında 11 yıl devam edecek olan taht kavgaları (**Fetret Devri**, 1402-1413) başlamıştı.

Kaynak (Source):

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 1**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 294.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 2**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 272.

Ahmet Refik (Altınay), **Lâle Devri**, İstanbul-?, s. 120.

Yzb. Alâettin-Yzb. Cavit; **İkinci Viyana Muhasarası, 1683**, İstanbul 1933, s. 28.

Anagnostis, Johannes; **Selânik (Thessaloniki)'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih Sultan II. Murad Dönemine Ait Bir Bizans Kaynağı**, Haz. Melek Delilbaşı, Ankara 1989, s. XII + 70 + 33 Tıpkı Basım + 8 Fotoğraf.

Ankara Meydan Muharebesi (1402), Ankara 1995, s. 114 + 32 Harita, Kroki ve Resim.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, I. Cilt, Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar**, Çev. Tahir Tunay, İstanbul 1939, s. VIII + 406 + [I. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Avni, s. 76] + Haritalar.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, II. Cilt, 1915 Mayısından Tahliyeye Kadar**, Çev. M. Hulusi, İstanbul 1940, s. VI + 484 + [II. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Sait, s. 82] + Haritalar.

Avcı, Orhan; **Irak'ta Türk Ordusu (1914-1918)**, Ankara 2004, s. 333.

Babinger, Franz; **Fatih Sultan Mehmed Ve Zamanı**, Çev. Dost Körpe, İstanbul 2003, s. 480.

1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, Ankara 1984, s. 224 + 2 Harita + 16 Kroki + 13 Resim.

1328-1329 Balkan Harbi, Trakya Seferi, Cilt: 3, Karargâh-ı Umumî Dar'ül Harekâtında Lüleburgaz Meydan Muharebesi, İstanbul 1928, s. X + 298.

I. Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu (26 Nisan 1989), Ankara 1992, s. VIII + 54.

Carım, Fuad; **Cezayir'de Türkler, Oruç Reis, Barbaros Hayreddin Paşa, Hasan Ağa, Veli Dede, Barbaros Hasan Paşa, Aydın Reis, Salih Paşa, Uluç Ali Paşa**, İstanbul 1962, s. 122 + XXX Resim.

Carım, Fuad; **Türkler'in Denizciliği Oruç Reis ve Garb Ocakları + Hind Denizlerinde Türk-Portekiz Elleşmeleri**, İstanbul 1965, s. 132.

Childs, Timoty W.; **Trablusgarp Savaşı Ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri**, Çev. Deniz Bertay, İstanbul 2008, s. XVIII + 333.

Crowly, Roger; **1453, Son Büyük Kuşatma**, Çev. Cihat Taşçıoğlu, Ankara 2006, s. VI + XIV + 363.

Çakmak, Fevzi; **Büyük Harpte Şark Cephesi Hareketleri, Şark Vilayetlerimizde, Kafkasya'da Ve İran'da (1935'te Akademide Verilen Konferanslar)**, Ankara 1936, s. 363.

Çanakkale Muharebeleri, 75 nci Yıl Armağanı, Ankara 1990, s. VIII + 188 + 28 Ek.

Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu (Çanakkale, 14-17 Mart 1990), Ankara 1993, s. IV + 182.

Divitçioğlu, Sencer; **Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu**, İstanbul 1996, s. 134.

Downey, Fairfax; **Kanuni Sultan Süleyman**, Çev. Enis Behiç Koryürek, İstanbul 1975, s. VI + 300.

Emecan, Feridun; **İlk Osmanlılar Ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, İstanbul 2008, s. XVI + 236.

Erol, Mine; **Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Tutumu**, Ankara 1976, s. 88.

Gibbons, Herbert Adams; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, Çev. Ragıp Hulusi, İstanbul 1928, s. 282.

Gökbilgin, M. Tayyib; **Kanunî Sultan Süleyman**, İstanbul 1992, s. 220.

Hacısalihioğlu, Mehmet; **Jön Türkler Ve Makedonya Sorunu (1890-1918)**, Çev. İhsan Catay, İstanbul 2008, s. XVI + 498.

Hamza, Yusuf; **Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Meşrutiyet'in İlânı**, Üsküp 1995, s. 644.

Hanioğlu, Şükrü; **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad Ve Terakki Cemiyeti Ve Jön Türklük, Cilt I (1889-1902)**, İstanbul 1985, s. 664.

Heinzelmann, Tobias; **Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu (1908-1914)**, Çev. Türkis Noyan, İstanbul 2004, s. 262.

Hocaoğlu, Mehmet; **Abdulhamid Han'ın Muhtıraları (Belgeler)**, İstanbul-?, s. 240.

Hüseyin Kâzım Kadri (Şeyh Muhsin-i Fanî); **Türkiye'nin Çöküşü (II. Meşrutiyet'in Perde Arkası-Makedonya, Arnavutluk-Suriye Ve Ermenistan'ın Elden Çıkışı)**, Haz. Yılmaz Daşcıoğlu, İstanbul 1992, s. 212.

Hüseyin Kâzım Kadri; **Balkanlar'dan Hicaz'a İmparatorluğun Tavsiyesi, 10 Temmuz İnkılâbı Ve Netayici**, Haz. Kudret Büyükcoşkun, İstanbul 1992.

Kandemir, Feridun; **Medine Müdafaası, Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler**, İstanbul 1991, s. 580.

Kaniye Savunması Ve Tiryaki Hasan Paşa, Ankara 1986, s. 72.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Neden Girdik, I. Cilt**, İstanbul 1994, s. 200.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik, 2. Cilt**, İstanbul 1994, s. 464

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik, Erzincan Ve Erzurum'un Kurtuluşu, 3. Cilt**, İstanbul 1994, s. 272.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Dünya Harbini Nasıl İdare Ettik, Sarıkamış, Kars ve Ötesi, 4. Cilt**, İstanbul 1994, s. 384.

Karaca, Ali; **Anadolu Islahatı ve Ahmet Şâkir Paşa (1838-1899)**, İstanbul 1993, s. 252.

Karadeniz, Hasan Basri; **Osmanlılar İle Beylikler Arasında Anadolu'da Meşruiyet Mücadelesi**, İstanbul 2008, s. XIV + 344.

Kars, H. Zafer; **Belgelerle 1908 Devrimi Öncesinde Anadolu**, Ankara 1984, s. 158.

Kaynar, Reşat; **Mustafa Reşit Paşa Ve Tanzimat**, Ankara 1985, s. 656.

Köprülü, M. Fuad; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, İstanbul 1981, s. 390.

Köse, Osman; **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)**, Ankara 2006, s. XIV + 402.

Kreutel, Richard F.; **Viyana Önlerinde Kara Mustafa Paşa**, Çev. Müjdat Kayayerli, İstanbul 1994, s. 194.

Kuran, Ercüment; **Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)**, İstanbul 1957, s. 68 + 1 Harita.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), Birinci Cild**, Ankara 1951, s. 492.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), İkinci Cild**, Ankara 1953, s. (493-888) + 7 Kroki Ve Resim + 4 Harita.

Lindner, Rudi Paul; **Osmanlı Tarih Öncesi**, Çev. Ayda Arel, İstanbul 2008, s. 152.

Mardin, Şerif; **Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri, 1895-1908** İstanbul 1983, s. 256.

Müderrişoğlu, Alptekin; **Sarıkamış Dramı**, İstanbul 2007, s. 495.

Niğbolu Meydan Muharebesi Ve Yıldırım Bayazıt, Ankara 1984, s. 90 + 6 Harita ve Kroki.

Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856), Ankara 2006, s. XXX + 545 + 1 Ek.

Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri, -I-, Ankara 2005, s. XXXVI + 696.

Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi, Ed. İhsanoğlu, İstanbul 1994, s. XXVIII + 868.

Öğün, Tuncay; **Kafkas Cephesi'nin I. Dünya Savaşı'ndaki Lojistik Desteği**, Ankara 1999, s. 364.

Öklem, Necdet; **1877 Meclisi Mebusanı, Bütçe-İller Kanunu, İç Tüzük Üzerinde Tartışmalar**, İzmir 1982, s. 220.

Palmer, Alan; **1853-1856 Kırım Savaşı Ve Modern Avrupa'nın Doğuşu**, Çev. Meral Gaspıralı, İstanbul 1999, s. 272.

Perjés, Géza; **Mohaç Meydan Muharebesi**, Çev. Şerif Baştav, Ankara 1992, s. XII + 72.

Runciman, Steven; **The Fall of Constantinople 1453**, Cambridge 1965, p. XIV + 256 + 1 Harita.

Shaw, Stanford J.; **Eski Ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)**, Çev. Hür Güldü, İstanbul 2008, s. XIV + 625.

Stanley, Francis; **St. Petersburg'dan Plevne'ye Gazi Osman Paşa**, Çev. Salih Cingilloğlu, İstanbul 2007, s. 181.

Stoye, John; **Viyana Kuşatması**, Çev. Derin Türkömer, İstanbul 2003, s. 372.

Şakir, Ziya; **II. Abdulhamid'in Gizli Siyaseti Ve Yunan Zaferi**, İstanbul 2002, s. 172

Şapolyo, Enver Behnan; **Gazi Osman Paşa Ve Plevne Müdafaası**, İstanbul 1959, s. 252.

Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı**, İstanbul 2004, s. 224.

Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı II**, İstanbul 2006, s. 320.

Şirokorad, A. B.; **Rusların Gözünden 240 Yıl Kırana Kırana, Osmanlı-Rus Savaşları, Kırım-Balkanlar- 93 Harbi Ve Sarıkamış**, s. 568.

Varna (1444), İkinci Kosova (1448) Meydan Muharebeleri Ve II. Murad, İstanbul 1987, s. 100 + 16 Harita ve Kroki.

Tansel, Selâhattin; **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî Ve Askerî Faaliyeti**, Ankara 1953, s. 356.

Tansel, Selâhattin; **Sultan II. Bayezid'in Siyasî Hayatı**, İstanbul 1966, s. 310.

Tansel, Selâhattin; **Yavuz Sultan Selim**, Ankara 1969, s. 266 + 78 Vesika.

Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif; **Hürriyet'in İlânı Ve II. Abdulhamid**, İstanbul 1999, s. 70.

Tevfik, Ebuzziya; **Yeni Osmanlılar, İmparatorluğun Son Dönemindeki Genç Türkler**, Haz. Şemsettin Kutlu, İstanbul 2006, s. 701.

Tomenendal, Kerstin; **Das Türkische Gesicht Wiens, Auf den Spuren der Türken in Wien**, Wien-Köln 2000, p. 326.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 1, İkinci Meşrutiyet Dönemi**, İstanbul 1998, s. 688.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye’de Siyasi Partiler, C. 2, Mütareke Dönemi**, İstanbul 1999, s. 656.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye’de Siyasi Partiler, C. 3, İttihat Ve Terakki, Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi**, İstanbul 2000, s. 800., İstanbul 1998, s. 688.

Witteck, Paul; **Osmanlı İmparatorluğu’nun Doğuşu**, Çev. Fatmagül Berktaş, İstanbul 1985.

Yurdaydın, Hüseyin G.; **Kanunî’nin Cülûsu Ve İlk Seferleri**, Ankara 1961, s. 54.

Yüceer, Nâsır; **Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Ordusu’nun Azerbaycan Ve Dağistan Harekâtı, Azerbaycan Ve Dağistan’ın Bağımsızlığını Kazanması 1918**, Ankara 1996, s. 202 + 20 Ek.

Zekeriyazâde; **Ferah, Cerbe Fetihnâmesi**, Haz. Orhan Şaik Gökyay, Ankara 1988, s. 138.

Zeyrek, Yunus; **Târih-i Osman Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa’nın Kafkasya Fetihleri (H. 986-988/M. 1578-1580)**, Ankara 2001, s. 210.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN

4. 2. 1. 6. Çelebi Sultan Mehmed (1413-1421)

Anahtar Kelime: Osmanlı tarihi, Osmanlı devlet teşkilâtı, Osmanlı memleket yönetimi, Toprak yönetimi, Ordu teşkilâtı, Osmanlılar'da eğitim-öğretim, maliye, dil, edebiyat, sanat.

11 yıllık kardeş kavgalarından galip çıkan **Çelebi Sultan Mehmed** büyük bir mücadele vererek âdeta devleti yeni baştan kurdu. Aydınoğlu **Cüneyd Bey**'in tutumunu beğenmeyen Çelebi Mehmed, süratle bu beylik üzerine yürüdü. Osmanlı kuvvetleri karşısında tutunamayan Aydınoğlu Cüneyd Bey teslim oldu. Ülkesi Osmanlı topraklarına katılarak kendisi Niğbolu Sancak Beyliği'ne gönderildi. Bu seferler sırasında Cenevizliler'e ait Foça, Midilli ve Sakız Osmanlı egemenliğini kabul etmişti. 1414 ve 1415 yıllarında Karamanoğulları topraklarının büyük bir bölümü tekrar ele geçirildi. Candaroğulları'nın elindeki Samsun ve Cenevizliler'in elindeki Gâvur Samsun 1417/18 yılında Osmanlı topraklarına katıldı.

Yıldırım Bayezid devrinde gelişmeye başlayan Türk donanması Akdeniz'e açılmaya başlamıştı. Ancak Türk ticaret gemilerine Venedikliler'in rahat vermemesi üzerine donanma komutanı **Çalı Bey**, Venedikliler'e ait Siklad ve Ağırboz adalarını vurdu. Bunun üzerine Çanakkale Boğazı'nı geçen bir Venedik donanması Türk donanması ile Marmara Denizi'nde karşılaştı. Çalı Bey şehit oldu. Osmanlı donanması bozuldu. Ancak Venedikli amiral de yaralandığından Venedikliler geri çekildiler. Bizans'ın aracılığı ile barış yapıldı. Osmanlı donanmasının yenik düşmesine rağmen, artık Türk denizcilerinin Akdeniz'e açılacak güce eriştiğini görüyoruz.

Yeniden isyan eden Eflak Prensi 1416 yılında tekrar vergiye bağlandı. Daha önce kardeşi Musa Çelebi'nin Kazaskeri olan **Şeyh Bedreddin**, Manisa civarındaki müritleri **Torlak Kemal** ve **Börklüce Mustafa**'nın çağrısı üzerine İznik'ten ayrılarak Manisa'ya geldi. Torlak Kemal ile Börklüce Mustafa isyanı başlatmışlardı. Üzerlerine gönderilen İzmir Sancakbeyi'ni yenen asiler giderek kuvvetlendiler. Bunun üzerine Veziriâzam **Bayezid Paşa** asiler üzerine giderek onları dağıtmaya muvaffak oldu. Börklüce Mustafa Selçuk'ta asıldı. Manisa bölgesinde isyan eden Torlak Kemal de, Bayezid Paşa tarafından yakalanarak idam edildi. Bu sırada Yıldırım Bayezid'in diğer oğlu **Mustafa Çelebi**, Timur'un yanından serbest bırakılmış ve Balkanlar'a gelmişti. Burada tahtı ele geçirmek için harekete geçen Mustafa Çelebi (Düzme Mustafa) üzerine yürüyen Çelebi Mehmed Şeyh Bedreddin'in Deliorman bölgesine faaliyet gösterdiğini öğrendi. Bunun üzerine Veziriâzam Bayezid Paşa Şeyh Bedreddin üzerine gönderildi. Bayezid Paşa, Şeyh Bedreddin ve taraftarlarını yakaladı ve Serez Pazarı'nda astılar (1420). Devleti yeni baştan kurmayı başaran Çelebi Mehmed 1421 tarihinde öldü. Yerine oğlu **Sultan II Murad** geçti.

Kaynak (Source):

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 1**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 294.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 2**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 272.

Ahmet Refik (Altınay), **Lâle Devri**, İstanbul-?, s. 120.

Yzb. Alâettin-Yzb. Cavit; **İkinci Viyana Muharası, 1683**, İstanbul 1933, s. 28.

Anagnostis, Johannes; **Selânik (Thessaloniki)'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih Sultan II. Murad Dönemine Ait Bir Bizans Kaynağı**), Haz. Melek Delilbaşı, Ankara 1989, s. XII + 70 + 33 Tıpkı Basım + 8 Fotoğraf.

Ankara Meydan Muharebesi (1402), Ankara 1995, s. 114 + 32 Harita, Kroki ve Resim.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, I. Cilt, Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar**, Çev. Tahir Tunay, İstanbul 1939, s. VIII + 406 + [I. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Avni, s. 76] + Haritalar.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, II. Cilt, 1915 Mayısından Tahliyeye Kadar**, Çev. M. Hulusi, İstanbul 1940, s. VI + 484 + [II. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Sait, s. 82] + Haritalar.

Avcı, Orhan; **Irak'ta Türk Ordusu (1914-1918)**, Ankara 2004, s. 333.

Babinger, Franz; **Fatih Sultan Mehmed Ve Zamanı**, Çev. Dost Körpe, İstanbul 2003, s. 480.

1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, Ankara 1984, s. 224 + 2 Harita + 16 Kroki + 13 Resim.

1328-1329 Balkan Harbi, Trakya Seferi, Cilt: 3, Karargâh-ı Umumî Dar'ül Harekâtında Lüleburgaz Meydan Muharebesi, İstanbul 1928, s. X + 298.

I. Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu (26 Nisan 1989), Ankara 1992, s. VIII + 54.

Carım, Fuad; **Cezayir'de Türkler, Oruç Reis, Barbaros Hayreddin Paşa, Hasan Ağa, Veli Dede, Barbaros Hasan Paşa, Aydın Reis, Salih Paşa, Uluç Ali Paşa**, İstanbul 1962, s. 122 + XXX Resim.

Carım, Fuad; **Türkler'in Denizciliği Oruç Reis ve Garb Ocakları + Hind Denizlerinde Türk-Portekiz Elleşmeleri**, İstanbul 1965, s. 132.

Childs, Timoty W.; **Trablusgarp Savaşı Ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri**, Çev. Deniz Berktaş, İstanbul 2008, s. XVIII + 333.

Crowly, Roger; **1453, Son Büyük Kuşatma**, Çev. Cihat Taşçıoğlu, Ankara 2006, s. VI + XIV + 363.

Çakmak, Fevzi; **Büyük Harpte Şark Cephesi Hareketleri, Şark Vilayetlerimizde, Kafkasya'da Ve İran'da (1935'te Akademide Verilen Konferanslar)**, Ankara 1936, s. 363.

Çanakkale Muharebeleri, 75 nci Yıl Armağanı, Ankara 1990, s. VIII + 188 + 28 Ek.

Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu (Çanakkale, 14-17 Mart 1990), Ankara 1993, s. IV + 182.

Divitçioğlu, Sencer; **Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu**, İstanbul 1996, s. 134.

Downey, Fairfax; **Kanuni Sultan Süleyman**, Çev. Enis Behiç Koryürek, İstanbul 1975, s. VI + 300.

Emecan, Feridun; **İlk Osmanlılar Ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, İstanbul 2008, s. XVI + 236.

Erol, Mine; **Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Tutumu**, Ankara 1976, s. 88.

Gibbons, Herbert Adams; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, Çev. Ragıp Hulusi, İstanbul 1928, s. 282.

Gökbilgin, M. Tayyib; **Kanunî Sultan Süleyman**, İstanbul 1992, s. 220.

Hacısalihioğlu, Mehmet; **Jön Türkler Ve Makedonya Sorunu (1890-1918)**, Çev. İhsan Catay, İstanbul 2008, s. XVI + 498.

Hamza, Yusuf; **Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Meşrutiyet'in İlânı**, Üsküp 1995, s. 644.

Hanioğlu, Şükrü; **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad Ve Terakki Cemiyeti Ve Jön Türklük, Cilt I (1889-1902)**, İstanbul 1985, s. 664.

Heinzelmann, Tobias; **Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu (1908-1914)**, Çev. Türkis Noyan, İstanbul 2004, s. 262.

Hocaoğlu, Mehmet; **Abdulhamid Han'ın Muhtıraları (Belgeler)**, İstanbul-?, s. 240.

Hüseyin Kâzım Kadri (Şeyh Muhsin-i Fanî); **Türkiye'nin Çöküşü (II. Meşrutiyet'in Perde Arkası-Makedonya, Arnavutluk-Suriye Ve Ermenistan'ın Elden Çıkışı)**, Haz. Yılmaz Daşcıoğlu, İstanbul 1992, s. 212.

Hüseyin Kâzım Kadri; **Balkanlar'dan Hicaz'a İmparatorluğun Tavsiyesi, 10 Temmuz İnkılâbı Ve Netayici**, Haz. Kudret Büyükoçkun, İstanbul 1992.

Kandemir, Feridun; **Medine Müdafaası, Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler**, İstanbul 1991, s. 580.

Kaniye Savunması Ve Tiryaki Hasan Paşa, Ankara 1986, s. 72.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Neden Girdik, I. Cilt**, İstanbul 1994, s. 200.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik, 2. Cilt**, İstanbul 1994, s. 464

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik, Erzincan Ve Erzurum'un Kurtuluşu, 3. Cilt**, İstanbul 1994, s. 272.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Dünya Harbini Nasıl İdare Ettik, Sarıkamış, Kars ve Ötesi, 4. Cilt**, İstanbul 1994, s. 384.

Karaca, Ali; **Anadolu Islahatı ve Ahmet Şâkir Paşa (1838-1899)**, İstanbul 1993, s. 252.

Karadeniz, Hasan Basri; **Osmanlılar İle Beylikler Arasında Anadolu'da Meşruyet Mücadelesi**, İstanbul 2008, s. XIV + 344.

Kars, H. Zafer; **Belgelerle 1908 Devrimi Öncesinde Anadolu**, Ankara 1984, s. 158.

Kaynar, Reşat; **Mustafa Reşit Paşa Ve Tanzimat**, Ankara 1985, s. 656.

Köprülü, M. Fuad; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, İstanbul 1981, s. 390.

Köse, Osman; **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)**, Ankara 2006, s. XIV + 402.

Kreutel, Richard F.; **Viyana Önlerinde Kara Mustafa Paşa**, Çev. Müjdat Kayayerli, İstanbul 1994, s. 194.

Kuran, Ercüment; **Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)**, İstanbul 1957, s. 68 + 1 Harita.

Kurat, Akdes Nimet; **Pрут Seferi Ve Barışı 1123 (1711), Birinci Cild**, Ankara 1951, s. 492.

Kurat, Akdes Nimet; **Pрут Seferi Ve Barışı 1123 (1711), İkinci Cild**, Ankara 1953, s. (493-888) + 7 Kroki Ve Resim + 4 Harita.

Lindner, Rudi Paul; **Osmanlı Tarih Öncesi**, Çev. Ayda Arel, İstanbul 2008, s. 152.

Mardin, Şerif; **Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri, 1895-1908** İstanbul 1983, s. 256.

Müderrişoğlu, Alptekin; **Sarıkamış Dramı**, İstanbul 2007, s. 495.

Niğbolu Meydan Muharebesi Ve Yıldırım Bayazıt, Ankara 1984, s. 90 + 6 Harita ve Kroki.

Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856), Ankara 2006, s. XXX + 545 + 1 Ek.

Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri, -I-, Ankara 2005, s. XXXVI + 696.

Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi, Ed. İhsanoğlu, İstanbul 1994, s. XXVIII + 868.

Öğün, Tuncay; **Kafkas Cephesi'nin I. Dünya Savaşı'ndaki Lojistik Desteği**, Ankara 1999, s. 364.

Öklem, Necdet; **1877 Meclisi Mebusanı, Bütçe-İller Kanunu, İç Tüzük Üzerinde Tartışmalar**, İzmir 1982, s. 220.

Palmer, Alan; **1853-1856 Kırım Savaşı Ve Modern Avrupa'nın Doğuşu**, Çev. Meral Gaspıralı, İstanbul 1999, s. 272.

Perjés, Géza; **Mohaç Meydan Muharebesi**, Çev. Şerif Baştav, Ankara 1992, s. XII + 72.

Runciman, Steven; **The Fall of Constantinople 1453**, Cambridge 1965, p. XIV + 256 + 1 Harita.

Shaw, Stanford J.; **Eski Ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)**, Çev. Hür Güldü, İstanbul 2008, s. XIV + 625.

Stanley, Francis; **St. Petersburg'dan Plevne'ye Gazi Osman Paşa**, Çev. Salih Cıngıllıoğlu, İstanbul 2007, s. 181.

Stoye, John; **Viyana Kuşatması**, Çev. Derin Türkömer, İstanbul 2003, s. 372.

Şakir, Ziya; **II. Abdulhamid'in Gizli Siyaseti Ve Yunan Zaferi**, İstanbul 2002, s. 172

Şapolyo, Enver Behnan; **Gazi Osman Paşa Ve Plevne Müdafaası**, İstanbul 1959, s. 252.

Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı**, İstanbul 2004, s. 224.

Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı II**, İstanbul 2006, s. 320.

Şirokorad, A. B.; **Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana, Osmanlı-Rus Savaşları, Kırım-Balkanlar- 93 Harbi Ve Sarıkamış**, s. 568.

Varna (1444), İkinci Kosova (1448) Meydan Muharebeleri Ve II. Murad, İstanbul 1987, s. 100 + 16 Harita ve Kroki.

Tansel, Selâhattin; **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî Ve Askerî Faaliyeti**, Ankara 1953, s. 356.

Tansel, Selâhattin; **Sultan II. Bayezid'in Siyasî Hayatı**, İstanbul 1966, s. 310.

Tansel, Selâhattin; **Yavuz Sultan Selim**, Ankara 1969, s. 266 + 78 Vesika.

Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif; **Hürriyet'in İlânı Ve II. Abdulhamid**, İstanbul 1999, s. 70.

Tevfik, Ebuzziya; **Yeni Osmanlılar, İmparatorluğun Son Dönemindeki Genç Türkler**, Haz. Şemsettin Kutlu, İstanbul 2006, s. 701.

Tomenendal, Kerstin; **Das Türkische Gesicht Wiens, Auf den Spuren der Türken in Wien**, Wien-Köln 2000, p. 326.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 1, İkinci Meşrutiyet Dönemi**, İstanbul 1998, s. 688.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 2, Mütareke Dönemi**, İstanbul 1999, s. 656.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 3, İttihat Ve Terakki, Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi**, İstanbul 2000, s. 800., İstanbul 1998, s. 688.

Witteck, Paul; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu**, Çev. Fatmagül Berktay, İstanbul 1985.

Yurdaydın, Hüseyin G.; **Kanunî'nin Cülûsu Ve İlk Seferleri**, Ankara 1961, s. 54.

Yüceer, Nâsır; **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nun Azerbaycan Ve Dağıstan Harekâtı, Azerbaycan Ve Dağıstan'ın Bağımsızlığını Kazanması 1918**, Ankara 1996, s. 202 + 20 Ek.

Zekeriyyazâde; **Ferah, Cerbe Fetihnâmesi**, Haz. Orhan Şaik Gökyay, Ankara 1988, s. 138.

Zeyrek, Yunus; **Târih-i Osman Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Kafkasya Fetihleri (H. 986-988/M. 1578-1580)**, Ankara 2001, s. 210.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN

4. 2. 1. 7. Sultan II. Murad Devri (1421-1451)

Anahtar Kelime: Osmanlı tarihi, Osmanlı devlet teşkilâtı, Osmanlı memleket yönetimi, Toprak yönetimi, Ordu teşkilâtı, Osmanlılar’da eğitim-öğretim, maliye, dil, edebiyat, sanat.

Bursa’da tahta çıkan **Sultan II. Murad**, amcası şehzade Mustafa’nın mücadelesiyle karşılaştı. Edirne’ye giren Şehzade Mustafa burada hükümdarlığını ilân etmişti (1421). Mustafa Çelebi Anadolu’ya geçerek Bursa üzerine yürüdü. II. Murad ise Ulubat Suyu kenarında ordugâh kurmuştu. İki ordu Ulubat Suyu kenarında karşı karşıya geldiler. Sultan II. Murad safında çarpışan **Mihaloğlu Mehmed Bey**’in Rumeli beyleri ve akıncılar üzerinde büyük etkisi vardı. Mihaloğlu’nun çabası Rumeli beylerinin Sultan Murad tarafına geçmesini sağladı. Şehzade Mustafa’nın müttefiki durumunda olan Aydınolu Cüneyd Bey de durumu öğrenerek ordugâhı terk edip kaçtı. Beylerine güvenemeyen Çelebi Mustafa taraftarlarını toplayarak kaçtı. Gelibolu önünde kuvvetleri II. Murad tarafından yenilen Mustafa Çelebi Eflak’a doğru kaçarken yakalanıp öldürüldü.

Mustafa Çelebi meselesini kapatan Sultan II. Murad, Bizans’ın siyasî entrikalarına son vermek üzere İstanbul’u kuşattı. Bu kuşatma Osmanlılar’ın yaptığı altıncı kuşatmadır. Beşinci kuşatmayı Musa Çelebi yapmıştı. 1422 yılında başlayan kuşatma, II. Murad’ın 13 yaşındaki kardeşinin kandırılarak tahtı ele geçirmek istemesi yüzünden kaldırıldı. Bizans bir kere daha kurtulmuş oldu. **Şehzade Mustafa** ve taraftarları dağıtıldı. Yakalanan Şehzade boğularak idam edildi.

Anadolu Olayları

Taht değişikliğinden faydalanmak isteyen eski Anadolu beyleri beylikleri geri alabilmek için tekrar mücadeleye başlamışlardı. İlk olarak Candaroğulları üzerine yürüyen II. Murad bu beyliği tekrar egemenliği altına aldı (1423). 1425 yılında Menteseoğulları, 1426 yılında Aydınolu Beyliği’ne son verdi. Karamanoğulları Beyliği üzerine yürüyen Sultan II. Murad, **Karamanoğlu Mehmed Bey**’in ölümüyle başlayan kardeşler kavgasından istifade etti. **İbrahim**’i Karamanoğulları Beyliği’nin başına geçirerek buna karşılık bütün Hamidili’ni ele geçirdi.

Ancak Karamanoğlu İbrahim Bey, Sultan II. Murad’ın Rumeli’de bulunmasından faydalanarak bazı Hamidili topraklarını ele geçirmesi üzerine 1437 yılında Sultan, yeni bir Karaman seferine çıkmak zorunda kaldı. Bu sefer başta Konya olmak üzere birçok yeri geri aldı. Rumeli meselesi yüzünden Karamanoğlu İbrahim’in af talebi kabul edilerek, Hamidili dışındaki diğer Karaman toprakları O’na bırakılarak barış yapıldı.

Rumeli Olayları, Varna ve Kosova Zaferleri

Osmanlı ülkesindeki taht kavgasından faydalanan Venedikliler Selanik’i ele geçirmişlerdi. İçerdeki durumu düzelten Sultan II. Murad 1430 yılında Selanik’i geri aldı. Venedikliler barış yapmak zorunda kaldılar.

Balkanlar’ın ve Orta Avrupa’nın en kuvvetli devleti olan Macarlar Sırp ve Eflak meselelerine karışıyor ve bu ülkelerdeki taht kavgalarından faydalanmak suretiyle Balkanlar’da egemen olmak istiyordu. Macar Kralı Sigismund’un ölümünden sonra süratle harekete geçen Türk kuvvetleri Belgrat dışında bütün Sırbistan’ı işgal ettiler. Eflak zor karşısında Türk hâkimiyetini kabul etmek zorunda kaldı (1440). Bu olaylar Türkler’e karşı yeni bir Haçlı

ordusunun hazırlanmasına sebep oldu. Bu arada Erdel Beyi **Hünyadi Yanoş**, bazı Türk kuvvetlerini üst üste yendi. Karamanoğulları ile uğraşmakta olan Sultan Murad henüz Rumeli'ye geçmemişti. Hünyadi Yanoş ve müttefikleri bütün Sırbistan'ı geri aldılar. Üstelik bir Türk kuvvetini de Morova Suyu kenarında Arnavut Prenslarından **İskender Bey**'in ihaneti sayesinde tekrar yendiler. Süratle Rumeli'ye geçen II. Murad hazırlıklarını ilerletirken, oldukça yıpranan Haçlı ordusu da geri çekilmişti. Bunun üzerine 10 yıllık bir antlaşma yapıldı. 12 Haziran 1444 tarihinde yapılan bu **Segedin Antlaşması**'ndan sonra yorulduğunu ileri süren II. Murad tahttan feragat ederek Manisa Sancağı'na çekildi. Yerine 13 yaşındaki oğlu Mehmed tahta geçti. Ancak Osmanlı ülkesindeki bu durumu öğrenen Haçlılar Segedin Antlaşması'nı bozarak tekrar Türk topraklarına girdiler. Acele olarak tahta çağrılan Sultan II. Murad ordunun başına geçerek Rumeli'ye geçti. 10 Kasım 1444 tarihinde Varna önlerine kadar gelmiş olan Haçlı ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattı. Macar Kralı **Ladislav** öldürüldü. Kuşatılan Haçlı ordusunun büyük bir bölümü kılıçtan geçirildi. Varna Savaşı, Haçlılar'ın İstanbul'u kurtarmak için yaptıkları son sefer mahiyetindedir.

Papa, Türkler'e karşı bazı başarılar elde etmiş olan Jan Hünyad'ı devamlı surette kışkırtıyordu. Nihayet Macaristan Kral Naibi olan Jan Hünyad kısa bir zamanda yeni bir Haçlı ordusu topladı. Sırlar böyle bir maceraya katılmak istemediler. Toplanan Haçlı kuvvetleri önce Sırlar'ı cezalandırmak suretiyle Osmanlılar üzerine yürümeyi kararlaştırdılar. Haçlı seferini Arnavutluk seferinde öğrenen Sultan II. Murad süratle geri dönerek Kosova'da konaklayan Haçlılar'ın karşısına geldi. Türkler'in barış teklifini kabul etmeyen Jan Hünyad, Almanlar, Bohemyalılar, Transilvanyalılar, Macarlar ve Eflaklar'dan oluşan ordusuna hayli güvenmekteydi. 17 Ekim 1448 tarihinde başlayan savaş üç gün sürdü. Türk ordusu 19 Ekim 1448 günü tarihlerimizde **II. Kosova Zaferi** olarak anılacak olan bu zor savaşı da kazanmasını bildi.

Varna ve Kosova savaşlarının galibi büyük Türk hükümdarı geride imparatorluk hâline gelmeye namzet bir devlet ve İstanbul'u fethedecek bir oğul bıraktıktan sonra öldü (Şubat 1451).

Kaynak (Source):

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 1**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 294.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 2**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 272.

Ahmet Refik (Altınay), **Lâle Devri**, İstanbul-?, s. 120.

Yzb. Alâettin-Yzb. Cavit; **İkinci Viyana Muhasarası, 1683**, İstanbul 1933, s. 28.

Anagnostis, Johannes; **Selânik (Thessaloniki)'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih Sultan II. Murad Dönemine Ait Bir Bizans Kaynağı**, Haz. Melek Delilbaşı, Ankara 1989, s. XII + 70 + 33 Tıpkı Basım + 8 Fotoğraf.

Ankara Meydan Muharebesi (1402), Ankara 1995, s. 114 + 32 Harita, Kroki ve Resim.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, I. Cilt, Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar**, Çev. Tahir Tunay, İstanbul 1939, s. VIII + 406 + [I. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Avni, s. 76] + Haritalar.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, II. Cilt, 1915 Mayısından Tahliyeye Kadar**, Çev. M. Hulusi, İstanbul 1940, s. VI + 484 + [II. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Sait, s. 82] + Haritalar.

Avcı, Orhan; **Irak'ta Türk Ordusu (1914-1918)**, Ankara 2004, s. 333.

Babinger, Franz; **Fatih Sultan Mehmed Ve Zamanı**, Çev. Dost Körpe, İstanbul 2003, s. 480.

1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, Ankara 1984, s. 224 + 2 Harita + 16 Kroki + 13 Resim.

1328-1329 Balkan Harbi, Trakya Seferi, Cilt: 3, Karargâh-ı Umumî Dar'ül Harekâtında Lüleburgaz Meydan Muharebesi, İstanbul 1928, s. X + 298.

I. Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu (26 Nisan 1989), Ankara 1992, s. VIII + 54.

Carım, Fuad; **Cezayir'de Türkler, Oruç Reis, Barbaros Hayreddin Paşa, Hasan Ağa, Veli Dede, Barbaros Hasan Paşa, Aydın Reis, Salih Paşa, Uluç Ali Paşa**, İstanbul 1962, s. 122 + XXX Resim.

Carım, Fuad; **Türkler'in Denizciliği Oruç Reis ve Garb Ocakları + Hind Denizlerinde Türk-Portekiz Elleşmeleri**, İstanbul 1965, s. 132.

Childs, Timoty W.; **Trablusgarp Savaşı Ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri**, Çev. Deniz Berktaş, İstanbul 2008, s. XVIII + 333.

Crowly, Roger; **1453, Son Büyük Kuşatma**, Çev. Cihat Taşçıoğlu, Ankara 2006, s. VI + XIV + 363.

Çakmak, Fevzi; **Büyük Harpte Şark Cephesi Hareketleri, Şark Vilayetlerimizde, Kafkasya'da Ve İran'da (1935'te Akademide Verilen Konferanslar)**, Ankara 1936, s. 363.

Çanakkale Muharebeleri, 75 nci Yıl Armağanı, Ankara 1990, s. VIII + 188 + 28 Ek.

Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu (Çanakkale, 14-17 Mart 1990), Ankara 1993, s. IV + 182.

Divitçioğlu, Sencer; **Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu**, İstanbul 1996, s. 134.

Downey, Fairfax; **Kanuni Sultan Süleyman**, Çev. Enis Behiç Koryürek, İstanbul 1975, s. VI + 300.

Emecan, Feridun; **İlk Osmanlılar Ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, İstanbul 2008, s. XVI + 236.

Erol, Mine; **Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Tutumu**, Ankara 1976, s. 88.

Gibbons, Herbert Adams; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, Çev. Ragıp Hulusi, İstanbul 1928, s. 282.

Gökbilgin, M. Tayyib; **Kanunî Sultan Süleyman**, İstanbul 1992, s. 220.

Hacısalihioğlu, Mehmet; **Jön Türkler Ve Makedonya Sorunu (1890-1918)**, Çev. İhsan Catay, İstanbul 2008, s. XVI + 498.

Hamza, Yusuf; **Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Meşrutiyet'in İlânı**, Üsküp 1995, s. 644.

Hanioğlu, Şükrü; **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad Ve Terakki Cemiyeti Ve Jön Türklük, Cilt I (1889-1902)**, İstanbul 1985, s. 664.

Heinzelmann, Tobias; **Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu (1908-1914)**, Çev. Türkis Noyan, İstanbul 2004, s. 262.

Hocaoğlu, Mehmet; **Abdulhamid Han'ın Muhtıraları (Belgeler)**, İstanbul-?, s. 240.

Hüseyin Kâzım Kadri (Şeyh Muhsin-i Fanî); **Türkiye'nin Çöküşü (II. Meşrutiyet'in Perde Arkası-Makedonya, Arnavutluk-Suriye Ve Ermenistan'ın Elden Çıkışı)**, Haz. Yılmaz Daşcıoğlu, İstanbul 1992, s. 212.

Hüseyin Kâzım Kadri; **Balkanlar'dan Hicaz'a İmparatorluğun Tavsiyesi, 10 Temmuz İnkılâbı Ve Netayici**, Haz. Kudret Büyükcoşkun, İstanbul 1992.

Kandemir, Feridun; **Medine Müdafaası, Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler**, İstanbul 1991, s. 580.

Kaniye Savunması Ve Tiryaki Hasan Paşa, Ankara 1986, s. 72.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Neden Girdik, I. Cilt**, İstanbul 1994, s. 200.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik, 2. Cilt**, İstanbul 1994, s. 464

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik, Erzincan Ve Erzurum'un Kurtuluşu, 3. Cilt**, İstanbul 1994, s. 272.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Dünya Harbini Nasıl İdare Ettik, Sarıkamış, Kars ve Ötesi, 4. Cilt**, İstanbul 1994, s. 384.

Karaca, Ali; **Anadolu Islahatı ve Ahmet Şâkir Paşa (1838-1899)**, İstanbul 1993, s. 252.

Karadeniz, Hasan Basri; **Osmanlılar İle Beylikler Arasında Anadolu'da Meşrutiyet Mücadelesi**, İstanbul 2008, s. XIV + 344.

Kars, H. Zafer; **Belgelerle 1908 Devrimi Öncesinde Anadolu**, Ankara 1984, s. 158.

Kaynar, Reşat; **Mustafa Reşit Paşa Ve Tanzimat**, Ankara 1985, s. 656.

Köprülü, M. Fuad; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, İstanbul 1981, s. 390.

Köse, Osman; **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)**, Ankara 2006, s. XIV + 402.

Kreutel, Richard F.; **Viyana Önlerinde Kara Mustafa Paşa**, Çev. Müjdat Kayayerli, İstanbul 1994, s. 194.

Kuran, Ercüment; **Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)**, İstanbul 1957, s. 68 + 1 Harita.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), Birinci Cild**, Ankara 1951, s. 492.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), İkinci Cild**, Ankara 1953, s. (493-888) + 7 Kroki Ve Resim + 4 Harita.

Lindner, Rudi Paul; **Osmanlı Tarih Öncesi**, Çev. Ayda Arel, İstanbul 2008, s. 152.

Mardin, Şerif; **Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri, 1895-1908** İstanbul 1983, s. 256.

Müderrişoğlu, Alptekin; **Sarıkamış Dramı**, İstanbul 2007, s. 495.

Niğbolu Meydan Muharebesi Ve Yıldırım Bayazıt, Ankara 1984, s. 90 + 6 Harita ve Kroki.

Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856), Ankara 2006, s. XXX + 545 + 1 Ek.

Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri, -I-, Ankara 2005, s. XXXVI + 696.

Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi, Ed. İhsanoğlu, İstanbul 1994, s. XXVIII + 868.

Öğün, Tuncay; **Kafkas Cephesi'nin I. Dünya Savaşı'ndaki Lojistik Desteği**, Ankara 1999, s. 364.

Öklem, Necdet; **1877 Meclisi Mebusanı, Bütçe-İller Kanunu, İç Tüzük Üzerinde Tartışmalar**, İzmir 1982, s. 220.

Palmer, Alan; **1853-1856 Kırım Savaşı Ve Modern Avrupa'nın Doğuşu**, Çev. Meral Gaspıralı, İstanbul 1999, s. 272.

Perjés, Géza; **Mohaç Meydan Muharebesi**, Çev. Şerif Baştav, Ankara 1992, s. XII + 72.

Runciman, Steven; **The Fall of Constantinople 1453**, Cambridge 1965, p. XIV + 256 + 1 Harita.

Shaw, Stanford J.; **Eski Ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)**, Çev. Hür Güldü, İstanbul 2008, s. XIV + 625.

Stanley, Francis; **St. Petersburg'dan Plevne'ye Gazi Osman Paşa**, Çev. Salih Cıngıllıoğlu, İstanbul 2007, s. 181.

Stoye, John; **Viyana Kuşatması**, Çev. Derin Türkömer, İstanbul 2003, s. 372.

Şakir, Ziya; **II. Abdulhamid'in Gizli Siyaseti Ve Yunan Zaferi**, İstanbul 2002, s. 172

Şapolyo, Enver Behnan; **Gazi Osman Paşa Ve Plevne Müdafaası**, İstanbul 1959, s. 252.

Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı**, İstanbul 2004, s. 224.

Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı II**, İstanbul 2006, s. 320.

Şirokorad, A. B.; **Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana, Osmanlı-Rus Savaşları, Kırım-Balkanlar- 93 Harbi Ve Sarıkamış**, s. 568.

Varna (1444), İkinci Kosova (1448) Meydan Muharebeleri Ve II. Murad, İstanbul 1987, s. 100 + 16 Harita ve Kroki.

Tansel, Selâhattin; **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî Ve Askerî Faaliyeti**, Ankara 1953, s. 356.

Tansel, Selâhattin; **Sultan II. Bayezid'in Siyasî Hayatı**, İstanbul 1966, s. 310.

Tansel, Selâhattin; **Yavuz Sultan Selim**, Ankara 1969, s. 266 + 78 Vesika.

Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif; **Hürriyet'in İlâmı Ve II. Abdulhamid**, İstanbul 1999, s. 70.

Tevfik, Ebuzziya; **Yeni Osmanlılar, İmparatorluğun Son Dönemindeki Genç Türkler**, Haz. Şemsettin Kutlu, İstanbul 2006, s. 701.

Tomenendal, Kerstin; **Das Türkische Gesicht Wiens, Auf den Spuren der Türken in Wien**, Wien-Köln 2000, p. 326.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 1, İkinci Meşrutiyet Dönemi**, İstanbul 1998, s. 688.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 2, Mütareke Dönemi**, İstanbul 1999, s. 656.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 3, İttihat Ve Terakki, Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi**, İstanbul 2000, s. 800., İstanbul 1998, s. 688.

Witteck, Paul; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu**, Çev. Fatmagül Berktaş, İstanbul 1985.

Yurdaydın, Hüseyin G.; **Kanunî'nin Cülûsu Ve İlk Seferleri**, Ankara 1961, s. 54.

Yüceer, Nâsır; **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nun Azerbaycan Ve Dağıstan Harekâtı, Azerbaycan Ve Dağıstan'ın Bağımsızlığını Kazanması 1918**, Ankara 1996, s. 202 + 20 Ek.

Zekeriyyazâde; **Ferah, Cerbe Fetihnâmesi**, Haz. Orhan Şaik Gökyay, Ankara 1988, s. 138.

Zeyrek, Yunus; **Târih-i Osman Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Kafkasya Fetihleri (H. 986-988/M. 1578-1580)**, Ankara 2001, s. 210.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN

4. 2. 1. 8. Fatih Sultan Mehmed (1451-1481)

Anahtar Kelime: Osmanlı tarihi, Osmanlı devlet teşkilâtı, Osmanlı memleket yönetimi, Toprak yönetimi, Ordu teşkilâtı, Osmanlılar'da eğitim-öğretim, maliye, dil, edebiyat, sanat.

İstanbul'un Fethi (29 Mayıs 1453)

İstanbul jeopolitik olarak önemli bir noktada bulunmakta idi. Boğaz'a hâkimdi. Rumeli ve Anadolu'ya hâkim Osmanlı Devleti bünyesinde bir çibanbaşıydı. Osmanlı taht kavgalarında taraf tutuyor, Anadolu beylerini kışkırtıyor, Batı'da Haçlı seferlerinin hazırlanmasını teşvik ediyordu.

İstanbul tarihte çeşitli milletler tarafından defalarca kuşatılmış ama alınamamıştı. Etrafının surlarla çevrili olması, ellerinde her yerde yanan Rum Ateşi (Grejuva) gibi bir silahın varlığı, ayrıca deniz tarafından her an yardım alabilmesi bu kuşatmaları sonuçsuz bırakmıştı.

Edirne'de tahta çıkan Fatih Sultan Mehmed öncelikle İstanbul'un fethi meselesine eğildi. Surları yıkabilecek çapta büyük toplar döktürdü. Bu işte **Muslihiddin, Saruca Sekban** ve **Macar Urban**'ın büyük faydaları oldu. Daha sonra Yıldırım Bayezid'in yaptırdığı Anadolu Hisarı (Güzelcehisar)'nın karşısında **Rumeli Hisarı**'nı yaptırarak, Karadeniz'den gelen ticaret ve savaş gemilerini tamamen kontrole aldı. Daha sonra hazırladığı büyük bir orduyla hareket ederek İstanbul önlerine geldi. Türk donanması da Haliç tarafını tutarak denizden gelmesi ihtimal dâhilinde olan yardımları önlemekle görevlendirildi. 1453 yılının Nisan başında başlayan kuşatma 29 Mayıs 1453 fetih gününe kadar sürdü. Bu arada bir kısım donanmayı Kasımpaşa sirtlarından Haliç'e indirten Fatih Sultan Mehmed, böylece fetih gününü oldukça yaklaştırmış oldu. Nihayet denizden ve karadan kuşatılan İstanbul 29 Mayıs 1453 günü Türkler tarafından alındı.

İstanbul'un fethi ile 1000 yıldan beri devam eden Bizans İmparatorluğu ortadan kalktı. Ortaçağ sona erdi. İstanbul Yeni Türk İmparatorluğu'nun merkezi oldu. Bizans'ın fethi sırasında Bizans'tan kaçan bazı bilginler, yanlarında birçok eseri de götürmüşlerdi. Bunlar İtalya'ya yerleşerek **Rönesans** hareketinde büyük rol oynadılar.

Rumeli'deki Fetihler

1454-1459 yıllarında Sırbistan'a yapılan üç sefer sonunda burası kesin olarak Osmanlı ülkesine katıldı. **Sadrızam Mahmud Paşa**, Belgrat dışında bütün Sırbistan'ı ele geçirdi.

Koron ve Modon dışında bütün Mora Yarımadası, Atina fethedilerek Türk topraklarına katıldı (1460).

Eflak Beyi **Vlad** (Cellât veya Drakula olarak anılır), **Hamza Paşa** komutasındaki bir Türk kuvvetini pusuya düşürerek, Türk askerlerini feci işkencelerle öldürtmüştü. Bunun üzerine Fatih Sultan Mehmed Eflak seferine çıktı (1462). Vlad Macaristan'a kaçtı. Eflak, bağlı beylik hâline getirildi. Daha sonra birkaç seferden sonra Boğdan da bağlı beylik hâline getirildi (1476).

Bosna'nın verdiği vergiyi vermek istememesi üzerine yapılan Bosna seferinin sonunda bu ülke Osmanlı ülkesine katıldı (1463). Sultan II. Murad zamanından beri Türkler'i uğraştıran Arnavut Prensi **İskender Bey**, Venediklilerin yardımıyla mücadelesini sürdürmekteydi. Arnavutluk seferi Osmanlı-Venedik savaşlarının da başlamasına sebep oldu. Bu arada 1465 yılında Hersek'i de Osmanlı ülkesine katan Türk kuvvetleri Venedik'le yapılan savaştan sonra 1479 yılında Arnavutluk'u ele geçirdi.

Anadolu'da Yapılan Fetihler ve Anadolu'da Türk Birliğinin Sağlanması

1459 yılında Amasra'yı Cenevizlilerin elinden alan Fatih Sultan Mehmed, 1460 tarihinde Sinop'u anlaşma ile Candaroğulları'ndan alarak Osmanlı ülkesine kattı. Osmanlı sınırları Trabzon Rum İmparatorluğu'na dayanmıştı. Bu sırada Trabzon'un başında ise **David Komnen** bulunmaktaydı. 1461 yılında Gelibolu Sancak Beyi **Kâzım Bey** ile **Yakub Bey**'i bir donanma ile Trabzon üzerine yollatan Fatih, komutasındaki bir orduyla karadan Trabzon üzerine sefere çıktı. Akkoyunlu hükümdarı **Uzun Hasan**'ın kayınbiraderi olan David Komnen bir şey yapamayacağını anlayarak şehri teslim etti (1461). Karamanoğlu **İbrahim Bey**'in ölümünden sonra Fatih'in desteğiyle Karaman Beyliği'nin başına geçen **Pir Ahmed Bey**, Fatih'in Venedik savaşı ile uğraşmasından faydalanmak suretiyle Osmanlılar'a verdiği yerleri geri almak istedi. Bunun üzerine Karaman seferine çıkan Fatih Sultan Mehmed Niğde ve Lârende dışındaki bütün toprakları Osmanlı ülkesine kattı. Karamanoğulları Uzun Hasan'ın yanına kaçtılar.

Doğu Anadolu'da Akkoyunlu Devleti'ni kuran Uzun Hasan ile Fatih'in arası önce Trabzon'un fethi sırasında daha sonra da Karamanoğlu meselesi yüzünden hayli açılmıştı. Uzun Hasan Bey kendisini Timur yerine koyarak kendisine sığınan Anadolu beylerini himaye etti, diğer yandan Osmanlılar'la savaş hâlinde olan Venedikliler'le anlaşarak bu devlette top ve usta istedi. Fatih Sultan Mehmed 100 bin kişilik bir ordu ile doğuya hareket etti. Erzincan'ın **Otlukbeli** denilen mevkiinde yapılan savaşı kazarak (1473), doğu sınırlarını emniyete aldı. Uzun Hasan kaçarak zor kurtulabildi.

Denizler ve Denizaşırı Ülkelerde Yapılan Fetihler

İstanbul'un fethi ile donanmaya büyük önem verilmişti. Bunun sonucu olarak Rumlar'dan Taşoz ve Semendire, Cenevizliler'den ise Limni ve Midilli alınmıştı. Arnavutluk Meselesi Osmanlı-Venedik savaşlarının başlamasına sebep oldu. 1463-1479 yılları arasında cereyan eden savaşlar karada Osmanlılar'ın, denizde Venediklilerin başarılarıyla devam etti. Ancak Türk kuvvetlerinin karadaki üstünlüğü yanında müttefiklerini birer birer kaybetmesi Venedikliler'i barışa zorladı. Yılda 10.000 duka altın vergi vermek suretiyle Venedik barış yapmak zorunda kaldı. Kırım üzerine 1475 yılında **Gedik Ahmed Paşa**'yı bir donanma ile gönderen Fatih Sultan Mehmed, **Kefe**, **Menkub**, **Azak Kalesi** gibi yerlerin fethini sağladı. Daha sonra **Mengli Giray Han**'ı Kırım tahtına çıkardı (1477). Böylece Kırım, Osmanlı Devleti'ne bağlı bir beylik hâline getirildi.

Venedik Savaşları sırasında Osmanlılar'a karşı sefere katılan **Napoli Krallığı**'ni cezalandırmak isteyen Fatih Sultan Mehmed, Gedik Ahmed Paşa'yı İtalya seferine memur etti. Gedik Ahmed Paşa **Otranto**'yu fethederek İtalya'ya ayak bastı (1480). Ancak Fatih'in ani ölümü İtalya'nın fethini engelledi. Gene aynı tarihte **Mesih Paşa** komutasında Rodos Adası'na yapılan sefer sonuçsuz kaldı (1480).

1481 yılında erken denilebilecek bir yaşta vefat eden Fatih Sultan Mehmed devlet adamlığının yanında âlim bir padişahı. Birkaç dil bilir, **Avnî** mahlâsını kullanarak şiir yazardı. İlk defa olarak yivli topu, havan topunu bulan da odur. Kendi adına yaptırdığı camiin yanında devrin en büyük ilim kurumu olan **Şahn-ı Seman Medreseleri**'ni yaptırmıştır. Taassubu yoktu, İtalyan ressamı **Bellini**'ye portresini yaptırmıştı.

Kaynak (Source):

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 1**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 294.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 2**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 272.

Ahmet Refik (Altınay), **Lâle Devri**, İstanbul-?, s. 120.

Yzb. Alâettin-Yzb. Cavit; **İkinci Viyana Muhasarası, 1683**, İstanbul 1933, s. 28.

Anagnostis, Johannes; **Selânik (Thessaloniki)'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih Sultan II. Murad Dönemine Ait Bir Bizans Kaynağı**, Haz. Melek Delilbaşı, Ankara 1989, s. XII + 70 + 33 Tıpkı Basım + 8 Fotoğraf.

Ankara Meydan Muharebesi (1402), Ankara 1995, s. 114 + 32 Harita, Kroki ve Resim.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, I. Cilt, Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar**, Çev. Tahir Tunay, İstanbul 1939, s. VIII + 406 + [I. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Avni, s. 76] + Haritalar.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, II. Cilt, 1915 Mayısından Tahliyeye Kadar**, Çev. M. Hulusi, İstanbul 1940, s. VI + 484 + [II. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Sait, s. 82] + Haritalar.

Avcı, Orhan; **Irak'ta Türk Ordusu (1914-1918)**, Ankara 2004, s. 333.

Babinger, Franz; **Fatih Sultan Mehmed Ve Zamanı**, Çev. Dost Körpe, İstanbul 2003, s. 480.

1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, Ankara 1984, s. 224 + 2 Harita + 16 Kroki + 13 Resim.

1328-1329 Balkan Harbi, Trakya Seferi, Cilt: 3, Karargâh-ı Umumî Dar'ül Harekâtında Lüleburgaz Meydan Muharebesi, İstanbul 1928, s. X + 298.

I. Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu (26 Nisan 1989), Ankara 1992, s. VIII + 54.

Carım, Fuad; **Cezayir'de Türkler, Oruç Reis, Barbaros Hayreddin Paşa, Hasan Ağa, Veli Dede, Barbaros Hasan Paşa, Aydın Reis, Salih Paşa, Uluç Ali Paşa**, İstanbul 1962, s. 122 + XXX Resim.

Carım, Fuad; **Türkler'in Denizciliği Oruç Reis ve Garb Ocakları + Hind Denizlerinde Türk-Portekiz Elleşmeleri**, İstanbul 1965, s. 132.

Childs, Timoty W.; **Trablusgarp Savaşı Ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri**, Çev. Deniz Berktaş, İstanbul 2008, s. XVIII + 333.

Crowly, Roger; **1453, Son Büyük Kuşatma**, Çev. Cihat Taşçıoğlu, Ankara 2006, s. VI + XIV + 363.

Çakmak, Fevzi; **Büyük Harpte Şark Cephesi Hareketleri, Şark Vilayetlerimizde, Kafkasya'da Ve İran'da (1935'te Akademide Verilen Konferanslar)**, Ankara 1936, s. 363.

Çanakkale Muharebeleri, 75 nci Yıl Armağanı, Ankara 1990, s. VIII + 188 + 28 Ek.

Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu (Çanakkale, 14-17 Mart 1990), Ankara 1993, s. IV + 182.

Divitçioğlu, Sencer; **Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu**, İstanbul 1996, s. 134.

Downey, Fairfax; **Kanuni Sultan Süleyman**, Çev. Enis Behiç Koryürek, İstanbul 1975, s. VI + 300.

Emecan, Feridun; **İlk Osmanlılar Ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, İstanbul 2008, s. XVI + 236.

Erol, Mine; **Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Tutumu**, Ankara 1976, s. 88.

Gibbons, Herbert Adams; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, Çev. Ragıp Hulusi, İstanbul 1928, s. 282.

Gökbilgin, M. Tayyib; **Kanunî Sultan Süleyman**, İstanbul 1992, s. 220.

Hacısalihioğlu, Mehmet; **Jön Türkler Ve Makedonya Sorunu (1890-1918)**, Çev. İhsan Catay, İstanbul 2008, s. XVI + 498.

Hamza, Yusuf; **Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Meşrutiyet'in İlânı**, Üsküp 1995, s. 644.

Hanioğlu, Şükrü; **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad Ve Terakki Cemiyeti Ve Jön Türklük, Cilt I (1889-1902)**, İstanbul 1985, s. 664.

Heinzelmann, Tobias; **Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu (1908-1914)**, Çev. Türkis Noyan, İstanbul 2004, s. 262.

Hocaoğlu, Mehmet; **Abdulhamid Han'ın Muhtıraları (Belgeler)**, İstanbul-?, s. 240.

Hüseyin Kâzım Kadri (Şeyh Muhsin-i Fanî); **Türkiye'nin Çöküşü (II. Meşrutiyet'in Perde Arkası-Makedonya, Arnavutluk-Suriye Ve Ermenistan'ın Elden Çıkışı)**, Haz. Yılmaz Daşcıoğlu, İstanbul 1992, s. 212.

Hüseyin Kâzım Kadri; **Balkanlar'dan Hicaz'a İmparatorluğun Tavsiyesi, 10 Temmuz İnkılâbı Ve Netayici**, Haz. Kudret Büyükcoşkun, İstanbul 1992.

Kandemir, Feridun; **Medine Müdafaası, Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler**, İstanbul 1991, s. 580.

Kaniye Savunması Ve Tiryaki Hasan Paşa, Ankara 1986, s. 72.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Neden Girdik, I. Cilt**, İstanbul 1994, s. 200.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik, 2. Cilt**, İstanbul 1994, s. 464

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik, Erzincan Ve Erzurum'un Kurtuluşu, 3. Cilt**, İstanbul 1994, s. 272.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Dünya Harbini Nasıl İdare Ettik, Sarıkamış, Kars ve Ötesi, 4. Cilt**, İstanbul 1994, s. 384.

Karaca, Ali; **Anadolu Islahatı ve Ahmet Şâkir Paşa (1838-1899)**, İstanbul 1993, s. 252.

Karadeniz, Hasan Basri; **Osmanlılar İle Beylikler Arasında Anadolu'da Meşruiyet Mücadelesi**, İstanbul 2008, s. XIV + 344.

Kars, H. Zafer; **Belgelerle 1908 Devrimi Öncesinde Anadolu**, Ankara 1984, s. 158.

Kaynar, Reşat; **Mustafa Reşit Paşa Ve Tanzimat**, Ankara 1985, s. 656.

Köprülü, M. Fuad; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, İstanbul 1981, s. 390.

Köse, Osman; **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)**, Ankara 2006, s. XIV + 402.

Kreutel, Richard F.; **Viyana Önlerinde Kara Mustafa Paşa**, Çev. Müjdat Kayayerli, İstanbul 1994, s. 194.

Kuran, Ercüment; **Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)**, İstanbul 1957, s. 68 + 1 Harita.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), Birinci Cild**, Ankara 1951, s. 492.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), İkinci Cild**, Ankara 1953, s. (493-888) + 7 Kroki Ve Resim + 4 Harita.

Lindner, Rudi Paul; **Osmanlı Tarih Öncesi**, Çev. Ayda Arel, İstanbul 2008, s. 152.

Mardin, Şerif; **Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri, 1895-1908** İstanbul 1983, s. 256.

Müderrişoğlu, Alptekin; **Sarıkamış Dramı**, İstanbul 2007, s. 495.

Niğbolu Meydan Muharebesi Ve Yıldırım Bayazıt, Ankara 1984, s. 90 + 6 Harita ve Kroki.

- Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, Ankara 2006, s. XXX + 545 + 1 Ek.
- Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muhareneleri, -I-**, Ankara 2005, s. XXXVI + 696.
- Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi**, Ed. İhsanoğlu, İstanbul 1994, s. XXVIII + 868.
- Öğün, Tuncay; **Kafkas Cephesi'nin I. Dünya Savaşı'ndaki Lojistik Desteği**, Ankara 1999, s. 364.
- Öklem, Necdet; **1877 Meclisi Mebusanı, Bütçe-İller Kanunu, İç Tüzük Üzerinde Tartışmalar**, İzmir 1982, s. 220.
- Palmer, Alan; **1853-1856 Kırım Savaşı Ve Modern Avrupa'nın Doğuşu**, Çev. Meral Gaspıralı, İstanbul 1999, s. 272.
- Perjés, Géza; **Mohaç Meydan Muharebesi**, Çev. Şerif Baştav, Ankara 1992, s. XII + 72.
- Runciman, Steven; **The Fall of Constantinople 1453**, Cambridge 1965, p. XIV + 256 + 1 Harita.
- Shaw, Stanford J.; **Eski Ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)**, Çev. Hür Güldü, İstanbul 2008, s. XIV + 625.
- Stanley, Francis; **St. Petersburg'dan Plevne'ye Gazi Osman Paşa**, Çev. Salih Cıngıllıoğlu, İstanbul 2007, s. 181.
- Stoye, John; **Viyana Kuşatması**, Çev. Derin Türkömer, İstanbul 2003, s. 372.
- Şakir, Ziya; **II. Abdulhamid'in Gizli Siyaseti Ve Yunan Zaferi**, İstanbul 2002, s. 172
- Şapolyo, Enver Behnan; **Gazi Osman Paşa Ve Plevne Müdafaası**, İstanbul 1959, s. 252.
- Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı**, İstanbul 2004, s. 224.
- Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı II**, İstanbul 2006, s. 320.
- Şirokorad, A. B.; **Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana, Osmanlı-Rus Savaşları, Kırım-Balkanlar- 93 Harbi Ve Sarıkamış**, s. 568.
- Varna (1444), İkinci Kosova (1448) Meydan Muharebeleri Ve II. Murad**, İstanbul 1987, s. 100 + 16 Harita ve Kroki.
- Tansel, Selâhattin; **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî Ve Askerî Faaliyeti**, Ankara 1953, s. 356.
- Tansel, Selâhattin; **Sultan II. Bayezid'in Siyasî Hayatı**, İstanbul 1966, s. 310.
- Tansel, Selâhattin; **Yavuz Sultan Selim**, Ankara 1969, s. 266 + 78 Vesika.

Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif; **Hürriyet'in İlânı Ve II. Abdulhamid**, İstanbul 1999, s. 70.

Tevfik, Ebuzziya; **Yeni Osmanlılar, İmparatorluğun Son Dönemindeki Genç Türkler**, Haz. Şemsettin Kutlu, İstanbul 2006, s. 701.

Tomenendal, Kerstin; **Das Türkische Gesicht Wiens, Auf den Spuren der Türken in Wien**, Wien-Köln 2000, p. 326.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 1, İkinci Meşrutiyet Dönemi**, İstanbul 1998, s. 688.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 2, Mütareke Dönemi**, İstanbul 1999, s. 656.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 3, İttihat Ve Terakki, Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi**, İstanbul 2000, s. 800., İstanbul 1998, s. 688.

Witteck, Paul; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu**, Çev. Fatmagül Berktaş, İstanbul 1985.

Yurdaydın, Hüseyin G.; **Kanunî'nin Cülûsu Ve İlk Seferleri**, Ankara 1961, s. 54.

Yüceer, Nâsır; **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nun Azerbaycan Ve Dağistan Harekâtı, Azerbaycan Ve Dağistan'ın Bağımsızlığını Kazanması 1918**, Ankara 1996, s. 202 + 20 Ek.

Zekeriyyazâde; **Ferah, Cerbe Fetihnâmesi**, Haz. Orhan Şaik Gökyay, Ankara 1988, s. 138.

Zeyrek, Yunus; **Târih-i Osman Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Kafkasya Fetihleri (H. 986-988/M. 1578-1580)**, Ankara 2001, s. 210.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN

4. 2. 1. 9. II. Bayezid Devri (1481-1512)

Anahtar Kelime: Osmanlı tarihi, Osmanlı devlet teşkilâtı, Osmanlı memleket yönetimi, Toprak yönetimi, Ordu teşkilâtı, Osmanlılar'da eğitim-öğretim, maliye, dil, edebiyat, sanat.

Cem Sultan'la Taht Kavgası

Fatih Sultan Mehmed'in ölümünden sonra, Amasya'da vali bulunan **II. Bayezid**, Konya'daki kardeşi **Cem**'den daha önce davranarak İstanbul'a gelip tahta çıktı. Saltanatı ele geçirmek isteyen Cem kuvvetleriyle Bursa'yı ele geçirdi ve ağabeyine haber göndererek ülkenin aralarında paylaşılmasını istedi. Bunu kabul etmeyen Sultan II. Bayezid, Cem'in üzerine yürüdü. Savaşı kaybeden Cem Kahire'ye Memlûk Sultanı'nın yanına sığındı. 1482 yılında tekrar Anadolu'ya dönen Cem Sultan, Adana'ya geldi ve burada Karamanoğlu **Kasım Bey**'le birleşti. Konya üzerine yürüdü ise de şehri alamadı. Üzerine gönderilen kuvvetlerin karşısında tutunamayan Cem, Rodos Şövalyeleri'nin yardımıyla Rumeli'ye geçmek için Rodos'a kaçtı. Ancak Rodos Şövalyeleri bir yandan Bayezid'den çok miktarda para alırken, diğer yandan Fransa'da birçok yeri dolandırdıktan sonra Papa'ya teslim ettiler. Papa, Cem'den Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması yolunda faydalanmak istiyordu. Bu sırada Fransa Kralı İtalya topraklarına girerek Papa'dan Cem'i zorla aldı. Ancak daha sonra fazla yaşamayan Cem 1495 tarihinde öldü. Papa tarafından zehirletildiği de rivayet edilir.

Denizlerde ve Denizaşırı Ülkelerde Fetihler

Sultan II. Bayezid zamanında batıda Venedikliler'le savaşlar yapıldı. **Modon**, **Koron** ve **Navarin** limanları ele geçirildi. Bu arada **Kemal** ve **Burak Reis** idaresindeki Osmanlı donanması bir Venedik donanmasını yenmeyi başardı. Burak Reis bu savaşta şehit oldu. Karadeniz'de ise **Kili** ve **Akkerman** Kaleleri ele geçirildi.

Osmanlı-Memlûk İlişkileri

Fatih Sultan Mehmed zamanında Hicaz Su Yolları meselesinden bozulan Osmanlı-Memlûk ilişkileri, Cem'in Memlûklar tarafından korunması, Dulkadıroğulları'nın Memlûklar'a karşı Osmanlılar'dan yardım istemesi ve Çukurova'daki Ramazanoğulları Beyliği üzerinde siyasi hâkimiyet kurma meselesi yüzünden savaşa dönüştü (1485). Hersekzâde Ahmed Paşa idaresindeki Osmanlı orduları Memlûklar'a yenildi. Daha sonra yapılan bazı savaşları da Memlûklar kazandılar. Ancak malî bakımdan oldukça sıkıntıya düşmüşlerdi. Bu arada Tunus Sultanı'nın araya girmesiyle 1491 yılında barış yapıldı.

Osmanlı-İran İlişkileri

İran'da **Erdebil** şehrindeki **Şeyh Safiyüddin** (1253-1334), Şîî Tarikatı'nı yeni baştan kurmuş ve propagandaya başlamıştı. 1447 yılında tarikatın başına geçen **Şeyh Cüneyd**, dinî bir devlet kurmak için harekete geçti. Uzun Hasan'dan himaye gördü. Çukurova'daki **Varsak Aşireti** üzerinde oldukça etkili oldu. Ancak Gürcüler'le çarpışırken öldürüldü. Yerine oğlu **Haydar**, O'nun 1488 yılındaki ölümünden sonra ise **Akkoyunlu Yakub Bey**'in ölümüyle Safevîler'in başına **İsmail** geçti. 1502 yılında Azerbaycan'ı ele geçiren Şah İsmail daha sonra Şiraz ve Bağdat'ı ele geçirdi. Akkoyunlu Devleti'ni ülkesine kattı. Şah İsmail iyice güçlendikten sonra Anadolu'daki Alevîler'i tamamen kendisine bağlamak için Anadolu'ya müritlerini yollayarak propagandaya başladı. Bazı Halifeler Şah adına isyanlar çıkardılar. Bunlardan en önemlisi **Nur Ali Halife** ile **Şahkulu** (veya **Şeytan Kulu**) isyanıdır. Antalya yöresinden hareketle

isyanı genişleten Şahkulu Kütahya'ya kadar geldi. Üzerine gelen **Karagöz Paşa**'yı yenerek öldürdü. Daha sonra Karaman Beylerbeyi **Haydar Bey**'i de öldüren Şahkulu'nun üzerine **Sadrazam Ali Paşa** gönderildi. Ali Paşa, Kütahya yakınlarında Şahkulu'nu yendi, Şahkulu bu savaşta öldürüldü (1511). Ancak Veziriâzam da savaş sırasında öldürüldü.

Kaynak (Source):

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 1**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 294.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 2**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 272.

Ahmet Refik (Altınay), **Lâle Devri**, İstanbul-?, s. 120.

Yzb. Alâettin-Yzb. Cavit; **İkinci Viyana Muhasarası, 1683**, İstanbul 1933, s. 28.

Anagnostis, Johannes; **Selânik (Thessaloniki)'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih Sultan II. Murad Dönemine Ait Bir Bizans Kaynağı**, Haz. Melek Delilbaşı, Ankara 1989, s. XII + 70 + 33 Tıpkı Basım + 8 Fotoğraf.

Ankara Meydan Muharebesi (1402), Ankara 1995, s. 114 + 32 Harita, Kroki ve Resim.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, I. Cilt, Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar**, Çev. Tahir Tunay, İstanbul 1939, s. VIII + 406 + [I. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Avni, s. 76] + Haritalar.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, II. Cilt, 1915 Mayısından Tahliyeye Kadar**, Çev. M. Hulusi, İstanbul 1940, s. VI + 484 + [II. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Sait, s. 82] + Haritalar.

Avcı, Orhan; **Irak'ta Türk Ordusu (1914-1918)**, Ankara 2004, s. 333.

Babinger, Franz; **Fatih Sultan Mehmed Ve Zamani**, Çev. Dost Körpe, İstanbul 2003, s. 480.

1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, Ankara 1984, s. 224 + 2 Harita + 16 Kroki + 13 Resim.

1328-1329 Balkan Harbi, Trakya Seferi, Cilt: 3, Karargâh-ı Umumî Dar'ül Harekâtında Lüleburgaz Meydan Muharebesi, İstanbul 1928, s. X + 298.

I. Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu (26 Nisan 1989), Ankara 1992, s. VIII + 54.

Carım, Fuad; **Cezayir'de Türkler, Oruç Reis, Barbaros Hayreddin Paşa, Hasan Ağa, Veli Dede, Barbaros Hasan Paşa, Aydın Reis, Salih Paşa, Uluç Ali Paşa**, İstanbul 1962, s. 122 + XXX Resim.

Carım, Fuad; **Türkler'in Denizciliği Oruç Reis ve Garb Ocakları + Hind Denizlerinde Türk-Portekiz Elleşmeleri**, İstanbul 1965, s. 132.

Childs, Timoty W.; **Trablusgarp Savaşı Ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri**, Çev. Deniz Berktaş, İstanbul 2008, s. XVIII + 333.

Crowly, Roger; **1453, Son Büyük Kuşatma**, Çev. Cihat Taşçıoğlu, Ankara 2006, s. VI + XIV + 363.

Çakmak, Fevzi; **Büyük Harpte Şark Cephesi Hareketleri, Şark Vilayetlerimizde, Kafkasya'da Ve İran'da (1935'te Akademide Verilen Konferanslar)**, Ankara 1936, s. 363.

Çanakkale Muharebeleri, 75 nci Yıl Armağanı, Ankara 1990, s. VIII + 188 + 28 Ek.

Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu (Çanakkale, 14-17 Mart 1990), Ankara 1993, s. IV + 182.

Divitçioğlu, Sencer; **Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu**, İstanbul 1996, s. 134.

Downey, Fairfax; **Kanuni Sultan Süleyman**, Çev. Enis Behiç Koryürek, İstanbul 1975, s. VI + 300.

Emecan, Feridun; **İlk Osmanlılar Ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, İstanbul 2008, s. XVI + 236.

Erol, Mine; **Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Tutumu**, Ankara 1976, s. 88.

Gibbons, Herbert Adams; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, Çev. Ragıp Hulusi, İstanbul 1928, s. 282.

Gökbilgin, M. Tayyib; **Kanunî Sultan Süleyman**, İstanbul 1992, s. 220.

Hacısalihioğlu, Mehmet; **Jön Türkler Ve Makedonya Sorunu (1890-1918)**, Çev. İhsan Catay, İstanbul 2008, s. XVI + 498.

Hamza, Yusuf; **Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Meşrutiyet'in İlânı**, Üsküp 1995, s. 644.

Hanioğlu, Şükrü; **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad Ve Terakki Cemiyeti Ve Jön Türklük, Cilt I (1889-1902)**, İstanbul 1985, s. 664.

Heinzelmann, Tobias; **Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu (1908-1914)**, Çev. Türkis Noyan, İstanbul 2004, s. 262.

Hocaoğlu, Mehmet; **Abdulhamid Han'ın Muhtıraları (Belgeler)**, İstanbul-?, s. 240.

Hüseyin Kâzım Kadri (Şeyh Muhsin-i Fanî); **Türkiye'nin Çöküşü (II. Meşrutiyet'in Perde Arkası-Makedonya, Arnavutluk-Suriye Ve Ermenistan'ın Elden Çıkışı)**, Haz. Yılmaz Daşçıoğlu, İstanbul 1992, s. 212.

Hüseyin Kâzım Kadri; **Balkanlar'dan Hicaz'a İmparatorluğun Tavsiyesi, 10 Temmuz İnkılâbı Ve Netayici**, Haz. Kudret Büyükcoşkun, İstanbul 1992.

Kandemir, Feridun; **Medine Müdafaası, Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler**, İstanbul 1991, s. 580.

Kaniye Savunması Ve Tiryaki Hasan Paşa, Ankara 1986, s. 72.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Neden Girdik, I. Cilt**, İstanbul 1994, s. 200.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik, 2. Cilt**, İstanbul 1994, s. 464

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik, Erzincan Ve Erzurum'un Kurtuluşu, 3. Cilt**, İstanbul 1994, s. 272.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Dünya Harbini Nasıl İdare Ettik, Sarıkamış, Kars ve Ötesi, 4. Cilt**, İstanbul 1994, s. 384.

Karaca, Ali; **Anadolu Islahatı ve Ahmet Şâkir Paşa (1838-1899)**, İstanbul 1993, s. 252.

Karadeniz, Hasan Basri; **Osmanlılar İle Beylikler Arasında Anadolu'da Meşruiyet Mücadelesi**, İstanbul 2008, s. XIV + 344.

Kars, H. Zafer; **Belgelerle 1908 Devrimi Öncesinde Anadolu**, Ankara 1984, s. 158.

Kaynar, Reşat; **Mustafa Reşit Paşa Ve Tanzimat**, Ankara 1985, s. 656.

Köprülü, M. Fuad; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, İstanbul 1981, s. 390.

Köse, Osman; **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)**, Ankara 2006, s. XIV + 402.

Kreutel, Richard F.; **Viyana Önlerinde Kara Mustafa Paşa**, Çev. Müjdat Kayayerli, İstanbul 1994, s. 194.

Kuran, Ercüment; **Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)**, İstanbul 1957, s. 68 + 1 Harita.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), Birinci Cild**, Ankara 1951, s. 492.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), İkinci Cild**, Ankara 1953, s. (493-888) + 7 Kroki Ve Resim + 4 Harita.

Lindner, Rudi Paul; **Osmanlı Tarih Öncesi**, Çev. Ayda Arel, İstanbul 2008, s. 152.

Mardin, Şerif; **Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri, 1895-1908** İstanbul 1983, s. 256.

Müderrişoğlu, Alptekin; **Sarıkamış Dramı**, İstanbul 2007, s. 495.

Niğbolu Meydan Muharebesi Ve Yıldırım Bayazıt, Ankara 1984, s. 90 + 6 Harita ve Kroki.

Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856), Ankara 2006, s. XXX + 545 + 1 Ek.

- Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muhareneleri, -I-**, Ankara 2005, s. XXXVI + 696.
- Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi**, Ed. İhsanoğlu, İstanbul 1994, s. XXVIII + 868.
- Öğün, Tuncay; **Kafkas Cephesi'nin I. Dünya Savaşı'ndaki Lojistik Desteği**, Ankara 1999, s. 364.
- Öklem, Necdet; **1877 Meclisi Mebusanı, Bütçe-İller Kanunu, İç Tüzük Üzerinde Tartışmalar**, İzmir 1982, s. 220.
- Palmer, Alan; **1853-1856 Kırım Savaşı Ve Modern Avrupa'nın Doğuşu**, Çev. Meral Gaspıralı, İstanbul 1999, s. 272.
- Perjés, Géza; **Mohaç Meydan Muharebesi**, Çev. Şerif Baştav, Ankara 1992, s. XII + 72.
- Runciman, Steven; **The Fall of Constantinople 1453**, Cambridge 1965, p. XIV + 256 + 1 Harita.
- Shaw, Stanford J.; **Eski Ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)**, Çev. Hür Güldü, İstanbul 2008, s. XIV + 625.
- Stanley, Francis; **St. Petersburg'dan Plevne'ye Gazi Osman Paşa**, Çev. Salih Cingilloğlu, İstanbul 2007, s. 181.
- Stoye, John; **Viyana Kuşatması**, Çev. Derin Türkömer, İstanbul 2003, s. 372.
- Şakir, Ziya; **II. Abdulhamid'in Gizli Siyaseti Ve Yunan Zaferi**, İstanbul 2002, s. 172
- Şapolyo, Enver Behnan; **Gazi Osman Paşa Ve Plevne Müdafaası**, İstanbul 1959, s. 252.
- Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı**, İstanbul 2004, s. 224.
- Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı II**, İstanbul 2006, s. 320.
- Şirokorad, A. B.; **Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana, Osmanlı-Rus Savaşları, Kırım-Balkanlar- 93 Harbi Ve Sarıkamış**, s. 568.
- Varna (1444), İkinci Kosova (1448) Meydan Muharebeleri Ve II. Murad**, İstanbul 1987, s. 100 + 16 Harita ve Kroki.
- Tansel, Selâhattin; **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî Ve Askerî Faaliyeti**, Ankara 1953, s. 356.
- Tansel, Selâhattin; **Sultan II. Bayezid'in Siyasî Hayatı**, İstanbul 1966, s. 310.
- Tansel, Selâhattin; **Yavuz Sultan Selim**, Ankara 1969, s. 266 + 78 Vesika.
- Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif; **Hürriyet'in İlânı Ve II. Abdulhamid**, İstanbul 1999, s. 70.

Tevfik, Ebuzziya; **Yeni Osmanlılar, İmparatorluğun Son Dönemindeki Genç Türkler**, Haz. Şemsettin Kutlu, İstanbul 2006, s. 701.

Tomenendal, Kerstin; **Das Türkische Gesicht Wiens, Auf den Spuren der Türken in Wien**, Wien-Köln 2000, p. 326.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye’de Siyasi Partiler, C. 1, İkinci Meşrutiyet Dönemi**, İstanbul 1998, s. 688.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye’de Siyasi Partiler, C. 2, Mütareke Dönemi**, İstanbul 1999, s. 656.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye’de Siyasi Partiler, C. 3, İttihat Ve Terakki, Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi**, İstanbul 2000, s. 800., İstanbul 1998, s. 688.

Witteck, Paul; **Osmanlı İmparatorluğu’nun Doğuşu**, Çev. Fatmagül Berktaş, İstanbul 1985.

Yurdaydın, Hüseyin G.; **Kanunî’nin Cülûsu Ve İlk Seferleri**, Ankara 1961, s. 54.

Yüceer, Nâsır; **Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Ordusu’nun Azerbaycan Ve Dağıstan Harekâtı, Azerbaycan Ve Dağıstan’ın Bağımsızlığını Kazanması 1918**, Ankara 1996, s. 202 + 20 Ek.

Zekeriyyazâde; **Ferah, Cerbe Fetihnâmesi**, Haz. Orhan Şaik Gökyay, Ankara 1988, s. 138.

Zeyrek, Yunus; **Târih-i Osman Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa’nın Kafkasya Fetihleri (H. 986-988/M. 1578-1580)**, Ankara 2001, s. 210.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN

4. 2. 1. 10. XVI. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Yavuz Sultan Selim Devri (1512-1520)

Anahtar Kelime: Osmanlı tarihi, Osmanlı devlet teşkilâtı, Osmanlı memleket yönetimi, Toprak yönetimi, Ordu teşkilâtı, Osmanlılar'da eğitim-öğretim, maliye, dil, edebiyat, sanat.

Sultan II. Bayezid'in üç oğlundan **Korkut** Antalya'da, **Ahmed** Amasya'da, **Selim** ise Trabzon'da Vali bulunmaktaydılar. Babalarının yumuşak idaresi sebebiyle daha sağığında taht mücadelesine başladılar. Başkente oldukça uzak Trabzon'da Vali olan Selim babasından bir sancak beyliği istedi. İsteğı kabul edilmeyince Kırım üzerinden Rumeli'ye geçti. Bunun üzerine **Semendire Beyliği** verildi. Semendire'ye gitmeyen Selim Filibe yakınlarında beklemekteydi. Bu sırada Şehzâde Ahmed veliaht ilân edilerek başkente çağrılmıştı. Bunun üzerine Selim Çorlu'ya yürüdü. II. Bayezid ile oğlu arasındaki savaşı Selim kaybetti. Ancak savaşta gösterdiği yiğitlik askerin kalbini kazanmıştı. Ordu Selim'i istedi. Bunun üzerine Bayezid, Selim'i İstanbul'a çağırarak tahtı O'na bıraktı. Kendisi ikâmetgâh olarak seçtiğı Dimetoka'ya giderken hastalanarak yolda öldü (1512). Yavuz Sultan Selim daha sonra önce kardeşi Ahmed'i sonra Korkut'u ortadan kaldırarak rakipsiz olarak tahtta kaldı (1513).

İran Savaşları

II. Bayezid zamanında Anadolu'da başlayan Şîî propagandasını yakından takip eden Yavuz Sultan Selim, buna bir son vermek için İran üzerine sefere karar verdi. Kuvvetli bir ordu ile **Şah İsmail**'in üzerine yürüdü. Ancak İran ordusu devamlı geri çekilmekteydi. Nihayet **Çaldıran Ovası**'nda iki ordu karşı karşıya geldiler. Yavuz Sultan Selim kısa bir zamanda Safevî ordusunu bozguna uğrattı. Şah İsmail, karısını ve hazinesini savaş alanında bırakarak kaçtı. Çaldıran Zaferi (1514) Osmanlılar'a Doğu Anadolu'yu kazandırdı. Dönüşünde Dulkadiroğlu Beyliği'ni ortadan kaldıran Yavuz Sultan Selim böylece Anadolu'daki birliği tam anlamıyla sağlamış oldu.

Memlûk Savaşları

Fatih Sultan Mehmed zamanından beri devam etmekte olan Osmanlı-Memlûk çekişmesine bir son vermek isteyen Yavuz Sultan Selim Veziriâzamı **Hadım Sinan Paşa**'yı önden Suriye'ye gönderdi. Kendisi de kuvvetli bir ordu ile arkadan gelmekteydi. Daha sonra Memlûk topraklarına giren Yavuz Sultan Selim **Mercidâbık** denilen yerde **Kansu Gavri** komutasındaki Memlûk ordusunu yendi (1516). Kansu Gavri savaş alanında öldü. Mercidâbık Zaferi Osmanlılar'a Suriye'yi kazandırmıştır.

Kışı Güneydoğu Anadolu'da geçiren Yavuz Sultan Selim ertesi yıl **Sina Çölü**'nü geçerek Mısır üzerine yürüdü. Mısır'da ölen Sultan Kansu Gavri'nin yerine **Tomanbay** seçilmişti. Tomanbay Sina Çölü'ne bakan **Ridaniye**'de Venedikliler'den temin ettiği toplarla bir müdafaa hattı kurmuş ve çölden gelmesini beklediğı Osmanlı ordusunu perişan edeceğini ummuştu. Ancak Yavuz Sultan Selim, bir kısım kuvvetlerini Veziriâzamı Sinan Paşa komutasında Ridaniye önlerine gönderirken, kendi komutasındaki kuvvetlerle **El-Mukaddem** dağını dolaşarak Memlûk ordusunu arkadan kuşattı. Topları kullanmak imkânını bulamayan Memlûklar 1517 yılında Ridaniye'de tekrar yenildiler. Tomanbay kaçtı. Kahire'ye giren Yavuz Sultan Selim böylece Mısır'ı da topraklarına kattı. Yakalanan Tomanbay idam olunarak Memlûk Devleti'ne son verildi. Ridaniye Zaferi'nden sonra Suriye, Filistin, Hicaz ve Mısır gibi ülkeler Osmanlı ülkesine katılmış güneydeki önemli bir ticaret yolu olan Baharat Yolu da Türk kontrolüne girmişti. Kıbrıs için Mısır'a her yıl 10.000 duka altın vergi veren Venedikliler bundan sonra bu vergiyi Osmanlılar'a vermişlerdir. Mukaddes emanetleri de

İstanbul'a getiren Yavuz Sultan Selim'den sonra Osmanlı hükümdarları Halife olarak da anılmışlardır.

Kaynak (Source):

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 1**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 294.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 2**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 272.

Ahmet Refik (Altınay), **Lâle Devri**, İstanbul-?, s. 120.

Yzb. Alâettin-Yzb. Cavit; **İkinci Viyana Muhasarası, 1683**, İstanbul 1933, s. 28.

Anagnostis, Johannes; **Selânik (Thessaloniki)'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih Sultan II. Murad Dönemine Ait Bir Bizans Kaynağı**, Haz. Melek Delilbaşı, Ankara 1989, s. XII + 70 + 33 Tıpkı Basım + 8 Fotoğraf.

Ankara Meydan Muharebesi (1402), Ankara 1995, s. 114 + 32 Harita, Kroki ve Resim.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, I. Cilt, Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar**, Çev. Tahir Tunay, İstanbul 1939, s. VIII + 406 + [I. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Avni, s. 76] + Haritalar.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, II. Cilt, 1915 Mayısından Tahliye Kadar**, Çev. M. Hulusi, İstanbul 1940, s. VI + 484 + [II. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Sait, s. 82] + Haritalar.

Avcı, Orhan; **Irak'ta Türk Ordusu (1914-1918)**, Ankara 2004, s. 333.

Babinger, Franz; **Fatih Sultan Mehmed Ve Zamanı**, Çev. Dost Körpe, İstanbul 2003, s. 480.

1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, Ankara 1984, s. 224 + 2 Harita + 16 Kroki + 13 Resim.

1328-1329 Balkan Harbi, Trakya Seferi, Cilt: 3, Karargâh-ı Umumî Dar'ül Harekâtında Lüleburgaz Meydan Muharebesi, İstanbul 1928, s. X + 298.

I. Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu (26 Nisan 1989), Ankara 1992, s. VIII + 54.

Carım, Fuad; **Cezayir'de Türkler, Oruç Reis, Barbaros Hayreddin Paşa, Hasan Ağa, Veli Dede, Barbaros Hasan Paşa, Aydın Reis, Salih Paşa, Uluç Ali Paşa**, İstanbul 1962, s. 122 + XXX Resim.

Carım, Fuad; **Türkler'in Denizciliği Oruç Reis ve Garb Ocakları + Hind Denizlerinde Türk-Portekiz Elleşmeleri**, İstanbul 1965, s. 132.

Childs, Timoty W.; **Trablusgarp Savaşı Ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri**, Çev. Deniz Berktaş, İstanbul 2008, s. XVIII + 333.

Crowly, Roger; **1453, Son Büyük Kuşatma**, Çev. Cihat Taşçıoğlu, Ankara 2006, s. VI + XIV + 363.

Çakmak, Fevzi; **Büyük Harpte Şark Cephesi Hareketleri, Şark Vilayetlerimizde, Kafkasya'da Ve İran'da (1935'te Akademide Verilen Konferanslar)**, Ankara 1936, s. 363.

Çanakkale Muharebeleri, 75 nci Yıl Armağanı, Ankara 1990, s. VIII + 188 + 28 Ek.

Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu (Çanakkale, 14-17 Mart 1990), Ankara 1993, s. IV + 182.

Divitçioğlu, Sencer; **Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu**, İstanbul 1996, s. 134.

Downey, Fairfax; **Kanuni Sultan Süleyman**, Çev. Enis Behiç Koryürek, İstanbul 1975, s. VI + 300.

Emecan, Feridun; **İlk Osmanlılar Ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, İstanbul 2008, s. XVI + 236.

Erol, Mine; **Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Tutumu**, Ankara 1976, s. 88.

Gibbons, Herbert Adams; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, Çev. Ragıp Hulusi, İstanbul 1928, s. 282.

Gökbilgin, M. Tayyib; **Kanunî Sultan Süleyman**, İstanbul 1992, s. 220.

Hacısalihioğlu, Mehmet; **Jön Türkler Ve Makedonya Sorunu (1890-1918)**, Çev. İhsan Catay, İstanbul 2008, s. XVI + 498.

Hamza, Yusuf; **Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Meşrutiyet'in İlânı**, Üsküp 1995, s. 644.

Hanioğlu, Şükrü; **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad Ve Terakki Cemiyeti Ve Jön Türklük, Cilt I (1889-1902)**, İstanbul 1985, s. 664.

Heinzelmann, Tobias; **Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu (1908-1914)**, Çev. Türkis Noyan, İstanbul 2004, s. 262.

Hocaoğlu, Mehmet; **Abdulhamid Han'ın Muhtıraları (Belgeler)**, İstanbul-?, s. 240.

Hüseyin Kâzım Kadri (Şeyh Muhsin-i Fanî); **Türkiye'nin Çöküşü (II. Meşrutiyet'in Perde Arkası-Makedonya, Arnavutluk-Suriye Ve Ermenistan'ın Elden Çıkışı)**, Haz. Yılmaz Daşçıoğlu, İstanbul 1992, s. 212.

Hüseyin Kâzım Kadri; **Balkanlar'dan Hicaz'a İmparatorluğun Tavsiyesi, 10 Temmuz İnkılâbı Ve Netayici**, Haz. Kudret Büyükcoşkun, İstanbul 1992.

Kandemir, Feridun; **Medine Müdafaası, Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler**, İstanbul 1991, s. 580.

Kaniye Savunması Ve Tiryaki Hasan Paşa, Ankara 1986, s. 72.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Neden Girdik, I. Cilt**, İstanbul 1994, s. 200.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik, 2. Cilt**, İstanbul 1994, s. 464

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik, Erzincan Ve Erzurum'un Kurtuluşu, 3. Cilt**, İstanbul 1994, s. 272.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Dünya Harbini Nasıl İdare Ettik, Sarıkamış, Kars ve Ötesi, 4. Cilt**, İstanbul 1994, s. 384.

Karaca, Ali; **Anadolu Islahatı ve Ahmet Şâkir Paşa (1838-1899)**, İstanbul 1993, s. 252.

Karadeniz, Hasan Basri; **Osmanlılar İle Beylikler Arasında Anadolu'da Meşruiyet Mücadelesi**, İstanbul 2008, s. XIV + 344.

Kars, H. Zafer; **Belgelerle 1908 Devrimi Öncesinde Anadolu**, Ankara 1984, s. 158.

Kaynar, Reşat; **Mustafa Reşit Paşa Ve Tanzimat**, Ankara 1985, s. 656.

Köprülü, M. Fuad; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, İstanbul 1981, s. 390.

Köse, Osman; **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)**, Ankara 2006, s. XIV + 402.

Kreutel, Richard F.; **Viyana Önlerinde Kara Mustafa Paşa**, Çev. Müjdat Kayayerli, İstanbul 1994, s. 194.

Kuran, Ercüment; **Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)**, İstanbul 1957, s. 68 + 1 Harita.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), Birinci Cild**, Ankara 1951, s. 492.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), İkinci Cild**, Ankara 1953, s. (493-888) + 7 Kroki Ve Resim + 4 Harita.

Lindner, Rudi Paul; **Osmanlı Tarih Öncesi**, Çev. Ayda Arel, İstanbul 2008, s. 152.

Mardin, Şerif; **Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri, 1895-1908** İstanbul 1983, s. 256.

Müderrişoğlu, Alptekin; **Sarıkamış Dramı**, İstanbul 2007, s. 495.

Niğbolu Meydan Muharebesi Ve Yıldırım Bayazıt, Ankara 1984, s. 90 + 6 Harita ve Kroki.

Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856), Ankara 2006, s. XXX + 545 + 1 Ek.

- Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muhareneleri, -I-**, Ankara 2005, s. XXXVI + 696.
- Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi**, Ed. İhsanoğlu, İstanbul 1994, s. XXVIII + 868.
- Öğün, Tuncay; **Kafkas Cephesi'nin I. Dünya Savaşı'ndaki Lojistik Desteği**, Ankara 1999, s. 364.
- Öklem, Necdet; **1877 Meclisi Mebusanı, Bütçe-İller Kanunu, İç Tüzük Üzerinde Tartışmalar**, İzmir 1982, s. 220.
- Palmer, Alan; **1853-1856 Kırım Savaşı Ve Modern Avrupa'nın Doğuşu**, Çev. Meral Gaspıralı, İstanbul 1999, s. 272.
- Perjés, Géza; **Mohaç Meydan Muharebesi**, Çev. Şerif Baştav, Ankara 1992, s. XII + 72.
- Runciman, Steven; **The Fall of Constantinople 1453**, Cambridge 1965, p. XIV + 256 + 1 Harita.
- Shaw, Stanford J.; **Eski Ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)**, Çev. Hür Güldü, İstanbul 2008, s. XIV + 625.
- Stanley, Francis; **St. Petersburg'dan Plevne'ye Gazi Osman Paşa**, Çev. Salih Cingilloğlu, İstanbul 2007, s. 181.
- Stoye, John; **Viyana Kuşatması**, Çev. Derin Türkömer, İstanbul 2003, s. 372.
- Şakir, Ziya; **II. Abdulhamid'in Gizli Siyaseti Ve Yunan Zaferi**, İstanbul 2002, s. 172
- Şapolyo, Enver Behnan; **Gazi Osman Paşa Ve Plevne Müdafaası**, İstanbul 1959, s. 252.
- Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı**, İstanbul 2004, s. 224.
- Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı II**, İstanbul 2006, s. 320.
- Şirokorad, A. B.; **Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana, Osmanlı-Rus Savaşları, Kırım-Balkanlar- 93 Harbi Ve Sarıkamış**, s. 568.
- Varna (1444), İkinci Kosova (1448) Meydan Muharebeleri Ve II. Murad**, İstanbul 1987, s. 100 + 16 Harita ve Kroki.
- Tansel, Selâhattin; **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî Ve Askerî Faaliyeti**, Ankara 1953, s. 356.
- Tansel, Selâhattin; **Sultan II. Bayezid'in Siyasî Hayatı**, İstanbul 1966, s. 310.
- Tansel, Selâhattin; **Yavuz Sultan Selim**, Ankara 1969, s. 266 + 78 Vesika.
- Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif; **Hürriyet'in İlânı Ve II. Abdulhamid**, İstanbul 1999, s. 70.

Tevfik, Ebuzziya; **Yeni Osmanlılar, İmparatorluğun Son Dönemindeki Genç Türkler**, Haz. Şemsettin Kutlu, İstanbul 2006, s. 701.

Tomenendal, Kerstin; **Das Türkische Gesicht Wiens, Auf den Spuren der Türken in Wien**, Wien-Köln 2000, p. 326.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye’de Siyasi Partiler, C. 1, İkinci Meşrutiyet Dönemi**, İstanbul 1998, s. 688.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye’de Siyasi Partiler, C. 2, Mütareke Dönemi**, İstanbul 1999, s. 656.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye’de Siyasi Partiler, C. 3, İttihat Ve Terakki, Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi**, İstanbul 2000, s. 800., İstanbul 1998, s. 688.

Witteck, Paul; **Osmanlı İmparatorluğu’nun Doğuşu**, Çev. Fatmagül Berktaş, İstanbul 1985.

Yurdaydın, Hüseyin G.; **Kanunî’nin Cülûsu Ve İlk Seferleri**, Ankara 1961, s. 54.

Yüceer, Nâsır; **Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Ordusu’nun Azerbaycan Ve Dağıstan Harekâtı, Azerbaycan Ve Dağıstan’ın Bağımsızlığını Kazanması 1918**, Ankara 1996, s. 202 + 20 Ek.

Zekeriyyazâde; **Ferah, Cerbe Fetihnâmesi**, Haz. Orhan Şaik Gökyay, Ankara 1988, s. 138.

Zeyrek, Yunus; **Târih-i Osman Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa’nın Kafkasya Fetihleri (H. 986-988/M. 1578-1580)**, Ankara 2001, s. 210.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN

4. 2. 1. 11. Kanunî Sultan Süleyman Devri (1520-1566)

Anahtar Kelime: Osmanlı tarihi, Osmanlı devlet teşkilâtı, Osmanlı memleket yönetimi, Toprak yönetimi, Ordu teşkilâtı, Osmanlılar'da eğitim-öğretim, maliye, dil, edebiyat, sanat.

Yavuz Sultan Selim'in 1520 yılında ölümü üzerine tek oğlu **Süleyman** tahta geçti. Avrupalılar'ın "**Muhteşem Süleyman**" olarak nitelendirdikleri bu hükümdar döneminde Osmanlı İmparatorluğu tartışmasız dünyanın en güçlü devleti hâline gelmiştir.

İç İsyanlar

Kanunî'nin ilk zamanlarında çeşitli iç isyanlar çıkmıştır. Bunların en önemlileri Memlûklar'ın eski Şam Valisi **Canberdi Gazalî**'nin, Mısır'da **Ahmed Paşa**'nın (1521), Şifî temayüllü Kalender İsyanı (1524), gene Şifî temayüllü **Bozoklu Baba Zünnûn** isyanıdır.

Osmanlı-Macar-Avusturya-Almanya İlişkileri

Kanunî Sultan Süleyman'ın tahta çıkışını tebrik etmeyen Macarlar, üstelik göndermedikleri vergiyi istemeye giden **Behram Çavuş**'u da öldürmüşlerdi. Bunun üzerine Macar seferine çıkan Kanunî, 1521 yılında Belgrat'ı kuşatarak zapt etti. Belgrat'ın zaptı Orta Avrupa'nın tehlikeye düşmesi demektir. Macar Kralı karısının ağabeyleri olan Alman İmparatoru **Şarlken** ile Avusturya Kralı **Ferdinand**'a güvenmekteydi. Bu sırada Fransa Kralı **I. Fransuva**, Alman İmparatoru'na esir düşmüştü. Fransa Kralı'nın annesi oğlunun kurtarılmasını Kanunî'den rica etmişti. Bunu fırsat bilen Kanunî Macar seferine çıktı. Macar Kralı **II. Layoş**, Avrupa devletlerinden yardım istedi. Geri çekilen Macar kuvvetleri nihayet Mohaç Ovası'nda Türk kuvvetlerinin karşısına çıktı. 1526 yılında yapılan Mohaç Savaşı'nda Kanunî Sultan Süleyman Macarlar'ı ağır bir yenilgiye uğrattı. Kral II. Layoş kaçarken boğularak öldü. Budin'i de ele geçiren Kanunî, Macar Krallığı'nın başına **Jan Zopolyo (Yanoş)**'yu atayarak geri döndü. Osmanlı ordusunun dönmesinden sonra Avusturya Kralı Ferdinand Macar topraklarına girdi. Yanoş Lehistan'a kaçtı. Oradan Kanunî'ye başvurarak korunmasını istedi. Bunun üzerine Kanunî Sultan Süleyman Avusturya seferine çıktı. Tarihte **I. Viyana Seferi** olarak bilinen 1529 seferi sonunda Budin tekrar alındı. Viyana kuşatması ise mevsimin ilerlemesi sonucu kaldırıldı. Ferdinand daha sonra başvurarak vergi vermek şartıyla Macar Krallığı'nın kendisine verilmesini istediysen de Kanunî kabul etmedi. Macar içişlerine tekrar karışmaya başlayan Ferdinand Budin üzerine yürüdüysen de Türk akıncılarının hareketini öğrenerek geri döndü. Kanunî Sultan Süleyman bunun üzerine Alman Seferi'ne çıktı (1532). Ancak ne Ferdinand, ne Alman İmparatoru Şarlken, Türk ordusunun karşısına çıkmaya cesaret edemedi. Nihayet taraflar arasında barış yapıldı (1533). Bu barışta Yanoş'un Macar Krallığı Ferdinand tarafından tanındı. Avusturya Arşidükası Veziriâzamlı protokol bakımından eşit sayıldı. Elinde bulundurduğu Macar toprakları için Avusturya her yıl Osmanlı Devleti'ne 30.000 altın vergi verecekti.

Avusturya ile yapılan barış 1541 yılında Macar Kralı Yanoş'un ölümüyle yeniden bozuldu. Macar Krallığı'nı ele geçirmeye çalışan Ferdinand'a karşı Yanoş'un bebek yaşta bıraktığı çocuğunun annesi Kanunî'den yardım istedi. Avusturya ordusunun Budin'i kuşatması üzerine sefere çıkan Kanunî düşman ordusunu bozguna uğrattı. Budin bir beylerbeylik hâlinde Osmanlı topraklarına katıldı. **İzabella** ve oğlu **Sigismund** Transilvanya (Erdel) Beyliği'ne gönderildi. Macaristan'ın kuzey bölümü de Avusturya'nın elindeydi. Böylece ortadan kalkan Macaristan Devleti'nin toprakları üçe bölünmüş oldu. Ferdinand ile mücadeleler daha sonra da devam etti. Ancak 1562 yılında Ferdinand 8 yıllık bir barış yaparak savaşa son vermek

zorunda kaldı. Ancak Ferdinand'ın ölümü ile başa geçen oğlu **Maksimilyen** barışı bozdu. Bunun üzerine Kanunî tekrar Avusturya üzerine sefere çıkarak **Zigetvart**'ı aldı (1566). Savaş sırasında ölen Kanunî'nin bu son seferi oldu.

Deniz Seferleri

Karadaki zaferlere paralel olarak denizlerde de büyük fetihler yapıldı. Akdeniz bir Türk Gölü hâline geldi. İlk olarak **Sen Jan Şövalyeleri**'nin elindeki **Rodos Adası** fethedildi (1522). Daha sonra Osmanlı hizmetine giren Barbaros Hayreddin Paşa sahibi olduğu Cezayir'i Osmanlı ülkesine kattı (1529). Cezayir Beylerbeyliği ve Kaptan-ı Deryalığa getirilen Barbaros Hayreddin Paşa, Türk deniz tarihinin en büyük zaferini kazandı. 1538 tarihinde **Andrea Doria** idaresindeki Haçlı donanmasını Preveze önlerinde bozguna uğrattı. Daha sonra Fransızlar'a yardım için gönderilen Barbaros Hayreddin **Nis** şehrini aldı (1543). Barbaros Hayreddin dönemi Türk Denizciliği'nin en yüksek dönemi oldu. Akdeniz bir Türk Gölü hâline geldi. Bu büyük Türk Amiralisi 1546 tarihinde öldü.

Barbaros Hayreddin'den sonra Türk Denizciliği'nin büyük ismi **Turgut Reis**'in yardımıyla 1551 yılında **Trablusgarb** fethedildi. Preveze'den sonra ikinci bir darbeyi Andrea Doria Cerbe önlerinde yedi. **Piyale Paşa** komutasındaki Osmanlı donanması, Turgut Reis emrindeki donanmayla birleştikten sonra Cerbe önlerinde Andrea Doria komutasındaki Haçlı donanmasını ağır bir yenilgiye uğrattı (1559). Bu savaştan sonra **Cerbe Adası** İspanyollar'dan alındı. Kanunî, Türk gemilerine zararı dokunan Malta korsanlarını ortadan kaldırmak üzere **Piyale Paşa** ve Vezir **Mustafa Paşa** komutasında bir donanmayı Malta'nın fethine memur etti. Turgut Paşa'ya da bu donanmaya katılması emredildi. 1565 tarihindeki Malta kuşatmasından sonuç alınamadı. Malta kuşatmasında Turgut Reis şehit oldu.

Kanunî zamanında denizlerde yapılan seferlerden **Hint** seferleri de oldukça önemlidir. Baharat Yolu'nun Portekizliler tarafından ele geçirilmesi tehlikesine karşı bu seferler dört defa yapılmış ancak sonuç alınmadan yarıda bırakılmıştır. Birinci sefer 1538 yılında Mısır Valisi **Hadım Süleyman Paşa** tarafından yapıldı. Hindistan'ın batısındaki **Diyyu Adası**'na kadar ulaşıldı. Ancak Aden Müslüman hükümdarının iki taraflı politikası karşısında Süleyman Paşa geri döndü. İkinci sefer **Piri Reis** tarafından 1551 yılında yapıldı. Maskat'ı zapt eden Piri Reis, Hürmüz Boğazı'nı Portekizlilerin kapatması üzerine üç gemi ile Süveyş'e döndü. O'nun bu korkak hareketi hayatına mal oldu. Üçüncü sefer Basra'da bırakılan donanmanın geri getirilmesi için 1552 yılında yapıldı. **Murad Reis** Hürmüz Boğazı'nda Portekiz donanması karşısında çok kayıp vererek Basra'ya dönmek zorunda kaldı. Bunun üzerine **Seydi Ali Reis** 1553 yılında dördüncü Hint seferine memur edildi. Seydi Ali Reis Hürmüz Boğazı'nı geçerek Portekizliler'i yendi. Ancak fırtınaya yakalanarak birçok gemisini kaybetti. Hindistan kıyılarına çıkan Seydi Ali Reis karadan üç buçuk yıllık zahmetli bir yolculuktan sonra İstanbul'a döndü.

Osmanlı-Fransız İlişkileri

Fransuva'nın annesinin Kanunî'den yardım istemesi ile başlayan Osmanlı-Fransız ilişkileri giderek yoğunlaştı. Fransa'yı Hıristiyan dünyasından koparmak için hiç olmazsa tarafsızlaştırabilmek için Kanunî bu Hıristiyan hükümdarına yardım elini uzattı. 1525 yılında Şarlken'e esir düşen Fransuva, Mohaç Zaferi'ni takiben serbest bırakılmıştı. Kanunî'nin I. İran Seferi dönüşünde hükümdarı tebrik eden Fransız heyeti ile bir ticaret anlaşması imzalandı. Tarihlerimizde "**Uhud- Atika**" veya "**İmtiyazat-ı Mahsusa**" olarak belirtilen bu antlaşma Batı kaynaklarında **Kapitülasyonlar** olarak bilinmektedir. 1535 yılında imzalanan

Kapitülasyonlar her iki hükümdarın hayatta kaldıkları sürece devam edecekti. Ancak Fransızlar her hükümdar değişikliğinde tekrar müracaat ederek bu imtiyazları uzattırmışlardır.

İran Seferleri

Yavuz Sultan Selim zamanında bozulan İran ilişkileri Kanunî Sultan Süleyman zamanında savaşa dönüştü. Kanunî saltanatı süresince İran'a üç büyük sefer düzenledi. Bunların ilki 1534 yılında oldu. **İrakeyn Seferi** olarak bilinen bu sefer sonunda **Bağdat** Osmanlı topraklarına katıldı. İkinci sefer 1548 yılında yapıldı. 1549 yılında da devam eden bu sefer sonunda **Gürcistan**'a kadar gidilerek 20 civarında kale fethedildi. Kanunî'nin üçüncü seferi olan **Nahçıvan Seferi** 1553 yılında oldu ve Nahçıvan, Erivan (Revan), Karabağ tarafları Osmanlı ülkense katıldı. Bu savaşlar sırasında Osmanlılar'a karşı başarı sağlayamayacağını anlayan İran Şahı ile 1555 yılında **Amasya Antlaşması** imzalandı. Azerbaycan, Tebriz, Doğu Anadolu ve Irak-ı Arap bu antlaşma ile Osmanlılar'a terk ediliyordu.

Kaynak (Source):

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 1**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 294.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 2**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 272.

Ahmet Refik (Altınay), **Lâle Devri**, İstanbul-?, s. 120.

Yzb. Alâettin-Yzb. Cavit; **İkinci Viyana Muhasarası, 1683**, İstanbul 1933, s. 28.

Anagnostis, Johannes; **Selânik (Thessaloniki)'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih Sultan II. Murad Dönemine Ait Bir Bizans Kaynağı**, Haz. Melek Delilbaşı, Ankara 1989, s. XII + 70 + 33 Tıpkı Basım + 8 Fotoğraf.

Ankara Meydan Muharebesi (1402), Ankara 1995, s. 114 + 32 Harita, Kroki ve Resim.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, I. Cilt, Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar**, Çev. Tahir Tunay, İstanbul 1939, s. VIII + 406 + [I. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Avni, s. 76] + Haritalar.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, II. Cilt, 1915 Mayısından Tahliyeye Kadar**, Çev. M. Hulusi, İstanbul 1940, s. VI + 484 + [II. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Sait, s. 82] + Haritalar.

Avcı, Orhan; **Irak'ta Türk Ordusu (1914-1918)**, Ankara 2004, s. 333.

Babinger, Franz; **Fatih Sultan Mehmed Ve Zamanı**, Çev. Dost Körpe, İstanbul 2003, s. 480.

1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, Ankara 1984, s. 224 + 2 Harita + 16 Kroki + 13 Resim.

1328-1329 Balkan Harbi, Trakya Seferi, Cilt: 3, Karargâh-ı Umumî Dar'ül Harekâtında Lüleburgaz Meydan Muharebesi, İstanbul 1928, s. X + 298.

I. Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu (26 Nisan 1989), Ankara 1992, s. VIII + 54.

Carım, Fuad; **Cezayir'de Türkler, Oruç Reis, Barbaros Hayreddin Paşa, Hasan Ağa, Veli Dede, Barbaros Hasan Paşa, Aydın Reis, Salih Paşa, Uluç Ali Paşa**, İstanbul 1962, s. 122 + XXX Resim.

Carım, Fuad; **Türkler'in Denizciliği Oruç Reis ve Garb Ocakları + Hind Denizlerinde Türk-Portekiz Elleşmeleri**, İstanbul 1965, s. 132.

Childs, Timoty W.; **Trablusgarp Savaşı Ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri**, Çev. Deniz Berktaş, İstanbul 2008, s. XVIII + 333.

Crowly, Roger; **1453, Son Büyük Kuşatma**, Çev. Cihat Taşçıoğlu, Ankara 2006, s. VI + XIV + 363.

Çakmak, Fevzi; **Büyük Harpte Şark Cephesi Hareketleri, Şark Vilayetlerimizde, Kafkasya'da Ve İran'da (1935'te Akademide Verilen Konferanslar)**, Ankara 1936, s. 363.

Çanakkale Muharebeleri, 75 nci Yıl Armağanı, Ankara 1990, s. VIII + 188 + 28 Ek.

Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu (Çanakkale, 14-17 Mart 1990), Ankara 1993, s. IV + 182.

Divitçioğlu, Sencer; **Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu**, İstanbul 1996, s. 134.

Downey, Fairfax; **Kanuni Sultan Süleyman**, Çev. Enis Behiç Koryürek, İstanbul 1975, s. VI + 300.

Emecan, Feridun; **İlk Osmanlılar Ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, İstanbul 2008, s. XVI + 236.

Erol, Mine; **Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Tutumu**, Ankara 1976, s. 88.

Gibbons, Herbert Adams; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, Çev. Ragıp Hulusi, İstanbul 1928, s. 282.

Gökbilgin, M. Tayyib; **Kanunî Sultan Süleyman**, İstanbul 1992, s. 220.

Hacısalihioğlu, Mehmet; **Jön Türkler Ve Makedonya Sorunu (1890-1918)**, Çev. İhsan Catay, İstanbul 2008, s. XVI + 498.

Hamza, Yusuf; **Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Meşrutiyet'in İlânı**, Üsküp 1995, s. 644.

Hanioğlu, Şükrü; **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad Ve Terakki Cemiyeti Ve Jön Türklük, Cilt I (1889-1902)**, İstanbul 1985, s. 664.

Heinzelmann, Tobias; **Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu (1908-1914)**, Çev. Türkis Noyan, İstanbul 2004, s. 262.

Hocaoğlu, Mehmet; **Abdulhamid Han'ın Muhtıraları (Belgeler)**, İstanbul-?, s. 240.

Hüseyin Kâzım Kadri (Şeyh Muhsin-i Fanî); **Türkiye'nin Çöküşü (II. Meşrutiyet'in Perde Arkası-Makedonya, Arnavutluk-Suriye Ve Ermenistan'ın Elden Çıkışı)**, Haz. Yılmaz Daşcıoğlu, İstanbul 1992, s. 212.

Hüseyin Kâzım Kadri; **Balkanlar'dan Hicaz'a İmparatorluğun Tavsiyesi, 10 Temmuz İnkılâbı Ve Netayici**, Haz. Kudret Büyükcoşkun, İstanbul 1992.

Kandemir, Feridun; **Medine Müdafaası, Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler**, İstanbul 1991, s. 580.

Kaniye Savunması Ve Tiryaki Hasan Paşa, Ankara 1986, s. 72.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Neden Girdik, I. Cilt**, İstanbul 1994, s. 200.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik, 2. Cilt**, İstanbul 1994, s. 464

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik, Erzincan Ve Erzurum'un Kurtuluşu, 3. Cilt**, İstanbul 1994, s. 272.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Dünya Harbini Nasıl İdare Ettik, Sarıkamış, Kars ve Ötesi, 4. Cilt**, İstanbul 1994, s. 384.

Karaca, Ali; **Anadolu Islahatı ve Ahmet Şâkir Paşa (1838-1899)**, İstanbul 1993, s. 252.

Karadeniz, Hasan Basri; **Osmanlılar İle Beylikler Arasında Anadolu'da Meşrutiyet Mücadelesi**, İstanbul 2008, s. XIV + 344.

Kars, H. Zafer; **Belgelerle 1908 Devrimi Öncesinde Anadolu**, Ankara 1984, s. 158.

Kaynar, Reşat; **Mustafa Reşit Paşa Ve Tanzimat**, Ankara 1985, s. 656.

Köprülü, M. Fuad; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, İstanbul 1981, s. 390.

Köse, Osman; **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)**, Ankara 2006, s. XIV + 402.

Kreutel, Richard F.; **Viyana Önlerinde Kara Mustafa Paşa**, Çev. Müjdat Kayayerli, İstanbul 1994, s. 194.

Kuran, Ercüment; **Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)**, İstanbul 1957, s. 68 + 1 Harita.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), Birinci Cild**, Ankara 1951, s. 492.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), İkinci Cild**, Ankara 1953, s. (493-888) + 7 Kroki Ve Resim + 4 Harita.

Lindner, Rudi Paul; **Osmanlı Tarih Öncesi**, Çev. Ayda Arel, İstanbul 2008, s. 152.

- Mardin, Şerif; **Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri, 1895-1908** İstanbul 1983, s. 256.
- Müderrişoğlu, Alptekin; **Sarıkamış Dramı**, İstanbul 2007, s. 495.
- Niğbolu Meydan Muharebesi Ve Yıldırım Bayazıt**, Ankara 1984, s. 90 + 6 Harita ve Kroki.
- Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)**, Ankara 2006, s. XXX + 545 + 1 Ek.
- Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri, -I-**, Ankara 2005, s. XXXVI + 696.
- Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi**, Ed. İhsanoğlu, İstanbul 1994, s. XXVIII + 868.
- Öğün, Tuncay; **Kafkas Cephesi'nin I. Dünya Savaşı'ndaki Lojistik Desteği**, Ankara 1999, s. 364.
- Öklem, Necdet; **1877 Meclisi Mebusanı, Bütçe-İller Kanunu, İç Tüzük Üzerinde Tartışmalar**, İzmir 1982, s. 220.
- Palmer, Alan; **1853-1856 Kırım Savaşı Ve Modern Avrupa'nın Doğuşu**, Çev. Meral Gaspıralı, İstanbul 1999, s. 272.
- Perjés, Géza; **Mohaç Meydan Muharebesi**, Çev. Şerif Baştav, Ankara 1992, s. XII + 72.
- Runciman, Steven; **The Fall of Constantinople 1453**, Cambridge 1965, p. XIV + 256 + 1 Harita.
- Shaw, Stanford J.; **Eski Ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)**, Çev. Hür Güldü, İstanbul 2008, s. XIV + 625.
- Stanley, Francis; **St. Petersburg'dan Plevne'ye Gazi Osman Paşa**, Çev. Salih Cıngıllıoğlu, İstanbul 2007, s. 181.
- Stoye, John; **Viyana Kuşatması**, Çev. Derin Türkömer, İstanbul 2003, s. 372.
- Şakir, Ziya; **II. Abdulhamid'in Gizli Siyaseti Ve Yunan Zaferi**, İstanbul 2002, s. 172
- Şapolyo, Enver Behnan; **Gazi Osman Paşa Ve Plevne Müdafaası**, İstanbul 1959, s. 252.
- Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı**, İstanbul 2004, s. 224.
- Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı II**, İstanbul 2006, s. 320.
- Şirokorad, A. B.; **Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana, Osmanlı-Rus Savaşları, Kırım-Balkanlar- 93 Harbi Ve Sarıkamış**, s. 568.
- Varna (1444), İkinci Kosova (1448) Meydan Muharebeleri Ve II. Murad**, İstanbul 1987, s. 100 + 16 Harita ve Kroki.
- Tansel, Selâhattin; **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî Ve Askerî Faaliyeti**, Ankara 1953, s. 356.

Tansel, Selâhattin; **Sultan II. Bayezid'in Siyasî Hayatı**, İstanbul 1966, s. 310.

Tansel, Selâhattin; **Yavuz Sultan Selim**, Ankara 1969, s. 266 + 78 Vesika.

Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif; **Hürriyet'in İlâmı Ve II. Abdulhamid**, İstanbul 1999, s. 70.

Tevfik, Ebuzziya; **Yeni Osmanlılar, İmparatorluğun Son Dönemindeki Genç Türkler**, Haz. Şemsettin Kutlu, İstanbul 2006, s. 701.

Tomenendal, Kerstin; **Das Türkische Gesicht Wiens, Auf den Spuren der Türken in Wien**, Wien-Köln 2000, p. 326.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 1, İkinci Meşrutiyet Dönemi**, İstanbul 1998, s. 688.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 2, Mütareke Dönemi**, İstanbul 1999, s. 656.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 3, İttihat Ve Terakki, Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi**, İstanbul 2000, s. 800., İstanbul 1998, s. 688.

Witteck, Paul; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu**, Çev. Fatmagül Berktaş, İstanbul 1985.

Yurdaydın, Hüseyin G.; **Kanunî'nin Cülûsu Ve İlk Seferleri**, Ankara 1961, s. 54.

Yüceer, Nâsır; **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nun Azerbaycan Ve Dağıstan Harekâtı, Azerbaycan Ve Dağıstan'ın Bağımsızlığını Kazanması 1918**, Ankara 1996, s. 202 + 20 Ek.

Zekeriyyazâde; **Ferah, Cerbe Fetihnâmesi**, Haz. Orhan Şaik Gökyay, Ankara 1988, s. 138.

Zeyrek, Yunus; **Târih-i Osman Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Kafkasya Fetihleri (H. 986-988/M. 1578-1580)**, Ankara 2001, s. 210.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN

4. 2. 1. 12. II. Selim (1566-1574) ve III. Murad (1574-1595) Devirleri

Anahtar Kelime: Osmanlı tarihi, Osmanlı devlet teşkilâtı, Osmanlı memleket yönetimi, Toprak yönetimi, Ordu teşkilâtı, Osmanlılar'da eğitim-öğretim, maliye, dil, edebiyat, sanat.

Yükselme döneminin padişahlarını aratmakla beraber devrin Sadrazamı **Sokullu Mehmed Paşa**'nın varlığı bu iki hükümdar zamanında da devletin büyüklüğünü devam ettirdi. Kanunî'nin son Sadrazamı Sokullu, ölüm tarihi olan 1579 yılına kadar makamında bırakıldı. Bu devirde yapılan fetihleri şöyle sıralayabiliriz:

1568 tarihinde **Piyale Paşa** komutasındaki Türk donanması **Sakız Adası**'nı Osmanlı topraklarına kattı. Yine aynı yıl **Özdemiroğlu Osman Paşa** ve daha sonra O'nun yerine atanan **Koca Sinan Paşa** tarafından Yemen toprakları ülkeye katıldı. **Lala Mustafa** komutasındaki donanma 1570 yılında Kıbrıs'a çıktı. Bir yıllık bir kuşatmadan sonra 1571 yılında Kıbrıs fethedildi. Kıbrıs'ı kurtarmak isteyen **Don Juan** komutasındaki bir Haçlı donanması **Müezzinzâde Ali Paşa** yönetimindeki Türk donanmasını **İnebahtı Körfezi**'nde baskına uğratarak yaktı. Bu savaştan yalnızca **Uluç Ali Reis** kurtulabildi. Sokullu Uluç Ali Reis'e Vezirlik vererek Kaptan-ı Deryalığa atadı. **Kılıç Ali Paşa** olarak tarihe geçen bu Türk denizcisi kısa zamanda İnebahtı yenilgisinin acısını unutturdu. 1574 yılında Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa ile Koca Sinan Paşa Tunus'u fethettiler. 1577 yılında Cezayir Beylerbeyi **Ramazan Paşa** Portekizliler üzerine yürüyerek **Vâdi's-sebil Savaşı**'nda onları yendi ve Fas Sultanlığı Osmanlı himayesine alındı. Daha sonra Lehistan taht kavgalarına da karışan Türk Devleti, burada Türk yanlısı **Baturu İştivan**'ın Lehistan tahtına çıkmasını sağladı. Böylece 1575 yılında Lehistan da Osmanlı himayesine alınmış oldu. Sokullu ayrıca Don-Volga nehirleri arasında bir kanal açtırarak Asya Türklüğü ile bağlantı kurmak istedi. Ancak bu başarılamadı. 1579 yılında Sokullu bir deli tarafından hançerlenerek öldürüldü.

Kaynak (Source):

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 1**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 294.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 2**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 272.

Ahmet Refik (Altınay), **Lâle Devri**, İstanbul-?, s. 120.

Yzb. Alâettin-Yzb. Cavit; **İkinci Viyana Muhasarası, 1683**, İstanbul 1933, s. 28.

Anagnostis, Johannes; **Selânik (Thessaloniki)'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih Sultan II. Murad Dönemine Ait Bir Bizans Kaynağı**, Haz. Melek Delilbaşı, Ankara 1989, s. XII + 70 + 33 Tıpkı Basım + 8 Fotoğraf.

Ankara Meydan Muharebesi (1402), Ankara 1995, s. 114 + 32 Harita, Kroki ve Resim.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, I. Cilt, Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar**, Çev. Tahir Tunay, İstanbul 1939, s. VIII + 406 + [I. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Avni, s. 76] + Haritalar.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, II. Cilt, 1915 Mayısından Tahliye Kadar**, Çev. M. Hulusi, İstanbul 1940, s. VI + 484 + [II. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Sait, s. 82] + Haritalar.

Avcı, Orhan; **Irak'ta Türk Ordusu (1914-1918)**, Ankara 2004, s. 333.

Babinger, Franz; **Fatih Sultan Mehmed Ve Zamanı**, Çev. Dost Körpe, İstanbul 2003, s. 480.

1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, Ankara 1984, s. 224 + 2 Harita + 16 Kroki + 13 Resim.

1328-1329 Balkan Harbi, Trakya Seferi, Cilt: 3, Karargâh-ı Umumî Dar'ül Harekâtında Lüleburgaz Meydan Muharebesi, İstanbul 1928, s. X + 298.

I. Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu (26 Nisan 1989), Ankara 1992, s. VIII + 54.

Carım, Fuad; **Cezayir'de Türkler, Oruç Reis, Barbaros Hayreddin Paşa, Hasan Ağa, Veli Dede, Barbaros Hasan Paşa, Aydın Reis, Salih Paşa, Uluç Ali Paşa**, İstanbul 1962, s. 122 + XXX Resim.

Carım, Fuad; **Türkler'in Denizciliği Oruç Reis ve Garb Ocakları + Hind Denizlerinde Türk-Portekiz Elleşmeleri**, İstanbul 1965, s. 132.

Childs, Timoty W.; **Trablusgarp Savaşı Ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri**, Çev. Deniz Berktaş, İstanbul 2008, s. XVIII + 333.

Crowly, Roger; **1453, Son Büyük Kuşatma**, Çev. Cihat Taşçıoğlu, Ankara 2006, s. VI + XIV + 363.

Çakmak, Fevzi; **Büyük Harpte Şark Cephesi Hareketleri, Şark Vilayetlerimizde, Kafkasya'da Ve İran'da (1935'te Akademide Verilen Konferanslar)**, Ankara 1936, s. 363.

Çanakkale Muharebeleri, 75 nci Yıl Armağanı, Ankara 1990, s. VIII + 188 + 28 Ek.

Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu (Çanakkale, 14-17 Mart 1990), Ankara 1993, s. IV + 182.

Divitçioğlu, Sencer; **Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu**, İstanbul 1996, s. 134.

Downey, Fairfax; **Kanuni Sultan Süleyman**, Çev. Enis Behiç Koryürek, İstanbul 1975, s. VI + 300.

Emecan, Feridun; **İlk Osmanlılar Ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, İstanbul 2008, s. XVI + 236.

Erol, Mine; **Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Tutumu**, Ankara 1976, s. 88.

Gibbons, Herbert Adams; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, Çev. Ragıp Hulusi, İstanbul 1928, s. 282.

Gökbilgin, M. Tayyib; **Kanunî Sultan Süleyman**, İstanbul 1992, s. 220.

Hacısalihioğlu, Mehmet; **Jön Türkler Ve Makedonya Sorunu (1890-1918)**, Çev. İhsan Catay, İstanbul 2008, s. XVI + 498.

Hamza, Yusuf; **Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Meşrutiyet'in İlânı**, Üsküp 1995, s. 644.

Hanioğlu, Şükrü; **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad Ve Terakki Cemiyeti Ve Jön Türklük, Cilt I (1889-1902)**, İstanbul 1985, s. 664.

Heinzelmann, Tobias; **Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu (1908-1914)**, Çev. Türkis Noyan, İstanbul 2004, s. 262.

Hocaoğlu, Mehmet; **Abdulhamid Han'ın Muhtıraları (Belgeler)**, İstanbul-?, s. 240.

Hüseyin Kâzım Kadri (Şeyh Muhsin-i Fanî); **Türkiye'nin Çöküşü (II. Meşrutiyet'in Perde Arkası-Makedonya, Arnavutluk-Suriye Ve Ermenistan'ın Elden Çıkışı)**, Haz. Yılmaz Daşcıoğlu, İstanbul 1992, s. 212.

Hüseyin Kâzım Kadri; **Balkanlar'dan Hicaz'a İmparatorluğun Tavsiyesi, 10 Temmuz İnkılâbı Ve Netayici**, Haz. Kudret Büyükcoşkun, İstanbul 1992.

Kandemir, Feridun; **Medine Müdafaası, Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler**, İstanbul 1991, s. 580.

Kaniye Savunması Ve Tiryaki Hasan Paşa, Ankara 1986, s. 72.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Neden Girdik, I. Cilt**, İstanbul 1994, s. 200.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik, 2. Cilt**, İstanbul 1994, s. 464

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik, Erzincan Ve Erzurum'un Kurtuluşu, 3. Cilt**, İstanbul 1994, s. 272.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Dünya Harbini Nasıl İdare Ettik, Sarıkamış, Kars ve Ötesi, 4. Cilt**, İstanbul 1994, s. 384.

Karaca, Ali; **Anadolu Islahatı ve Ahmet Şâkir Paşa (1838-1899)**, İstanbul 1993, s. 252.

Karadeniz, Hasan Basri; **Osmanlılar İle Beylikler Arasında Anadolu'da Meşrutiyet Mücadelesi**, İstanbul 2008, s. XIV + 344.

Kars, H. Zafer; **Belgelerle 1908 Devrimi Öncesinde Anadolu**, Ankara 1984, s. 158.

Kaynar, Reşat; **Mustafa Reşit Paşa Ve Tanzimat**, Ankara 1985, s. 656.

Köprülü, M. Fuad; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, İstanbul 1981, s. 390.

Köse, Osman; **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)**, Ankara 2006, s. XIV + 402.

Kreutel, Richard F.; **Viyana Önlerinde Kara Mustafa Paşa**, Çev. Müjdat Kayayerli, İstanbul 1994, s. 194.

Kuran, Ercüment; **Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)**, İstanbul 1957, s. 68 + 1 Harita.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), Birinci Cild**, Ankara 1951, s. 492.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), İkinci Cild**, Ankara 1953, s. (493-888) + 7 Kroki Ve Resim + 4 Harita.

Lindner, Rudi Paul; **Osmanlı Tarih Öncesi**, Çev. Ayda Arel, İstanbul 2008, s. 152.

Mardin, Şerif; **Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri, 1895-1908** İstanbul 1983, s. 256.

Müderrişoğlu, Alptekin; **Sarıkamış Dramı**, İstanbul 2007, s. 495.

Niğbolu Meydan Muharebesi Ve Yıldırım Bayazıt, Ankara 1984, s. 90 + 6 Harita ve Kroki.

Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856), Ankara 2006, s. XXX + 545 + 1 Ek.

Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri, -I-, Ankara 2005, s. XXXVI + 696.

Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi, Ed. İhsanoğlu, İstanbul 1994, s. XXVIII + 868.

Öğün, Tuncay; **Kafkas Cephesi'nin I. Dünya Savaşı'ndaki Lojistik Desteği**, Ankara 1999, s. 364.

Öklem, Necdet; **1877 Meclisi Mebusanı, Bütçe-İller Kanunu, İç Tüzük Üzerinde Tartışmalar**, İzmir 1982, s. 220.

Palmer, Alan; **1853-1856 Kırım Savaşı Ve Modern Avrupa'nın Doğuşu**, Çev. Meral Gaspıralı, İstanbul 1999, s. 272.

Perjés, Géza; **Mohaç Meydan Muharebesi**, Çev. Şerif Baştav, Ankara 1992, s. XII + 72.

Runciman, Steven; **The Fall of Constantinople 1453**, Cambridge 1965, p. XIV + 256 + 1 Harita.

Shaw, Stanford J.; **Eski Ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)**, Çev. Hür Güldü, İstanbul 2008, s. XIV + 625.

Stanley, Francis; **St. Petersburg'dan Plevne'ye Gazi Osman Paşa**, Çev. Salih Cıngıllıoğlu, İstanbul 2007, s. 181.

Stoye, John; **Viyana Kuşatması**, Çev. Derin Türkömer, İstanbul 2003, s. 372.

- Şakir, Ziya; **II. Abdulhamid'in Gizli Siyaseti Ve Yunan Zaferi**, İstanbul 2002, s. 172
- Şapolyo, Enver Behnan; **Gazi Osman Paşa Ve Plevne Müdafaası**, İstanbul 1959, s. 252.
- Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı**, İstanbul 2004, s. 224.
- Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı II**, İstanbul 2006, s. 320.
- Şirokorad, A. B.; **Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana, Osmanlı-Rus Savaşları, Kırım-Balkanlar- 93 Harbi Ve Sarıkamış**, s. 568.
- Varna (1444), İkinci Kosova (1448) Meydan Muharebeleri Ve II. Murad**, İstanbul 1987, s. 100 + 16 Harita ve Kroki.
- Tansel, Selâhattin; **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî Ve Askerî Faaliyeti**, Ankara 1953, s. 356.
- Tansel, Selâhattin; **Sultan II. Bayezid'in Siyasî Hayatı**, İstanbul 1966, s. 310.
- Tansel, Selâhattin; **Yavuz Sultan Selim**, Ankara 1969, s. 266 + 78 Vesika.
- Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif; **Hürriyet'in İlânı Ve II. Abdulhamid**, İstanbul 1999, s. 70.
- Tevfik, Ebuzziya; **Yeni Osmanlılar, İmparatorluğun Son Dönemindeki Genç Türkler**, Haz. Şemsettin Kutlu, İstanbul 2006, s. 701.
- Tomenendal, Kerstin; **Das Türkische Gesicht Wiens, Auf den Spuren der Türken in Wien**, Wien-Köln 2000, p. 326.
- Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 1, İkinci Meşrutiyet Dönemi**, İstanbul 1998, s. 688.
- Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 2, Mütareke Dönemi**, İstanbul 1999, s. 656.
- Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 3, İttihat Ve Terakki, Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi**, İstanbul 2000, s. 800., İstanbul 1998, s. 688.
- Witteck, Paul; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu**, Çev. Fatmagül Berktaş, İstanbul 1985.
- Yurdaydın, Hüseyin G.; **Kanunî'nin Cülûsu Ve İlk Seferleri**, Ankara 1961, s. 54.
- Yüceer, Nâsır; **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nun Azerbaycan Ve Dağistan Harekâtı, Azerbaycan Ve Dağistan'ın Bağımsızlığını Kazanması 1918**, Ankara 1996, s. 202 + 20 Ek.
- Zekeriyyazâde; **Ferah, Cerbe Fetihnâmesi**, Haz. Orhan Şaik Gökyay, Ankara 1988, s. 138.

Zeyrek, Yunus; **Târih-i Osman Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Kafkasya Fetihleri** (H. 986-988/M. 1578-1580), Ankara 2001, s. 210.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN

4. 2. 1. 13. XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu

Anahtar Kelime: Osmanlı tarihi, Osmanlı devlet teşkilâtı, Osmanlı memleket yönetimi, Toprak yönetimi, Ordu teşkilâtı, Osmanlılar'da eğitim-öğretim, maliye, dil, edebiyat, sanat.

Duraklama Devri ve Sebepleri

Osmanlı sınırları tabîî sınırlara ulaşmıştı. Yönetimdeki bozukluklar çeşitli ırklardan oluşan toplumlar arasında düşmanlık tohumlarının yeşermesine sebep oldu. Eskiden gönderildikleri eyaletlerde devlet yönetimini öğrenen padişahların yerini sarayda büyüyen, her an ölüm korkusuyla karşı karşıya bulunan, korkak, cahil, eğlence düşkünü padişahlar almış, bunların seçtikleri kişiler ise devlet idaresinden aciz dalkavuk ruhlu kişiler olmuştu. Eyaletlerin yönetimi iltimas, rüşvet ve adam kayırmanın had safhaya ulaşmasıyla bozulmuş, eyalet isyanları ile ülke perişan olmuştur. Ordu teşkilâtı bozulmuş, disiplin kalmamış, askerlikle ilişkisi olmayan kişilerin de askere alınmasıyla savaştan kaçan, eli silahlı hazır yiyici bir sınıf ortaya çıkmıştı. Kuruluş ve yükseliş dönemlerinde padişahlara yön veren, haksız kararlarını düzelttiren **Zemilli Ali Efendi**, **Ebusuud Efendi** gibi bilginlerin yerini cahil, korkak ve dalkavuk ruhlu kişiler almıştır. Dinî bilimlere ağırlık verilmiş, Türkler'in hiçbir döneminde görülmediği hâlde taassup had safhaya çıkmış, yenilik hareketleri bunların muhalefetiyle önlenmiştir. Maliyenin bozulması, gelirlerin azalması, uzun ve sık cereyan eden savaş giderlerinin artması sonucu ayarı düşük veya gramajı düşük akçe kestirilmiş, satın alma gücü az olan bu para esnafla, asker ve memurların aralarının açılmasına sebep olmuştur. Bunun sonucu olarak İstanbul'da padişahları tahttan indirmeye kadar varan isyanlar görülmüştür. Osmanlı İmparatorluğu bu şekilde gerilerken, Avrupa Rönesans ve Reform'un etkisiyle ilerlemeye, Yeniçağ Avrupası'nda büyük ve güçlü krallıklar ortaya çıkmaya başlamıştır.

Osmanlı-Avusturya Savaşları

1593-1606 Savaşları: Sokullu Mehmed Paşa zamanından beri devam etmekte olan barış, 1593'de bir sınır çarpışması sonucu bozuldu. Savaşın ilk yılları Osmanlılar'ın yenilgisiyle sonuçlandı. Erdel, Eflak ve Boğdan beyleri Avusturya tarafına geçtiler. Sultan **III. Murad**'ın ölümüyle başa **III. Mehmed** geçti. **Estergon Kalesi**'nin düşmesi padişahın sefere çıkmasına sebep oldu. Sultan III. Mehmed Avusturya Kralı Maksimilyen'in ordusunu **Haçova** denilen yerde yendi (1596). Devam eden savaş sırasında **Kanije Kalesi** Türkler tarafından alındı (1599). Kale komutanlığına getirilen **Tiryaki Hasan Paşa**, büyük bir orduyla kaleyi kuşatan Avusturya Kralı **II. Ferdinand**'ı Kanije önlerinde yendi (1601). Kanije Zaferi'nden sonra Erdel, Eflak ve Boğdan Beyleri tekrar Osmanlılar tarafına geçtiler. **Sadrızam Lala Mehmed Paşa** Estergon Kalesi'ni geri aldı. Türk taraftarı Macar asilzâdelerinden **Boçkay**, Erdel tahtına çıkarıldı. Avusturya barış istemek zorunda kaldı. 1606 yılında **Zitvatoruk Antlaşması** imzalandı. Bu barışa Kanije, Estergon ve Eğri kaleleri Osmanlılar'da kaldı. Avusturya bir defaya mahsus olmak üzere 200 bin kara kuruş savaş tazminatı ödeyecekti. En önemli madde ise bundan böyle Avusturya İmparatoru Osmanlı Padişahı'na denk sayılacak ve Roma Cesarı unvanıyla anılacaktı.

1662-1664 Savaşları: Avusturya'nın Erdel işlerine karışması yüzünden çıktı. Veziriâzam **Köprülü Fazıl Ahmed Paşa** ordunun başında harekete geçti. **Uyvar Kalesi**'ni zapt etti. Üzerine gönderilen Avusturya ordusunu bozdu. Avusturya bunun üzerine barış istedi. **Rab Suyu**'nu geçmekte olan Osmanlı ordusu düşmanın ani bir baskını sonucu Sen Gotar'da ağır zayıat verdi. Neticede barış antlaşması imzalandı. 1664 yılında yapılan **Vasvar Barış**

Antlaşması ile Uyvar ve Neograd Kaleleri Osmanlılar'da kaldı. Erdel işlerine karışmamayı taahhüt eden Avusturya 200 bin kara kuruş harp tazminatı ödeyecekti.

Osmanlı-Lehistan İlişkileri

Genç Osman'ın Lehistan Seferi: Kırım ve Boğdan'ın alınmasıyla Osmanlılar Lehistan'a komşu olmuşlardı. Ancak Lehliler'in Boğdan işlerine karışmaları ve buraya kuvvet göndermeleri yüzünden ilişkiler bozuldu. **II. Osman (Genç Osman)** ordunun başında sefere çıktı. **Hotin Kalesi**'ni kuşattıysa da askerin disiplinsizliği yüzünden alamadı. İki taraf arasında 1621 yılında barış yapıldı. Buna göre Lehliler eskiden olduğu gibi Kırım Hanlığı'na vergi vermekte devam edeceklerdi.

IV. Mehmed'in Lehistan Seferi: Lehistan'a karşı Osmanlılar'ın **Ukrayna Kazakları**'ni desteklemeleri yüzünden çıktı. **IV. Mehmed** ordunun başında sefere çıktı (1671). Yapılan savaşı kazanan Türkler Galiçya bölgesini de ele geçirdiler. Bunun üzerine 1672 yılında **Bucaş Antlaşması** imzalandı. Ancak Polonya'da **Jan Sobieski** kral seçilmiş ve barış antlaşmasında yer alan vergi meselesini kabul etmemişti. Bunun yüzünden savaş yeniden başladı. Nihayet vergiden vazgeçilmek şartıyla 1676 yılında yeniden barış yapıldı.

Osmanlı-İran Savaşları

Şah Tahmasb'in ölümü ile İran'da başlayan taht kavgalarından faydalanmak isteyen Osmanlı devlet adamlarının harekete geçmeleri ile 1578 yılında başlayan İran savaşları sırasında **Lala Mustafa Paşa Çıldır**'da bir İran ordusunu yenmiş, Tiflis, Gürcistan ve Şirvan taraflarını fethetmişti. **Özdemiroğlu Osman Paşa** da **Tebriz** ve **Dağistan** taraflarını almıştı. İranlılar'ın barış istemeleri üzerine 1590 yılında Azerbaycan'ın bir bölümünü **Şirvan, Luristan** ve **Gürcistan**'ı Osmanlılar'a bırakarak **Ferhat Paşa Antlaşması** imzalandı.

İran'ın başına geçen **Şah Abbas**, Osmanlılar'ın Avusturya ile savaşını fırsat bilerek Ferhat Paşa Antlaşması ile kaptırdığı toprakları geri alabilmek için harekete geçti. Osmanlı orduları yenildiler. 1611 yılında Ferhat Paşa Antlaşması'nda alınan yerleri İran'a iade eden **Nasuh Paşa Antlaşması** imzalandı. Ancak antlaşma gereğince İran Şahı'nın göndermesi lâzım gelen yıllık iki yüz yük ipek ve eşyanın gönderilmesinden vazgeçilmesi savaşı tekrar başlattı. Aynı şartlarla 1618 yılında **Serav Antlaşması** yapıldı. Ancak İran'ın 1622'de hile ile Bağdat'ı ele geçirmesi savaşı yeniden başlattı. **IV. Murad** İran üzerine yaptığı iki seferle 17 yıldır devam eden savaşa son verdi ve 1639 yılında **Kasr-ı Şirin Antlaşması** yapıldı. Bugünkü Türkiye-İran sınırını kısmen çizen bu antlaşma ile Bağdat Osmanlılar'da kaldı.

Osmanlı-Venedik Savaşları (Girit Savaşı)

Emekliye ayrılan Kızlar Ağası **Sümbül Ağa**'nın gemisinin Maltalı korsanlar tarafından ele geçirilerek bir kısım eşyanın Girit'e satılması yüzünden çıktı. Yüksek dereceli bir devlet memurunun uğradığı bu hareketi cezalandırmak isteyen Osmanlı Devleti bir donanma ile Girit'e asker sevk etti (1645). Böylece 25 yıl sürecek olan **Girit Savaşı** başladı. **Silahtar Yusuf Paşa Hanya** ve bazı kaleleri aldı ancak **Kandiye** alınamadı. Bu sırada Venedik donanması Çanakkale Boğazı'nı tıkamış ve adaya yardım gönderilmesini engellemişti. **Köprülü Mehmed Paşa** Sadrazam olduktan sonra Çanakkale'deki Venedik ablukasını kaldırttı. Daha sonra Sadrazam olan oğlu **Fazıl Ahmed Paşa** 1666 tarihinde Girit'e giderek 3 yıl kadar süren bir kuşatmadan sonra Kandiye'yi alarak Girit'in fethini sağladı. Yenilen Venedikliler daha sonra Türkler'e karşı kurulan **Mukaddes İttifak**'a katılmışlardır.

II. Viyana Kuşatması

1681 yılında Avusturya tahtına geçen Katolik mezhebinden **I. Leopold**, Protestan Macarlar'a karşı büyük zulüm yapmaktaydı. Macarlar **Tökeli İmre** başkanlığında ayaklanmışlar ve Osmanlılar'dan yardım istemişlerdi. **Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa** büyük bir ordu ile Avusturya üzerine sefere karar verdi. Amacı Kanunî'nin alamadığı Viyana'yı zapt etmektir. 1683 yılında Viyana önlerine gelen ordu şehri kuşattı. I. Leopold, yardım almak bahanesiyle şehri terk edip kaçmıştı. Teslim teklifini reddeden şehir şiddetle kuşatıldı. Kuşatmanın uzaması Avrupalı devletlerin toparlanmalarına fırsat verdi. **Jan Sobieski** komutasında Alman, Leh ve Avusturyalılar'dan hazırlanan 100 bin kişilik bir ordu şehrin imdadına yetişti. Düşman ordusunun Tuna'dan geçmesini Kırım Hanı önleyemedi. Daha sonra yapılan savaşı kaybeden Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Budin'e gelerek bozulan orduyu tekrar topladı. Düşmanın ilerlemesine engel olarak her türlü tedbiri aldı. Ancak Belgrat'a geldiği sırada kandırılan padişahın emriyle boğduruldu.

Viyana önlerinde o güne kadar yenilmez kabul edilen Türk ordusunun yenilgisi Hıristiyan ülkelerinde bir bayram sevinci ile karşılandı. Bunu takiben Türkler'i Avrupa'dan atmak üzere bir ittifak yaptılar. **Kutsal İttifa** olarak bilinen bu ittifaka başta Avusturya, Almanya, Polonya, Venedik, Papa, Malta, Rusya katıldılar. Bu ittifaka dâhil devletler her yandan Türk topraklarına saldırıya geçtiler. Avusturyalılar başta Budin olmak üzere bütün Macaristan'ı ele geçirirken, Venedikliler Atina dâhil Mora yarımadasını almışlardı. Lehler Podolya ve Ukrayna üzerine harekete geçtiler. Sırbistan'a giren Avusturyalılar Belgrat'ı da ele geçirdiler.

Üstü üste gelen bu felaketler karşısında Sadrazamlığa getirilen **Fazıl Mustafa Paşa**, orduyu toparlayarak Avusturyalılar üzerine yürüdü. Sava Nehri'ni geçerek **Salankamen** denilen yerde savaşa tutuştu. Bu sırada Anadolu askerinin bozularak kaçmaya başlaması üzerine, orduya cesaret vermek için ileriye atıldığı sırada alnından vurularak şehit oldu. O'nun ölümü ordunun tamamen bozulmasına sebep oldu (1691). Daha sonra sefere çıkan **II. Mustafa, Zenta Savaşı**'nda yenildi (1697). Bu sırada Rus Çarı **Deli Pedro** da **Azak Kalesi**'ni alarak Karadeniz'e çıkmıştı. Daha sonra Sadrazamlığa getirilen **Amcazâde Hüseyin Paşa**, devlete biraz nefes aldırabilmek için barış yaptı. Belgrat'a bağlı **Karlofça** kasabasında Avusturya, Lehistan ve Venedik devletleriyle ayrı ayrı 25 yıl sürecek barış antlaşması yapıldı. Karlofça Antlaşması (1699)'na göre, Banat dışında bütün Macaristan Avusturya'ya terk edildi. Sava Nehri iki devlet arasında sınır oldu. Podolya ve Ukrayna Lehistan'a, Boğdan ise Osmanlılar'a bırakıldı. Lehliler'in Kırım Hanlığı'na verdikleri yıllık vergi kaldırıldı. Korint şehri dışında Mora Yarımadası ve Dalmaçya kıyıları Venedikliler'e bırakıldı. 1700 yılında Ruslar'la yapılan **İstanbul Antlaşması** ile Azak Kalesi Ruslar'a bırakıldı. Ayrıca İstanbul'da devamlı bir Rus elçisinin bulundurulması kabul edildi.

İç Ayaklanmalar

İstanbul Ayaklanmaları: İlk isyan **III. Murad** devrinde (1574-1595) çıktı. Kendilerine ayarı bozuk akçe (züyuf akçe) verileceğini duyan asker isyan etti. Defterdar ve bir vezirin idamıyla sonuçlandı.

Yeniçeri Ocağı'nı ortadan kaldıracağı duyulan **II. Osman**'a karşı çıkarılan ihtilâl en kanlısı oldu. Tahttan indirilen Genç Osman Yedikule Zindanı'nda öldürüldü (1622).

Yeniçeriler **IV. Murad** zamanında da iki kere isyan ettiler. Bu isyanların ilkinde Veziriâzam **Hafız Ahmed Paşa** öldürüldü.

IV. Mehmed zamanında çıkan isyan (1656) sonunda askerin öldürülmesini istediği devlet adamları Sultanahmet Meydanı'nda bir çınar ağacına asıldılar. Bu olaya **Vaka-yı Vakvakiyye** denir.

Celâli Ayaklanmaları: Eyâletlerdeki yönetimin bozulması, vergi adaletsizliği, adalet sağlamakla görevli kadıların suiistimalleri devlete karşı duyulan güveni sarsmıştı. Savaştan sırasında ordudan kaçanların ise Anadolu'da eşkıyalığa başlamaları ve etraflarına gayrimemnun birçok kişiyi toplamaları sonunda yer yer ayaklanmalar baş gösterdi. Bunlar arasında **Karayazıcı Deli Hasan, Canbulatoğlu, Kalenderoğlu, Abaza Mehmed Paşa, Vardar Ali Paşa, Abaza Hasan Paşa** önemlidir. Bu isyanlar kuvvetler veya elebaşlarına mansıplar vermek suretiyle ortadan kaldırılmaya çalışıldı.

Eyalet İsyânları: Devlet otoritesinin zayıflaması sebebiyle, İstanbul ve Anadolu'daki isyanların yanı sıra eyaletlerde de birtakım isyanlar çıktı. Mısır, Trablus, Suriye, Hicaz, Eflak, Boğdan gibi bölgelerde sık sık ayaklanmalar oldu. Bu eyaletlerde birtakım yarı bağımsız idareler kuruldu.

XVII. Yüzyılda Islahat Hareketleri

Devlet otoritesini sağlamak için iş başına getirilen **Kuyucu Murad Paşa** (1606-1611), Anadolu'da Celâlî ayaklanmalarının bastırılmasına çalıştı. 100.000'i aşkın Celâlî öldürüldü. Devlet otoritesini sağlamaya yönelik bu dönem geçici oldu. Murad Paşa'nın ölümünden sonra isyanlar daha şiddetli bir şekilde tekrar ortaya çıktı.

Sultan **II. Osman (Genç Osman, 1618-1622)**, Hotin Seferi dönüşü, İstanbul'da içki yasağı koydu, meyhaneleri kapattı. Suçluları küreğe mahkûm etti. Şeyhülislâm **Esat Efendi**'nin kızı ile nikâhla evlendi. Devlet işlerine sık sık karışan ilmiye sınıfının nüfuzunu kırdı. Kadı ve müderris tayinlerini Şeyhülislâm'ın elinden aldı. Bunların tahsisatını kısıtı. Asker ocağının defterlerini kontrol ettirdi. Ocaklara kayıtlı olup da bulunmayanların tahsisatlarını kestirdi. Yeniçeri ve Sipahi Ocaklarının artık devlete bir yük olduğu kanaatine varan Genç Osman Anadolu'ya geçip kuvvet toplayarak bunları ortadan kaldırmak istedi. Ancak fikirlerini yakınlarına açması kendi felâketi oldu. 1622 yılında tahttan indirilerek öldürüldü.

1623-1640 yıllarında hükümdarlık yapan **IV. Murad**, ancak 1634 yılından sonra gerçek iktidar ele geçirebildi. Bu tarihte Sinan Paşa Köşkü'nde bir ayak dîvanı toplayarak Yeniçeri ve Bölük Ağaları'nın kendisine itaat edeceklerine dair yemin ettirdi. Daha sonra saltanatının ilk yıllarında çıkan isyanda Veziriâzam'ı **Hafız Ahmed Paşa**'nın ölümünden sorumlu tuttuğu Sadrazamı **Topal Recep Paşa**'yı idam ettirdi. Gene isyancılarla işbirliği yaptığı gerekçesiyle Osmanlı tarihinde ilk defa olarak devrin Şeyhülislâmını da idam ettirdi. Meyhane ve kahvehaneli kapattı. Tütün ve içki yasağı koydu. Uymayanları ve şüpheli kişileri merhametsizce ortadan kaldırdı. Daha sonra Anadolu ve Rumeli tımarlı sipahilerinin yoklamasını yaptırarak tımarların gerçek sahiplerine, sipahi çocuklarına verilmesini sağladı. Daha geniş islahat yapılması gerekliliğine inanan IV. Murad devlet ileri gelenlerinden rapor istedi. Bu raporlar içinde bilhassa **Koçi Bey**'in hazırladığı rapor (**Koçi Bey Risalesi**) oldukça önemlidir.

Deli İbrahim'den sonra Venedik Savaşları sırasında Sadrazamlığa getirilen **Tarhuncu Ahmed Pala** (1651) maliyede yapmak istediği ıslahatla tanınır. Osmanlı tarihinde ilk defa bütçe tanzim eden ve bütçeyi denkleştirmeye çalışan Tarhuncu Ahmed Paşa'dır. Ancak ulema, ocak ve saraydaki kadro fazlası olarak bulunan ve havadan geçinen düşmanlarının çabaları sonucu idam olundu.

Valide Turhan Sultan devleti kurtarabilmek amacıyla bir Sadrazam aramakta idi. Saray mimarlarından **Kasım Ağa**'nın tavsiyesi üzerine **Köprülü Mehmed Paşa**'ya Sadrazamlık teklif etti. Köprülü Mehmed Paşa, saraya sunacağı tekliflerin derhal kabul edilmesi, devlet memurlarının atama-azil-nakil-emeklilik işlerine kimsenin karışmaması, işlerine kimsenin müdahale etmemesi, hakkında yapılacak şikayetlerde kendisinin dinlenilerek karar verilmesi şartıyla Sadrazamlığı kabul etti (1656-1661). Teklifleri kabul edilen Köprülü Mehmed Paşa isyan hâindeki Eflak Beyi ile ittifak içinde olan Rum Patriği'ni idam ettirdi. Savaştan kaçan, yolsuzlukları görülen zorbaların tümünü ortadan kaldırdı. Celâlî isyanlarını kanlı bir şekilde bastırdı. Maliyeyi düzelitti. Orduyu düzene koydu. Çanakkale'den Venedikliler'i kovdu. Ayrıca Erdel üzerine başarılı bir sefer yaparak devletin itibarını yükseltti.

İhtiyar Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa'dan memnun olan Valide Turhan Sultan, O'nun isteğini kırmayarak oğlu **Fazıl Ahmed Paşa**'yı Sadrazamlık makamına getirdi. Fazıl Ahmed Paşa devri (1661-1676) devletin âdeta yeni bir yükselme devri oldu. Topçu sınıfını ıslah eden Sadrazam maliyeyi de düzene koyarak bütçeyi denkleştirdi. Avusturya, Venedik ve Lehistan üzerine başarılı seferler yaparak devleti eski gücüne ulaştırmıştır.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Viyana önünde bozguna uğraması üzerine işbaşına getirilen **Fazıl Mustafa Paşa** (1689-1691) savaş sebebiyle konan vergileri kaldırdı. Orduyu disiplin altına aldı. Maliyeyi düzelitti. Memurlukların para ile alınıp satılmasını önledi. Rüşvet aldıkları tespit edilen kadıların tümü görevden alındı. Böylece devlet otoritesini sağlayan Fazıl Mustafa Paşa çıktığı Avusturya seferinde ne yazık ki **Salankamen Savaşı**'nda şehit oldu.

Kaynak (Source):

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 1**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 294.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 2**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 272.

Ahmet Refik (Altınay), **Lâle Devri**, İstanbul-?, s. 120.

Yzb. Alâettin-Yzb. Cavit; **İkinci Viyana Muhasarası, 1683**, İstanbul 1933, s. 28.

Anagnostis, Johannes; **Selânik (Thessaloniki)'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih Sultan II. Murad Dönemine Ait Bir Bizans Kaynağı**, Haz. Melek Delilbaşı, Ankara 1989, s. XII + 70 + 33 Tıpkı Basım + 8 Fotoğraf.

Ankara Meydan Muharebesi (1402), Ankara 1995, s. 114 + 32 Harita, Kroki ve Resim.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, I. Cilt, Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar**, Çev. Tahir Tunay, İstanbul 1939, s. VIII + 406 + [I. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Avni, s. 76] + Haritalar.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, II. Cilt, 1915 Mayısından Tahliyeye Kadar**, Çev. M. Hulusi, İstanbul 1940, s. VI + 484 + [II. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Sait, s. 82] + Haritalar.

Avcı, Orhan; **Irak'ta Türk Ordusu (1914-1918)**, Ankara 2004, s. 333.

Babinger, Franz; **Fatih Sultan Mehmed Ve Zamanı**, Çev. Dost Körpe, İstanbul 2003, s. 480.

1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, Ankara 1984, s. 224 + 2 Harita + 16 Kroki + 13 Resim.

1328-1329 Balkan Harbi, Trakya Seferi, Cilt: 3, Karargâh-ı Umumî Dar'ül Harekâtında Lüleburgaz Meydan Muharebesi, İstanbul 1928, s. X + 298.

I. Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu (26 Nisan 1989), Ankara 1992, s. VIII + 54.

Carım, Fuad; **Cezayir'de Türkler, Oruç Reis, Barbaros Hayreddin Paşa, Hasan Ağa, Veli Dede, Barbaros Hasan Paşa, Aydın Reis, Salih Paşa, Uluç Ali Paşa**, İstanbul 1962, s. 122 + XXX Resim.

Carım, Fuad; **Türkler'in Denizciliği Oruç Reis ve Garb Ocakları + Hind Denizlerinde Türk-Portekiz Elleşmeleri**, İstanbul 1965, s. 132.

Childs, Timoty W.; **Trablusgarp Savaşı Ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri**, Çev. Deniz Bertay, İstanbul 2008, s. XVIII + 333.

Crowly, Roger; **1453, Son Büyük Kuşatma**, Çev. Cihat Taşçıoğlu, Ankara 2006, s. VI + XIV + 363.

Çakmak, Fevzi; **Büyük Harpte Şark Cephesi Hareketleri, Şark Vilayetlerimizde, Kafkasya'da Ve İran'da (1935'te Akademide Verilen Konferanslar)**, Ankara 1936, s. 363.

Çanakkale Muharebeleri, 75 nci Yıl Armağanı, Ankara 1990, s. VIII + 188 + 28 Ek.

Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu (Çanakkale, 14-17 Mart 1990), Ankara 1993, s. IV + 182.

Divitçioğlu, Sencer; **Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu**, İstanbul 1996, s. 134.

Downey, Fairfax; **Kanuni Sultan Süleyman**, Çev. Enis Behiç Koryürek, İstanbul 1975, s. VI + 300.

Emecan, Feridun; **İlk Osmanlılar Ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, İstanbul 2008, s. XVI + 236.

Erol, Mine; **Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Tutumu**, Ankara 1976, s. 88.

Gibbons, Herbert Adams; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, Çev. Ragıp Hulusi, İstanbul 1928, s. 282.

Gökbilgin, M. Tayyib; **Kanunî Sultan Süleyman**, İstanbul 1992, s. 220.

Hacısalihioğlu, Mehmet; **Jön Türkler Ve Makedonya Sorunu (1890-1918)**, Çev. İhsan Catay, İstanbul 2008, s. XVI + 498.

Hamza, Yusuf; **Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Meşrutiyet'in İlânı**, Üsküp 1995, s. 644.

Hanioğlu, Şükrü; **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad Ve Terakki Cemiyeti Ve Jön Türklük, Cilt I (1889-1902)**, İstanbul 1985, s. 664.

Heinzelmann, Tobias; **Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu (1908-1914)**, Çev. Türkis Noyan, İstanbul 2004, s. 262.

Hocaoğlu, Mehmet; **Abdulhamid Han'ın Muhtıraları (Belgeler)**, İstanbul-?, s. 240.

Hüseyin Kâzım Kadri (Şeyh Muhsin-i Fanî); **Türkiye'nin Çöküşü (II. Meşrutiyet'in Perde Arkası-Makedonya, Arnavutluk-Suriye Ve Ermenistan'ın Elden Çıkışı)**, Haz. Yılmaz Daşcıoğlu, İstanbul 1992, s. 212.

Hüseyin Kâzım Kadri; **Balkanlar'dan Hicaz'a İmparatorluğun Tavsiyesi, 10 Temmuz İnkılâbı Ve Netayici**, Haz. Kudret Büyükcoşkun, İstanbul 1992.

Kandemir, Feridun; **Medine Müdafaası, Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler**, İstanbul 1991, s. 580.

Kaniye Savunması Ve Tiryaki Hasan Paşa, Ankara 1986, s. 72.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Neden Girdik, I. Cilt**, İstanbul 1994, s. 200.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik, 2. Cilt**, İstanbul 1994, s. 464

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik, Erzincan Ve Erzurum'un Kurtuluşu, 3. Cilt**, İstanbul 1994, s. 272.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Dünya Harbini Nasıl İdare Ettik, Sarıkamış, Kars ve Ötesi, 4. Cilt**, İstanbul 1994, s. 384.

Karaca, Ali; **Anadolu Islahatı ve Ahmet Şâkir Paşa (1838-1899)**, İstanbul 1993, s. 252.

Karadeniz, Hasan Basri; **Osmanlılar İle Beylikler Arasında Anadolu'da Meşrutiyet Mücadelesi**, İstanbul 2008, s. XIV + 344.

Kars, H. Zafer; **Belgelerle 1908 Devrimi Öncesinde Anadolu**, Ankara 1984, s. 158.

Kaynar, Reşat; **Mustafa Reşit Paşa Ve Tanzimat**, Ankara 1985, s. 656.

Köprülü, M. Fuad; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, İstanbul 1981, s. 390.

Köse, Osman; **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)**, Ankara 2006, s. XIV + 402.

Kreutel, Richard F.; **Viyana Önlerinde Kara Mustafa Paşa**, Çev. Müjdat Kayayerli, İstanbul 1994, s. 194.

Kuran, Ercüment; **Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)**, İstanbul 1957, s. 68 + 1 Harita.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), Birinci Cild**, Ankara 1951, s. 492.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), İkinci Cild**, Ankara 1953, s. (493-888) + 7 Kroki Ve Resim + 4 Harita.

Lindner, Rudi Paul; **Osmanlı Tarih Öncesi**, Çev. Ayda Arel, İstanbul 2008, s. 152.

Mardin, Şerif; **Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri, 1895-1908** İstanbul 1983, s. 256.

Müderrişoğlu, Alptekin; **Sarıkamış Dramı**, İstanbul 2007, s. 495.

Niğbolu Meydan Muharebesi Ve Yıldırım Bayazıt, Ankara 1984, s. 90 + 6 Harita ve Kroki.

Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856), Ankara 2006, s. XXX + 545 + 1 Ek.

Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri, -I-, Ankara 2005, s. XXXVI + 696.

Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi, Ed. İhsanoğlu, İstanbul 1994, s. XXVIII + 868.

Öğün, Tuncay; **Kafkas Cephesi'nin I. Dünya Savaşı'ndaki Lojistik Desteği**, Ankara 1999, s. 364.

Öklem, Necdet; **1877 Meclisi Mebusanı, Bütçe-İller Kanunu, İç Tüzük Üzerinde Tartışmalar**, İzmir 1982, s. 220.

Palmer, Alan; **1853-1856 Kırım Savaşı Ve Modern Avrupa'nın Doğuşu**, Çev. Meral Gaspıralı, İstanbul 1999, s. 272.

Perjés, Géza; **Mohaç Meydan Muharebesi**, Çev. Şerif Baştav, Ankara 1992, s. XII + 72.

Runciman, Steven; **The Fall of Constantinople 1453**, Cambridge 1965, p. XIV + 256 + 1 Harita.

Shaw, Stanford J.; **Eski Ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)**, Çev. Hür Güldü, İstanbul 2008, s. XIV + 625.

Stanley, Francis; **St. Petersburg'dan Plevne'ye Gazi Osman Paşa**, Çev. Salih Cıngıllıoğlu, İstanbul 2007, s. 181.

Stoye, John; **Viyana Kuşatması**, Çev. Derin Türkömer, İstanbul 2003, s. 372.

Şakir, Ziya; **II. Abdulhamid'in Gizli Siyaseti Ve Yunan Zaferi**, İstanbul 2002, s. 172

Şapolyo, Enver Behnan; **Gazi Osman Paşa Ve Plevne Müdafaası**, İstanbul 1959, s. 252.

Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı**, İstanbul 2004, s. 224.

Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı II**, İstanbul 2006, s. 320.

Şirokorad, A. B.; **Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana, Osmanlı-Rus Savaşları, Kırım-Balkanlar- 93 Harbi Ve Sarıkamış**, s. 568.

Varna (1444), İkinci Kosova (1448) Meydan Muharebeleri Ve II. Murad, İstanbul 1987, s. 100 + 16 Harita ve Kroki.

Tansel, Selâhattin; **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî Ve Askerî Faaliyeti**, Ankara 1953, s. 356.

Tansel, Selâhattin; **Sultan II. Bayezid'in Siyasî Hayatı**, İstanbul 1966, s. 310.

Tansel, Selâhattin; **Yavuz Sultan Selim**, Ankara 1969, s. 266 + 78 Vesika.

Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif; **Hürriyet'in İlâmı Ve II. Abdulhamid**, İstanbul 1999, s. 70.

Tevfik, Ebuzziya; **Yeni Osmanlılar, İmparatorluğun Son Dönemindeki Genç Türkler**, Haz. Şemsettin Kutlu, İstanbul 2006, s. 701.

Tomenendal, Kerstin; **Das Türkische Gesicht Wiens, Auf den Spuren der Türken in Wien**, Wien-Köln 2000, p. 326.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 1, İkinci Meşrutiyet Dönemi**, İstanbul 1998, s. 688.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 2, Mütareke Dönemi**, İstanbul 1999, s. 656.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 3, İttihat Ve Terakki, Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi**, İstanbul 2000, s. 800., İstanbul 1998, s. 688.

Witteck, Paul; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu**, Çev. Fatmagül Berktaş, İstanbul 1985.

Yurdaydın, Hüseyin G.; **Kanunî'nin Cülûsu Ve İlk Seferleri**, Ankara 1961, s. 54.

Yüceer, Nâsır; **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nun Azerbaycan Ve Dağıstan Harekâtı, Azerbaycan Ve Dağıstan'ın Bağımsızlığını Kazanması 1918**, Ankara 1996, s. 202 + 20 Ek.

Zekeriyyazâde; **Ferah, Cerbe Fetihnâmesi**, Haz. Orhan Şaik Gökyay, Ankara 1988, s. 138.

Zeyrek, Yunus; **Târih-i Osman Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Kafkasya Fetihleri (H. 986-988/M. 1578-1580)**, Ankara 2001, s. 210.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN

4. 2. 1. 14. XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu

Anahtar Kelime: Osmanlı tarihi, Osmanlı devlet teşkilâtı, Osmanlı memleket yönetimi, Toprak yönetimi, Ordu teşkilâtı, Osmanlılar’da eğitim-öğretim, maliye, dil, edebiyat, sanat.

Osmanlı-Rus Savaşları (1711)

İstanbul Antlaşması’yla **Azak Kalesi**’ne sahip olan Rusya’nın başında bulunan **Çar I. Petro (Deli Petro, Büyük Petro)** ülkesinin bilim ve teknikte ilerlemesi için elinden gelen her türlü çabayı sarf etmişti. **Sen Petersburg** şehrini de Baltık Denizi kıyılarında kuran odur. Daha sonra açık denizlere çıkmak için batıda İsveç güneyde ise Osmanlı İmparatorluğu’na karşı bir yayılma politikası izlemeye başladı. Ancak İsveç Kralı **Demirbaş Şarl** üstü üste **Deli Petro**’yu yendi. Çer I. Petro “**yenile yenile yenmesini öğreneceğim**” düşüncesiyle hareket ederek Demirbaş Şarl’ı **Poltova Savaşı**’nda ağır bir yenilgiye uğrattı. Yaralı vaziyette Demirbaş Şarl Türk topraklarına sığındı. Bunu bahane eden Rus kuvvetleri sınır boylarında Türk köy ve kasabalarını yakıp yıktılar. Kırım Hanı Ruslar’ın yaptığı tahribatı merkeze bildirdi. Toplana dîvan Rusya’ya karşı savaş açılması kararını verdi. Sadrazam **Baltacı Mehmed Paşa** komutasındaki Türk ordusu Prut Nehri bataklıklarında Falcı köyü yakınlarında Rus kuvvetlerini kuşattı. Şiddetli bir savaş için Yeniçerilere güvenemeyen Sadrazam, çok zor durumdaki Deli Petro’nun barış teklifini kabul ederek, Prut Antlaşması’nı imzalayıp geri çekildi (1711). Prut Antlaşması ile Azak Kalesi’ni tekrar Osmanlı Devleti ele geçirdi. Bunun dışında Demirbaş Şarl’ın ülkesine dönmesi, Rusya’nın İstanbul’daki daimî elçisini geri çekmesi gibi çok hafif maddelerin dışında elle tutulur bir sonuç alınamamıştı. Prut Antlaşması’nı imzalayan Baltacı azledilerek idam olundu.

Osmanlı-Venedik ve Osmanlı-Avusturya Savaşları (Pasarofça Barışı)

Karlofça Antlaşması ile kaybedilen toprakları geri almak isteyen Osmanlı devlet adamları Rusya’nın Prut’ta yenilmesi, Avusturya’nın Veraset Savaşları’ndan yorgun çıkması gibi sebepleri göz önünde tutarak Sadrazam **Damat Ali Paşa** komutasında sefere karar verildi. 1715 yılında Venedikliler’e savaş açıldı. Damat Ali Paşa komutasındaki Türk kuvvetleri Mora Yarımadası’ndaki Venedikliler’i ağır bir yenilgiye uğratarak buraları tekrar ele geçirdiler. Girit Adası’ndaki Venedikliler’in eline geçen bazı iskeleler de geri alındı. Korfu Adası’nı da kuşatan Osmanlılar’ın bu ani başarıları karşısında Avusturya telaşlandı. Bir ultimatomla Osmanlı Devleti’nin Karlofça Antlaşması’na aykırı davrandığını iddia etti (1716). Bunun üzerine Avusturya’ya savaş açıldı. Damat Ali Paşa, **Prens Öjen** komutasındaki Avusturya ordusu ile Macaristan’da **Petervaradin** denilen yerde karşılaştı. Ancak Yeniçerilerin kaçmaya başlaması üzerine Türk ordusu bozuldu. Bozgunu önlemek isteyen Damat Ali Paşa kuvvetleriyle ileri atıldıysa da vurularak şehit oldu. Avusturya orduları bundan sonra bütün Banat’ı ele geçirdiler, Belgrat’a girdiler. Yeni Sadrazam **Nevşehirli Damat İbrahim Paşa**, Karlofça’dan sonra oldukça ağır ikinci barış antlaşmasını yaptı. 1718 **Pasarofça Antlaşması** ile Banat, Küçük Eflak, Belgrat, Sırbistan ve Bosna’nın kuzeyi Avusturya’ya bırakıldı. Mora Osmanlılar’da kaldı. Arnavutluk ve Hersek kıyılarındaki bazı kaleler Venedikliler’de kaldı.

Osmanlı-İran İlişkileri

Pasarofça Antlaşması’nı takiben İran’la savaş başladı. Savaşın sebebi, **Şah Hüseyin**’in zulmüne karşı Sünnî Müslümanlar’ın Osmanlı Devleti’ne başvurarak yardım istemeleridir. Bu sırada Şah Hüseyin Afganistan taraflarında **Mahmud** adlı bir kabile başkanına esir düştü. Mahmud İran’ın büyük bir bölümünü ele geçirdi. Ruslar da **Derbent**’i aşarak İran

topraklarına girmişti. **Nevşehirli Damat İbrahim Paşa** İran'da başarı sağlayarak devletinin itibarını yükseltme gayreti içinde İran'a savaş açılması kararını verdi (1722). Türk kuvvetleri Dağıstan, Gürcistan, Şirvan, Kirmanşah bölgelerini, Derbent'i aşan Ruslar ise Derbent, Bakû ve Mazenderan'ı ele geçirmişlerdi. Azerbaycan'da Türk ve Rus kuvvetleri karşı karşıya idiler. Bu sırada Fransa'nın araya girmesiyle Ruslar'la **İstanbul Antlaşması** imzalandı. İran'ın kuzey ve batı tarafları bu antlaşma ile Türkler'le Ruslar arasında paylaşıldı (1724). Şah Hüseyin'in yerine geçen **Tahmasb** bu antlaşmayı tanımazken, Mahmud'un yerine geçen **Eşref** İstanbul Antlaşması'nı tanıdığını bildirdi ve Ruslar ve Osmanlı Devleti ile ayrı ayrı antlaşmalar yaptı (1728). Ancak Tahmasb'a yardım elini uzatan Afşar Türkleri'nden **Nadir Şah**, **Tahmasb Kulu Han** unvanını alarak önce Eşref'i, daha sonra Osmanlılar'ı yendi (1730). Ancak bu sırada İstanbul'da **Patrona Halil** isyanı çıkmış, **Sultan III. Ahmed** tahttan indirilmiş, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa ise öldürülmüştü. Kısa bir aradan sonra savaş tekrar başladı. Osmanlılar üstün geldi. Bunun üzerine Şahın isteği üzerine 1732 yılında **Ahmed Paşa Antlaşması** imzalandı. Nadir Şah bu antlaşmayı tanımadı. Tahmasb'ı indirerek kendisini İran Şahı ilân etti. Daha sonra devam eden savaşlar sonunda 1746 yılında Kasr-ı Şirin Antlaşması'nın şartları aynen kabul edilerek iki devlet arasındaki savaşlara son verildi.

Osmanlı-Rus ve Osmanlı Avusturya Savaşları (Belgrat Antlaşmaları)

Kırım Han'ın Kabartay bölgesinden geçerek İran savaşlarına yardım etmesini önleyen Ruslar, bununla da kalmayarak Azak'ı tekrar aldılar. Kırım'ın başşehri **Bahçesaray**'a girerek yakıp yıktılar (1736). İki ülke arasında tekrar barışı sağlayacağını ileri sürerek Türkler'i oyalayan Avusturya hazırlıklarını tamamladıktan sonra üç koldan Rusya'nın müttefiki olarak Türk topraklarına taarruza geçti.

Türk kuvvetleri her cephede düşmanlara karşı şiddetle karşı koydu. Bosna Valisi **Hekimoğlu Ali Paşa**, Avusturyalılar'ı Bosna'dan çıkardı. Serdar **İvaz Mehmed Paşa**, Niş'i geri aldı. Banat geri alındı. Belgrat kuşatıldı. Diğer yanda Rus kuvvetleri de Kırım'dan çıkarıldı. Rus kuvvetleri yenildi. Fransa'nın araya girmesiyle her iki devletle ayrı ayrı Belgrat antlaşmaları imzalandı (1739). Avusturyalılar Banat dışında Pasarofça Antlaşması'yla aldıkları yerleri geri verdiler. Ruslar Kırım ve Eflak'tan tamamen çekildiler. Kalesi yıkılmak şartıyla Azak Ruslar'a bırakıldı. Ruslar Azak ve Karadeniz'de ticaret ve savaş gemisi bulundurmayacaklardı. Rus Çarı protokol bakımından Avusturya İmparatoru'na ve Fransa Kralı'na eşit sayılacaktı. Bu antlaşmalar Osmanlı Devleti'nin imzaladığı son şerefli antlaşmalardır.

Osmanlı-Rus Savaşları (Küçük Kaynarca Antlaşması)

Kocasını öldürerek Rus tahtını ele geçiren **Çariçe II. Katerina**, Balkanlar'a inmek, Boğazlar'ı aşmak, Kafkasya'ya hâkim olmak istiyordu. 1765 yılından itibaren Bosna ve Karadağlılar'ı Türkler'e karşı isyana kışkırtmaya başladılar. Lehistan'daki bazı vatanperverlerin Türkiye'ye sığınmaları ve yardım istemeleri savaşın başlamasına sebep oldu. Rus kuvvetleri Eflak ve Boğdan'a girerek **İsmail Kalesi** yakınlarında **Kartal Ovası**'nda Türk kuvvetlerini ağı bir şekilde yendiler. Dobruca'yı işgal eden Ruslar karşısında **Kili** ve **Akkerman** Kaleleri de birer birer düştü. Kırım Hanı İstanbul'a kaçtı. Baltık Denizi'nden **Alexi Orlof** idaresinde kalkan bir Rus donanması İngilizler'in yardımıyla Mora önlerine geldiler ve **Çeşme Limanı**'ndaki Türk donanmasını yaktılar (1770). Mora'da isyan eden Rumlar ve kendilerine yardım eden Ruslar buradan atıldılar. Ancak savaş Türkler'in aleyhine geliyordu. Ruslar'ın ilerlemesinden çekinen Avusturya, Türkler'le gizli bir antlaşma yaptı. Prusya Kralı **II. Frederik** de araya girerek barış yapılmasını sağladı. Karlofça'dan

sonra en ağır şartları taşıyan 1774 **Küçük Kaynarca Antlaşması** imzalandı. Ruslar işgal ettikleri Eflak, Boğdan ve Mora Yarımadası'nı Türkler'e bırakacaktı. Rus ticaret gemileri serbestçe Boğazlar'dan geçebilecek, Karadeniz'de bir Rus donanması bulundurulabilecekti. Rusya İstanbul'da daimî elçi, Balkan ülkelerinde ise konsolosluklar bulundurulabilecekti. Ortodokslar'ın dinî yönden himayesini de kabul etmişti. Kırım ise bağımsız bir devlet olmuştur.

Osmanlı-Rus ve Osmanlı-Avusturya Savaşları (Ziştovi ve Yaş Antlaşmaları)

Küçük Kaynarca ile bağımsızlığını ilân eden Kırım 1783 yılında Avusturya ile anlaşılan Ruslar tarafından işgal edildi. Bu sırada Rus Çariçesi **II. Katerina** ile Avusturya İmparatoru **II. Josef** aralarında Osmanlı ülkesini pay edecek bir taksim projesinde anlaşmışlardı. Buna göre Küçük Eflak, Sırbistan, Bosna, Hersek ve Adriyatik kıyıları Avusturya'nın olacaktı. Eflak'ın geri kalan kısmı ile Boğdan'da Dakya adı verilen bir devlet kurulacak ve Avusturya'nın himayesine verilecekti. Türkler Rumeli'den atılırlarsa, merkezi İstanbul olmak üzere bir Bizans Devleti kurulacak ve Rusya'nın himayesinde olacaktı. Bunun başına ise Katerina'nın torunu **Konstantin** geçecekti. Durumu öğrenen Osmanlı Devleti 1787 yılında Rusya'ya savaş açtı. Rusya'nın müttefiki olarak Avusturya da Türkler'e savaş açtı. Bu yüzden Türk kuvvetleri ikiye ayrılmak zorunda kaldı. Ruslar Yaş, Hotin, Özü, Bender, Akkirman, Kili Kalelerini, Avusturyalılar ise Belgrat'ı aldılar. Savaş meydanlarında hiçbir varlık gösteremiyorduk. Bu sırada patlak veren Fransız İhtilâli Türkler'in yardımına yetiştii. İhtilâl fikirlerinin ülkesine girmesinden endişelenen Avusturya Kralı savaştan çekildi. Avusturya ile 1791 yılınca **Ziştovi** barışı yapıldı. Avusturyalılar aldıkları bütün yerleri geri verirlerken, Ruslar'a da yardım etmeyeceklerini taahhüt ediyorlardı.

Yalnız kalan Rusya da 1791 yılında barışa yanaştı. 1792 yılında her iki devlet arasında Dinyester sınır olmak üzere **Yaş Antlaşması** imzalandı.

Osmanlı-Fransız İlişkileri

1535 yılında Kanunî zamanında imzalanan kapitülasyonlarla başlayan Türk-Fransız dostluğu 1740 kapitülasyonları ile devam etmişti. Ancak 1798 yılında Fransız Generali **Napolyon**, dostluğu hiçe sayarak Mısır'ı işgale kalktı. Çaresiz kalan Osmanlı Devleti Rus ve İngilizler'in yardım teklifini kabul etti. Türk kuvvetleri Rus donanmasının yardımıyla Yunan adalarını Fransızlar'dan geri aldı. İngiliz Amirali **Nelson**, **Abukır** denilen yerde Fransız donanmasını yaktı. Suriye üzerine yürüyen Napolyon, **Akka**'da **Cezzar Ahmed Paşa** tarafından durduruldu, Napolyon geri dönmek zorunda kaldı. Fransa'da karışıklık çıktığını bahane ederek ordusunu **Kleber**'e bırakıp Fransa'ya kaçtı. Kleber daha sonra **Süleyman** adlı bir fedai tarafından öldürüldü (1800). Daha sonra yerine geçen Fransız komutan barış yaparak Mısır'ı terk etti (1801).

XVIII. Yüzyıldaki Islahat Hareketleri

Lâle Devri: 1718-1730 yılları arasındaki devre **Lâle Devri** denir. Bu devre damgasını vuran **Nevşehirli Damat İbrahim Paşa**, kuvvetli devletlere karşı dostça, zayıf devletlere karşı düşmanca bir politika takip etmiştir. Kâğıthâne Deresi civarı kasırlar, güzel bahçeler, köşkler ve saraylarla süslenmiş, halk zevk-sefa âlemlerine koşar olmuştur. Çırağan ve mehtap sefalarında, gezi yerlerinde halk eğlenceden başka bir şey düşünmemekteydi. Bütün bunların yanında birçok yenilikler de memleketimize girmiştir. 1717 yılında Fransa'ya elçi olarak giden **Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi** beraberinde oğlu **Said Efendi**'yi de götürmüştü.

Yurda dönen **Said Efendi** daha önce tanıdığı **İbrahim Müteferrika** ile anlaşarak matbaa açmak amacıyla Sadrazama başvurular. Sadrazam bunu uygun karşıladığı gibi bir miktar da para yardımında bulundu. **Şeyhülislâm Abdullah Efendi**'nin verdiği fetva ile 1727 tarihinde ilk matbaayı kurdular. Önce Sultan Selim semtinde daha sonra Üsküdar'da "**Dar'üt-Tabaa-t'ül-âmire**" adıyla açıldı. Bu devirde bir de **Tercüme Encümeni** kurularak Batı'dan ve Doğu'dan dilimize eserler çevrilerek fikir hayatının gelişmesine çalışıldı. Kâğıt ihtiyacını karşılamak üzere İstanbul Kâğıthâne'de ve İzmit'te birer kâğıt imalathanesi açıldı. Yangınlara karşı ilk itfaiye teşkilâtı "**Tulumbacı Ocağı**" adı ile kuruldu. Sanayiye önem verildi. Kumaş fabrikaları açıldı. Orduda da ıslahat yapılmaya çalışıldı. 300 kadar Bostancı neferi Haydarpaşa Çayırı'nda yeni usule göre talim görmeye başladılar. Çiçek aşısı da ilk defa bu devirde uygulandı. Ancak bütün bu çabalar **Arnavut Patrona Halil** ve arkadaşlarının çıkardığı isyanla sona erdi.

Sultan Mahmud Devri (1730-1754): Devlet hazinesinden lüzumsuz harcamaları önledi. Her zaman zengin bir hazine el altında bulunduruldu. İslâmiyet'i kabul eden **Kont de Boneval**, **Humbaracı Ahmed Paşa** adını alarak Osmanlı hizmetine girdi. Humbaracılar'ın başına getirilen Ahmed Paşa 300 kişi ile eğitime başladı. Bu askerî takım, bölük ve alay gibi bölümlere ayrıldı. Daha sonra Osmanlı hizmetine giren ve Müslüman olan **Kont Ramsay**, **Marki Dorney**, **Monsieur Devri** gibi yabancılar da Humbaracı Ocağı'nda görevlendirildiler. Üsküdar Toptaşı'nda 1734 yılında bir hendese okulu ile bir humbarahâne açıldı. Ancak bunlar 1740 yılından sonra Yeniçeriler'in tehdidi yüzünden kapatılacaktır. Humbaracı Ahmed Paşa ayrıca Avrupa siyaseti, harp bilgileri ve idareleri hakkında hükümdara raporlar sunmuştur.

III. Mustafa Devri (1757-1774): Cahil bir hükümdar olmasına rağmen iyi niyetli ve yenilik taraftarı idi. Bu devirde Osmanlı hizmetine gören **Baron Dö Tot** ile Sadrazamı **Koca Ragıp Paşa**'nın ıslahatlarına destek olmuştur. Baron Dö Tot, 600 nefer ile Kâğıthane'de yeni usulle talime başladı. 1760 yılında Karaağaç'ta bir humbarahane ile bir hendese mektebi açıldı. Yeni tip toplar döküldü. Tıp alanında da ilk defa olarak balmumundan bir çocuk üzerinde iç organları gösteren ders araçları üzerinde eğitim başladı. Ancak Koca Ragıp Paşa'nın ölümünden sonra yalnız kalan hükümdar, sebep olduğu 1768-1774 Rus savaşları sırasında kederinden öldü.

I. Abdulhamid (1774-1789): III. Mustafa zamanında başlatılan yenilik hareketlerine devam etti. **Sadrazam Halil Hamid Paşa**, tımar sahiplerini tımarlarının başında oturmaya mecbur etti. Yeniçeri Ocağı'na her önüne gelenin alınmasını yasakladı. Bender, Yerköy, Belgrat, Filibe, Sofya gibi kaleleri tamir ettirdi. Bu kalelere zahire depolattı. Hasköy'deki tophaneyi yeniden ıslah etti. Karaağaçta kurulan Hendese Okulu ve Humbarahane'ye yeniden önem verdi. Fransa'dan askerî mütehassıslar getirdi. Topçu askerinin sayısını 2000'e çıkardı. **Sürat Topçuları** denen sınıfı kurdu. Ancak düşmanlarının dedikoduları sonucu idam olundu.

III. Selim (1789-1807)

Rus ve Avusturya savaşlarını sonuçlandırdıktan sonra devlet ileri gelenlerinden ıslahat konusunda rapor istedi. Başta **Sadrazam Koca Yusuf Paşa** olmak üzere 17 devlet adamı fikirlerini bir rapor hâlinde hükümdara sundular. İslahat hareketleri yine askerî alanda başladı. 1794 yılında **Nizam-ı Cedit** adında yeni bir ordu kuruldu. Bu askerler eğitimlerini Levent Çiftliği'nde yapacaklardı. Böylece askerî ıslahat, Yeniçeriler'in gözünden uzak tutulacaktı. Bunların masraflarını karşılamak üzere **İrad-ı Cedit** adıyla yeni bir vergi konuldu. Ayrıca bu askere Selimiye Kışlası yaptırıldı. Fransa ve İsveç'ten mühendisler getirildi. Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa'nın gayretiyle gemi yapımı ve Fransız usulü top dökümü başladı. Subay

ihtiyacını karşılamak üzere **I. Mahmud** zamanında açılmış bulunan “**Mühendishane-i Berr-i Hümayûn, Mühendishane-i Bahr-i Hümayûn**” ve Heybeli Ada’daki “**Bahriye Mektebi**” yeni anlayışla düzenlendi. Bu okullarda okutulmak üzere yabancı dillerden tercüme yapıldı. Bilhassa bu konuda **Hoca İshak Efendi**’nin büyük çabaları oldu. Merkezin dışında da Nizam-ı Cedit askerinin yetiştirilmesine çalışıldı. Daimî elçilikler kuruldu. İlk olarak Paris’e, Londra’ya ve Viyana’ya daimî elçiler gönderildi. 1793 yılında eyaletlerin idaresi yeni baştan düzenlendi. Vezir ve vali atamaları belirli esaslara bağlandı. Devlet hazinesini güçlendirmek için saraydaki altın-gümüş kap-kacak eşya akçe olarak kestirildi. Dokuma fabrikaları kuruldu, yerli malı teşvik edildi. Ulema sınıfı yeni baştan düzenlendi. Ancak menfaatleri bozulan yerli ayânların ve yenilik düşmanlarının çıkardığı isyan sonunda 26-30 Mayıs 1807 tarihinde tahttan indirildi. Âlemdar Mustafa Paşa yetişmeden **IV. Mustafa**’nın emriyle boğuruldu.

Kaynak (Source):

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu’da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 1**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 294.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu’da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 2**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 272.

Ahmet Refik (Altınay), **Lâle Devri**, İstanbul-?, s. 120.

Yzb. Alâettin-Yzb. Cavit; **İkinci Viyana Muhasarası, 1683**, İstanbul 1933, s. 28.

Anagnostis, Johannes; **Selânik (Thessaloniki)’in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih Sultan II. Murad Dönemine Ait Bir Bizans Kaynağı**, Haz. Melek Delilbaşı, Ankara 1989, s. XII + 70 + 33 Tıpkı Basım + 8 Fotoğraf.

Ankara Meydan Muharebesi (1402), Ankara 1995, s. 114 + 32 Harita, Kroki ve Resim.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, I. Cilt, Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar**, Çev. Tahir Tunay, İstanbul 1939, s. VIII + 406 + [I. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Avni, s. 76] + Haritalar.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, II. Cilt, 1915 Mayısından Tahliyeye Kadar**, Çev. M. Hulusi, İstanbul 1940, s. VI + 484 + [II. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Sait, s. 82] + Haritalar.

Avcı, Orhan; **Irak’ta Türk Ordusu (1914-1918)**, Ankara 2004, s. 333.

Babinger, Franz; **Fatih Sultan Mehmed Ve Zamanı**, Çev. Dost Körpe, İstanbul 2003, s. 480.

1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, Ankara 1984, s. 224 + 2 Harita + 16 Kroki + 13 Resim.

1328-1329 Balkan Harbi, Trakya Seferi, Cilt: 3, Karargâh-ı Umumî Dar’ül Harekâtında Lüleburgaz Meydan Muharebesi, İstanbul 1928, s. X + 298.

I. Kosova Zaferi’nin 600. Yıldönümü Sempozyumu (26 Nisan 1989), Ankara 1992, s. VIII + 54.

Carım, Fuad; **Cezayir’de Türkler, Oruç Reis, Barbaros Hayreddin Paşa, Hasan Ağa, Veli Dede, Barbaros Hasan Paşa, Aydın Reis, Salih Paşa, Uluç Ali Paşa**, İstanbul 1962, s. 122 + XXX Resim.

Carım, Fuad; **Türkler’in Denizciliği Oruç Reis ve Garb Ocakları + Hind Denizlerinde Türk-Portekiz Elleşmeleri**, İstanbul 1965, s. 132.

Childs, Timoty W.; **Trablusgarp Savaşı Ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri**, Çev. Deniz Berktaş, İstanbul 2008, s. XVIII + 333.

Crowly, Roger; **1453, Son Büyük Kuşatma**, Çev. Cihat Taşçıoğlu, Ankara 2006, s. VI + XIV + 363.

Çakmak, Fevzi; **Büyük Harpte Şark Cephesi Hareketleri, Şark Vilayetlerimizde, Kafkasya’da Ve İran’da (1935’te Akademide Verilen Konferanslar)**, Ankara 1936, s. 363.

Çanakkale Muharebeleri, 75 nci Yıl Armağanı, Ankara 1990, s. VIII + 188 + 28 Ek.

Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu (Çanakkale, 14-17 Mart 1990), Ankara 1993, s. IV + 182.

Divitçioğlu, Sencer; **Osmanlı Beyliği’nin Kuruluşu**, İstanbul 1996, s. 134.

Downey, Fairfax; **Kanuni Sultan Süleyman**, Çev. Enis Behiç Koryürek, İstanbul 1975, s. VI + 300.

Emecan, Feridun; **İlk Osmanlılar Ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, İstanbul 2008, s. XVI + 236.

Erol, Mine; **Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika’nın Türkiye’ye Karşı Tutumu**, Ankara 1976, s. 88.

Gibbons, Herbert Adams; **Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluşu**, Çev. Ragıp Hulusi, İstanbul 1928, s. 282.

Gökbilgin, M. Tayyib; **Kanunî Sultan Süleyman**, İstanbul 1992, s. 220.

Hacısalihioğlu, Mehmet; **Jön Türkler Ve Makedonya Sorunu (1890-1918)**, Çev. İhsan Catay, İstanbul 2008, s. XVI + 498.

Hamza, Yusuf; **Osmanlı İmparatorluğu’nda II. Meşrutiyet’in İlânı**, Üsküp 1995, s. 644.

Hanioğlu, Şükrü; **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad Ve Terakki Cemiyeti Ve Jön Türklük, Cilt I (1889-1902)**, İstanbul 1985, s. 664.

Heinzelmann, Tobias; **Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu (1908-1914)**, Çev. Türkis Noyan, İstanbul 2004, s. 262.

Hocaoğlu, Mehmet; **Abdulhamid Han’ın Muhtıraları (Belgeler)**, İstanbul-?, s. 240.

Hüseyin Kâzım Kadri (Şeyh Muhsin-i Fanî); **Türkiye'nin Çöküşü (II. Meşrutiyet'in Perde Arkası-Makedonya, Arnavutluk-Suriye Ve Ermenistan'ın Elden Çıkışı)**, Haz. Yılmaz Daşcıoğlu, İstanbul 1992, s. 212.

Hüseyin Kâzım Kadri; **Balkanlar'dan Hicaz'a İmparatorluğun Tavsiyesi, 10 Temmuz İnkılâbı Ve Netayici**, Haz. Kudret Büyükcoşkun, İstanbul 1992.

Kandemir, Feridun; **Medine Müdafaası, Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler**, İstanbul 1991, s. 580.

Kaniye Savunması Ve Tiryaki Hasan Paşa, Ankara 1986, s. 72.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Neden Girdik, I. Cilt**, İstanbul 1994, s. 200.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik, 2. Cilt**, İstanbul 1994, s. 464

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik, Erzincan Ve Erzurum'un Kurtuluşu, 3. Cilt**, İstanbul 1994, s. 272.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Dünya Harbini Nasıl İdare Ettik, Sarıkamış, Kars ve Ötesi, 4. Cilt**, İstanbul 1994, s. 384.

Karaca, Ali; **Anadolu Islahatı ve Ahmet Şâkir Paşa (1838-1899)**, İstanbul 1993, s. 252.

Karadeniz, Hasan Basri; **Osmanlılar İle Beylikler Arasında Anadolu'da Meşrutiyet Mücadelesi**, İstanbul 2008, s. XIV + 344.

Kars, H. Zafer; **Belgelerle 1908 Devrimi Öncesinde Anadolu**, Ankara 1984, s. 158.

Kaynar, Reşat; **Mustafa Reşit Paşa Ve Tanzimat**, Ankara 1985, s. 656.

Köprülü, M. Fuad; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, İstanbul 1981, s. 390.

Köse, Osman; **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)**, Ankara 2006, s. XIV + 402.

Kreutel, Richard F.; **Viyana Önlerinde Kara Mustafa Paşa**, Çev. Müjdat Kayayerli, İstanbul 1994, s. 194.

Kuran, Ercüment; **Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)**, İstanbul 1957, s. 68 + 1 Harita.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), Birinci Cild**, Ankara 1951, s. 492.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), İkinci Cild**, Ankara 1953, s. (493-888) + 7 Kroki Ve Resim + 4 Harita.

Lindner, Rudi Paul; **Osmanlı Tarih Öncesi**, Çev. Ayda Arel, İstanbul 2008, s. 152.

Mardin, Şerif; **Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri, 1895-1908** İstanbul 1983, s. 256.

Müderrişoğlu, Alptekin; **Sarıkamış Dramı**, İstanbul 2007, s. 495.

Niğbolu Meydan Muharebesi Ve Yıldırım Bayazıt, Ankara 1984, s. 90 + 6 Harita ve Kroki.

Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856), Ankara 2006, s. XXX + 545 + 1 Ek.

Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muhareneleri, -I-, Ankara 2005, s. XXXVI + 696.

Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi, Ed. İhsanoğlu, İstanbul 1994, s. XXVIII + 868.

Öğün, Tuncay; **Kafkas Cephesi'nin I. Dünya Savaşı'ndaki Lojistik Desteği**, Ankara 1999, s. 364.

Öklem, Necdet; **1877 Meclisi Mebusanı, Bütçe-İller Kanunu, İç Tüzük Üzerinde Tartışmalar**, İzmir 1982, s. 220.

Palmer, Alan; **1853-1856 Kırım Savaşı Ve Modern Avrupa'nın Doğuşu**, Çev. Meral Gaspıralı, İstanbul 1999, s. 272.

Perjés, Géza; **Mohaç Meydan Muharebesi**, Çev. şerif Baştav, Ankara 1992, s. XII + 72.

Runciman, Steven; **The Fall of Constantinople 1453**, Cambridge 1965, p. XIV + 256 + 1 Harita.

Shaw, Stanford J.; **Eski Ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)**, Çev. Hür Güldü, İstanbul 2008, s. XIV + 625.

Stanley, Francis; **St. Petersburg'dan Plevne'ye Gazi Osman Paşa**, Çev. Salih Cıngıllıoğlu, İstanbul 2007, s. 181.

Stoye, John; **Viyana Kuşatması**, Çev. Derin Türkömer, İstanbul 2003, s. 372.

şakir, Ziya; **II. Abdulhamid'in Gizli Siyaseti Ve Yunan Zaferi**, İstanbul 2002, s. 172

şapolyo, Enver Behnan; **Gazi Osman Paşa Ve Plevne Müdafaası**, İstanbul 1959, s. 252.

şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı**, İstanbul 2004, s. 224.

şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı II**, İstanbul 2006, s. 320.

şirokorad, A. B.; **Rusların Gözünden 240 Yıl Kırın Kırana, Osmanlı-Rus Savaşları, Kırım-Balkanlar- 93 Harbi Ve Sarıkamış**, s. 568.

Varna (1444), İkinci Kosova (1448) Meydan Muharebeleri Ve II. Murad, İstanbul 1987, s. 100 + 16 Harita ve Kroki.

Tansel, Selâhattin; **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî Ve Askerî Faaliyeti**, Ankara 1953, s. 356.

Tansel, Selâhattin; **Sultan II. Bayezid'in Siyasî Hayatı**, İstanbul 1966, s. 310.

Tansel, Selâhattin; **Yavuz Sultan Selim**, Ankara 1969, s. 266 + 78 Vesika.

Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif; **Hürriyet'in İlânı Ve II. Abdulhamid**, İstanbul 1999, s. 70.

Tevfik, Ebuzziya; **Yeni Osmanlılar, İmparatorluğun Son Dönemindeki Genç Türkler**, Haz. Şemsettin Kutlu, İstanbul 2006, s. 701.

Tomenendal, Kerstin; **Das Türkische Gesicht Wiens, Auf den Spuren der Türken in Wien**, Wien-Köln 2000, p. 326.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 1, İkinci Meşrutiyet Dönemi**, İstanbul 1998, s. 688.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 2, Mütareke Dönemi**, İstanbul 1999, s. 656.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye'de Siyasi Partiler, C. 3, İttihat Ve Terakki, Bir Çağın, Bir Kuşanın, Bir Partinin Tarihi**, İstanbul 2000, s. 800., İstanbul 1998, s. 688.

Witteck, Paul; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu**, Çev. Fatmagül Berktaş, İstanbul 1985.

Yurdaydın, Hüseyin G.; **Kanunî'nin Cülûsu Ve İlk Seferleri**, Ankara 1961, s. 54.

Yüceer, Nâsır; **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nun Azerbaycan Ve Dağistan Harekâtı, Azerbaycan Ve Dağistan'ın Bağımsızlığını Kazanması 1918**, Ankara 1996, s. 202 + 20 Ek.

Zekeriyyazâde; **Ferah, Cerbe Fetihnâmesi**, Haz. Orhan Şaik Gökyay, Ankara 1988, s. 138.

Zeyrek, Yunus; **Târih-i Osman Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Kafkasya Fetihleri (H. 986-988/M. 1578-1580)**, Ankara 2001, s. 210.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN

4. 2. 1. 15. XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu

Anahtar Kelime: Osmanlı tarihi, Osmanlı devlet teşkilâtı, Osmanlı memleket yönetimi, Toprak yönetimi, Ordu teşkilâtı, Osmanlılar’da eğitim-öğretim, maliye, dil, edebiyat, sanat.

1806 Osmanlı Devleti ile Rus-İngiliz İttifakı Arasındaki Savaşlar

Napolyon’un Mısır’ı işgali sırasında ittifak kurduğu İngiltere ve Rusya’nın emellerini bilen Türkiye, tekrar Napolyon Fransası’na yaklaşmayı uygun gördü. Bunda Napolyon’un Avrupa’da kazandığı zaferlerin de payı vardı. Rus taraftarı olan Eflak ve Boğdan Beylerini değiştiren ve Boğazlar’ı Rus donanmasına kapayan Osmanlı Devleti’ne savaş açan Rusya Eflak ve Boğdan’ı istila etti. İngiliz donanması ise Çanakkale’yi geçerek İstanbul önlerine geldi. Ancak gerekli savunma hazırlıklarını tamamladıktan sonra Türk kuvvetleri de harekete geçti. İngiliz donanması kendisini tehlikede görerek geri çekildi. Çanakkale’den geçerken bazı gemileri batırıldı. Bunun acısını çıkarmak için Mısır’a asker çıkardılarsa da **Kavalalı Mehmed Ali Paşa** İngilizler’i yenmeyi ve Mısır’dan çıkarmayı başardı. Fransa ile ittifak hâlinde bulunan Osmanlı Devleti, Fransa’nın 1807 **Tilsit Barışı** ile Rusya ile anlaşması üzerine savaşı uzatmaktan vazgeçti ve 1812 tarihinde Rusya ile **Bükreş Antlaşması**’nı imzaladı. Prut Nehri iki devlet arasında sınır oldu. Sırp’lar’a bazı imtiyazlar verildi.

Kabakçı Mustafa Ayaklanması

III. Selim’in ıslahat hareketleri, çıkarı bozulanlar tarafından kötülenmeye, halk, Yeniçeri, Sipahi kışkırtılmaya çalışılıyordu. Eflak ve Boğdan’a giren Ruslar’a karşı savaşların devam ettiği sırada **Şeyhülislâm Ataullah Efendi** ve **Sadaret Kaymakamı Köse Musa Paşa**’nın kışkırtmaları ile başlarında **Kabakçı Mustafa** olduğu hâlde Boğaz Yamakları ayaklandılar. III. Selim tahttan indirilerek yerine yarı deli **IV. Mustafa** tahta çıkarıldı (1807). Yenilik taraftarları **Rusçuk Ayânı Alemdar Mustafa Paşa**’nın yanına sığındılar. Alemdar Mustafa Paşa kuvvetleriyle acele İstanbul’a geldi. İsyanı öldürttü. Ancak III. Selim’i kurtaramadı. IV. Mustafa’nın emriyle boğdurulan III. Selim’in yerine sağ kalan **II. Mahmud**’u tahta çıkardı. Sadrazamlık makamına getirilen Alemdar Mustafa Paşa, İstanbul’da güvenliği sağladıktan sonra, devlet işlerini görüşmek üzere ayânları İstanbul’a çağırıldı. Kendileri ile “**Sened-i İttifak**” adı verilen bir anlaşma yaparak Sultan’ın otoritesini tanıyacıklarına dair yemin ettirdi. Kaldırılan Nizam-ı Cedit’in yerine **Sekban-ı Cedit** adı verilen yeni bir askerî ocak kurdu. Ancak kısa bir zaman sonra Yeniçeriler ve ulema aralarında anlaşarak Babıâli’yi bastılar. Alemdar Mustafa Paşa birçok âsiyi öldürdükten sonra binayı havaya uçurarak öldü.

Sırp İsyanı (1804-1830)

XV. yüzyılın ikinci yarısında kesin olarak Osmanlı topraklarına katılan Sırbistan’da XVIII. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren kıpırdanmalar başladı. O güne kadar kendi işleri ile uğraşan Sırp’lar, bu tarihlerde ülkelerinde çetin savaşların cereyan ettiği ve zarara uğradıklarından şikâyetçi olmaya başlamışlardı. Fransız ihtilâl fikirlerinin etkisi ve Rusya ile Fransa gibi devletlerin bu ülkede bağımsızlık hareketlerini destekleyecekleri vaatleri, isyana teşvikleri ülkeyi giderek Osmanlı yönetiminden uzaklaştırmıştı. Nihayet **Knez** adı verilen Sırp Beylerinin “**Yerli Kulu**” denilen buradaki Yeniçeriler tarafından öldürülmesi üzerine 1804 yılında **Kara Yorgi** liderliğinde ayaklandılar. 1806 yılında başlayan savaş sırasında Eflak ve Boğdan’a giren Ruslar, Sırp’lar’a yardım ederek isyanın genişlemesine sebep oldular. Osmanlı Devleti Rusya ile savaşa girerken müttefiki Fransa’ya güvenmekteydi. Ancak Fransa’nın

Türkiye aleyhine Rusya ile anlaşması üzerine Osmanlı devlet adamları İngilizler'in desteğini sağlayarak savaşa devam etmeyi uygun görmüşlerdi. Ancak 1811 yılında Napolyon ile Ruslar'ın arası tekrar bozuldu. Osmanlı Devleti Fransa'nın ricalarına rağmen, Rusya ile **Bükreş Barışı**'nı yaptı. Bu barışla Sırbistan'a bazı imtiyazlar vereceğini vaat etti. Kara Yorgi'nin aşırı talepleri sonunda Rus desteğini de kaybeden Sırp'lar üzerine gönderilen Türk kuvvetleri isyanı kısa zamanda bastırdı. Kara Yorgi Avusturya'ya kaçtı. 1815 yılında **Miloş Obronoviç** adlı bir domuz tüccarının liderliğinde tekrar ayaklanan Sırp'lar karşısında Osmanlı Devleti, Rusya'yı işe karıştırmamak için acele ile Miloş'u Sırp Prensi olarak tanıdı (1816). Miloş, Kara Yorgi'yi yakalatıp başını kestirerek Padişah'a gönderdi. **Edirne Antlaşması**'ndan sonra (1830), Sırbistan içişlerinde serbest dışişlerinde Osmanlı Devleti'ne bağlı bir devlet hâline geldi. Daha sonra 1878 **Berlin Antlaşması**'yla bağımsızlıklarına kavuştular.

Yunan İsyanı (1821-1830)

Sırp ve Bulgarlar'dan daha geniş hak ve salâhiyetlere sahip olan Rumlar imparatorluğun her yerine dağılmış bir hâlde yaşıyorlardı. Mora'da kıyılarda ve adalarda çoğunluğu ellerinde bulunduruyorlar, ticaretle uğraşıyorlardı. Eflak ve Boğdan Beyleri de Rumlar'dan seçiliyorlardı. Bunların dinî lideri durumunda olan Patrik İstanbul'da oturmakta idi. Osmanlı idaresinin bozulması, Rusya ve Fransa'nın kışkırtmaları ve Avrupalı devletlerin desteklemeleri sonunda Yunanistan'da da isyan belirtileri görüldü. 1768-1774 savaşları sırasında Ruslar'ın yardımını görerek isyan ettilerse de bu isyan Türk kuvvetleri tarafından bastırılmıştı. Yunan bağımsızlık hareketini sürükleyen 1804 yılında kurulan **Etniki Eteryia Cemiyeti** oldu.

Odesa'da iki Rum ve bir Bulgar tarafından kurulan bu cemiyetin başına Rus Çarı'nın yaveri **Aleksandre İpsilanti** geçtikten sonra, çalışmaları hızlandı. İstanbul Patriği ve Eflak Beyi de bu cemiyete girmişlerdi. Yanya Valisi **Tepedelenli Ali Paşa** durumu gayet yakından takip ediyor, bunlara göz açtırmıyordu. Ancak Tepedelenli, Babiâli'deki Rum tercümanların ve düşmanların oyununa gelerek devlete âsi duruma düşürüldü. Neticede üzerine gönderilen kuvvetlerle çarpışırken öldü. Böylece büyük bir tehlikeyi ortadan kaldıran Rumlar Eflak ve Mora'da ilk isyanı başlattılar. Ancak Romenler tarafından sevilmeyen Aleksandre İpsilanti, Türk kuvvetleri tarafından yenilerek Avusturya'ya kaçtı (1820). Mora ayaklanması ise kanlı bir hâl aldı. Yüz binlerce Türk Müslüman halk öldürüldü. İsyanı bastıramayan hükümet Mısır Valisi **Kavalalı Mehmed Ali Paşa**'dan yardım istedi. Mehmed Ali Paşa oğlu **İbrahim Paşa**'yı kuvvetli bir donanma ve ordu ile Mora'ya gönderdi. Ayaklan İbrahim Paşa tarafından kolayca bastırıldı (1827). Ancak isyanın ilk günlerinden beri Fransa, Rusya ve İngiltere aralarında anlaşmışlardı. İsyanın bastırılması üzerine Osmanlı Devleti'nden Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne bağlı muhtar bir devlet hâline getirilmesi teklifinde bulundular. Bunu içişlerine karışmak olarak kabul eden Osmanlı Devleti teklifi reddetti. Bunun üzerine ittifak donanması **Navarin Limanı**'nda bulunan Türkiye ve Mısır Valiliği'ne ait gemileri yaktılar. Ruslar daha da ileri giderek Türk topraklarına girdiler. 1826 yılında Yeniçeri Ocağı kaldırılmış olduğu için Türk ordusu hazırlıklı değildi. Rumeli'de Edirne'ye, Anadolu Kafkas Cephesi'nde ise Erzurum'a kadar Ruslar'ın ilerlemesi üzerine 1829 tarihinde **Edirne Antlaşması** imzalandı. Bu antlaşmayla Yunanistan bağımsızlığa kavuştu. Fransızlar durumdan istifade ederek 1830 yılında Cezayir'i işgal etti.

Mısır ve Boğazlar Meselesi

Napolyon'un Mısır'ı işgali sırasında, Fransızlar'a karşı gönderilen kuvvetler arasında olan **Kavalalı Mehmed Ali Paşa**, cahildi ancak zeki, çalışkan ve cesur bir kimse idi. Fransızlar'ın Mısır'dan çıkarılmasından sonra başıbozuk askerinin başına geçerek Mısır'a gönderilen valilere zorluk çıkarmaya başladı. Nihayet 1804 yılında Mısır'a Vali olarak atandı.

Mısır'da kuvvetli bir idare kurabilmek için Kölemen Beylerini bir ziyafet sonrası öldürttü. Hicaz'da çıkan **Vehabî** isyanını bastırdı. Hazineyi zenginleştirdi. Fransız subay ve teknisyenlerinin yardımıyla bir ordu ve donanma meydana getirdi. Padişah'ın isteği üzerine Mora'ya bir ordu ve donanma göndererek Yunan isyanının bastırılmasını sağladı. Ancak İstanbul'daki devlet adamları Kavalalı'yı kıskandıkları için Padişah'la arasını açmaya çalıştılar. Rus savaşı sırasında yardım göndermeyen Kavalalı, kendisine vaat edilen Mora Valiliği'ne karşı Suriye ve Trablusşam Valiliği'ni istedi. Padişah'ın bu isteğini reddetmesi üzerine oğlu **İbrahim Paşa**'yı bir ordu ile Suriye'ye gönderdi (1831). Böylece Kavalalı Mehmed Ali Paşa isyanı başlamış oldu.

Suriye'yi ele geçiren İbrahim Paşa Toroslar'ı aşarak Konya önlerine geldi. Burada üzerine gönderilen **Sadrazam Reşid Paşa** komutasındaki orduyu kesin bir yenilgiye uğrattı. **II. Mahmud**, Avrupa devletlerinden yardım istedi. Fransızlar'ın Kavalalı'yı desteklemelerine mukabil İngiliz ve Ruslar Osmanlı hükümdarını desteklemekteydiler. Rusya'dan gönderilen 15.000 kadar asker Boğaziçi'nde Anadolu yakasına yerleştirildi. Bu olay İngilizler ve Fransızlar'ın harekete geçmelerine sebep oldu. Rus kuvvetlerinin yardımını etkisiz hâle getirmek için Kavalalı ile Padişah arasında **Kütahya Antlaşması**'ni imzalattılar (1833). Böylece Kavalalı Ali Paşa Suriye, Cidde ve Adana bölgesi valiliğini ele geçirdi. II. Mahmud, Kavalalı'nın tekrar isyan edeceği endişesi ile Ruslar'la **Hünkâr İskeleyi Antlaşması** (1833)'ni imzaladı. Karşılıklı yardımlaşma esaslarını kapsayan bu antlaşma 8 yıl yürürlükte kalacaktı. Bundan sonra Rus kuvvetleri İstanbul'dan ayrıldılar.

Kütahya Antlaşması ne Padişah'ı ne de Kavalalı'yı memnun etmişti. Bu yüzden savaş yeniden başladı. 1839 tarihinde **Hafız Mehmed Paşa** yönetimindeki Osmanlı ordusu Nizip'te ağır bir yenilgiye uğradı. Bu haber üzerine Sultan II. Mahmud üzüntüden öldü. **Hain Ahmed Paşa** komutasındaki Osmanlı donanması da İskenderiye'ye giderek teslim oldu. Ruslar'ın Hünkâr İskeleyi Antlaşması'na dayanarak Osmanlılar'ın içişlerine karışacağı endişesi ile İngilizler Londra'da bir konferans düzenlediler. Bu konferansa Avusturya, Rusya, Fransa, İngiltere, Prusya davet edilmişler ancak Mısır'ı destekleye Fransa bu konferansa katılmamıştı. Yapılan dörtlü antlaşma ile Osmanlı Devleti'nin Mısır'a karşı korunması kabul edildi. Mehmed Ali Paşa bu kararı tanımayınca kuvvete başvuruldu. Osmanlı ve İngiliz kuvvetleri Suriye'yi ele geçirdiler. İngiliz donanması İskenderiye önlerine geldi. Fransız yardımından ümidi kesen Kavalalı Mehmed Ali Paşa barış yapmak zorunda kaldı. İdaresi Kavalalı Mehmed Ali Paşa ve evlâtlarına bırakılmak şartıyla Mısır içişlerinde serbest dışişlerinde Osmanlı Devleti'ne bağlı imtiyazlı bir eyalet hâline geldi.

Mısır Meselesi'nin hâllinden sonra, bir yıl sonra süresi biten Hünkâr İskeleyi Antlaşması'nın yerine Boğazlar meselesine bir hâl çaresi bulmak üzere Londra'da bir konferans düzenlendi (1841). Londra Konferansı'nda alınan karar ile Boğazlar Osmanlı Devleti'nin egemenliğinde olacak, Boğazlar'dan hiçbir savaş gemisi geçmeyecekti.

Kırım Savaşı (1853-1856)

Tanzimat'ın ilânından sonra Sadaret makamını işgal eden **Mustafa Reşid Paşa**, **Ali Paşa**, **Fuat Paşa** gibi devlet adamlarının dış politikalarının sonucu İngiltere ve Fransa'ya yaklaşan Osmanlı Devleti Rusya-Avusturya ittifakına karşı cephe almıştı. Avusturya ve Rusya zulmünden kaçan Macar milliyetçileri Osmanlılar'a iltica etmişlerdi. Bunları isteyen Rusya ve Avusturya'ya ret cevabı veren hükümet İngiltere ve Fransa tarafından hararetle destek gördü. Rusya, ıslahat hareketleriyle Osmanlı Devleti'nin yeniden güçlenmesini endişe ile takip etmekteydi. Çar, İngiltere'ye müracaatla "**Hasta Adam**" olarak nitelendirdiği Osmanlı İmparatorluğu'nun aralarında paylaşılmasını talep etmiş ama reddedilmişti. Aynı teklifi Fransa'ya da yaptıysa da Fransa da bu teklifi reddetti. Daha önce Kudüs'teki kutsal yerlere bakılması Katolikler'e aitti. Bu işi özellikle 1740 kapitülasyonlarından sonra Fransızlar üstlenmişlerdi. Fransa İhtilâli sırasında Fransızlar bu işi önemsemedikleri için Ortodokslar bu işi üstlenmişlerdi. **III. Napolyon** tekrar bu görevin Fransızlar'a verilmesini isterken, **Çar I. Nikola** buna karşı çıkarak İstanbul'a **Prens Mençikof** başkanlığında fevkalâde yetkiye sahip bir elçilik heyeti gönderdi. Osmanlı devlet adamları İngiliz ve Fransızlar'ın kati destek vaatlerini aldıktan sonra Ruslar'ın bu teklifini reddettiler. Akasından da Tuna boylarına Türk kuvvetleri sevk edildi. Bunun üzerine isteklerini zorla kabul ettirmeye kalkan Rus Çarı I. Nikola 1853 tarihinde Eflak ve Boğdan'a girdi. Avusturya ile Prusya, Balkan statükosunun bozulmaması için Rus işgalini protesto ettiler. Viyana'da Avrupa devletlerinin ve savaş durumuna gelen Rusya ile Türkiye'nin katıldığı bir konferans toplandıysa da meseleye bir çözüm getirilemedi. Bunun üzerine Türkiye Rusya'ya savaş ilân etti (1853).

Osmanlı ordusu komutanı **Ömer Paşa**, Tuna'da Ruslar'ı üst üste yendi. Bu sırada bir Rus donanması **Sinop Limanı**'nı basarak buradaki Türk donanmasını yaktı. Bu olay üzerine İngiliz ve Fransız donanmaları İstanbul önlerine gelerek kıyıların korunmasında görev aldılar. İngiltere ve Fransa Rusya'ya bir ültimatom vererek, Rus ordusunun işgal ettikleri yerden çıkmalarını ve Ortodoks tebaa üzerindeki isteklerinden vazgeçmesini istediler. Cevap vermemesi üzerine Rusya'ya savaş ilân ederek Türkiye'nin yanında yer aldılar. Silistre önlerinde **Musa Paşa**, Ruslar'ı durdururken, diğer yandan müttefik ordular Varna'ya gelmişlerdi. Diğer müttefik ordular ise 1854 yılında Kırım'a çıktılar. Sivastopol kuşatıldı. Bu sırada **Pyemento Hükümeti** de müttefiklerin yanında savaşa katıldılar. 1855 yılında **Malakof İstihkâmı**'nın yıkılmasından sonra müttefikler şehre girdiler. İngilizler limanı, dokları ve tersaneleri yakıp yıktılar. Bu sırada Çar I. Nikola ve Prens Mençikof arka arkaya öldü. Yerine **II. Aleksandre** geçti. Aleksandre barış istemek zorunda kaldı. 1856 yılında Paris'te yapılan atlaşma ile sulh sağlandı. **Paris Antlaşması** ile Osmanlı Devleti bir Avrupa devleti sayılarak sınırlarının güvenliği ve toprak bütünlüğü büyük devletlerin kefilliği altına alındı.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi)

Kırım Savaşı'ndan sonra fırsat kollayan Rusya, 1870 yılında Fransa'nın Prusya karşısında yenik düşmesi üzerine Paris Antlaşması'nın Karadeniz'de Rusya'nın donanma bulundurmaması, tersane yapmaması ile ilgili maddesini tanımadığını ilân etti. Yalnız kalan İngiltere ancak bu kararı protesto ile yetindi. Rusya yeni politikasını **Pan-İslavizm** üzerine oturtmuş, Balkanlar'daki Slav topluluklarının bağımsızlık hareketlerini teşvik etmeye, desteklemeye başlamıştı. Rus taraftarı **Mahmud Nedim Paşa**'nın Bulgar Kilisesi'nin bağımsızlığını kabul etmesi (1871), Bulgaristan'ın istiklâli hususunda atılmış bir adım oldu. Bosna-Hersek ve arkasından Bulgarlar ayaklandılar. Avrupa'da bir Türk düşmanlığı yaratılmaya çalışıldı. Türkler'in müttefiki durumunda olan İngiltere de bu propagandaya kapıldı. Bu sırada **Sultan Abdülaziz** azledilerek yerine önce **V. Murad**, daha sonra **II.**

Abdulhamid getirilmiştir. İstanbul'da bu karışıklıklar devam ederken Sırp ve Karadağlılar Osmanlı Devleti'ne savaş ilân ettiler. İngiltere genel bir savaşa mani olmak üzere İstanbul'da bir konferans toplanmasına çalıştı. Konferans öncesi Meşrutiyet idaresinin ilânı, konferansa katılan devletlerin temsilcileri üzerinde hiçbir etki yapmadı. Üstelik Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığı, şeref ve haysiyetiyle bağdaşmayacak teklifler ileri sürdüler. Bu yüzden konferans dağıldı. Rusya, savaş sırasında Osmanlı Devleti'ni yalnız bırakmak için İstanbul Konferansı'na katılan devletler kanalıyla **Londra Protokolü**'nü hazırlattı. Bu protokolde Bosna-Hersek ve Bulgaristan'da ıslahat yapılması, bazı orduların terhisi, ıslahat hareketlerini İstanbul'daki elçiliklerin kontrol etmesi gibi hususlar bulunmaktaydı. Bağımsızlıkla bağdaşmayan bu teklifleri Osmanlı Hükümeti'nin reddetmesi üzerine Rusya savaş açtı (1877). Rusya biri Balkanlar'dan diğeri Kafkasya'dan olmak üzere iki cepheden saldırıya geçti. Rus kuvvetleri Anadolu'da **Erzurum**, Balkanlar'da **Plevne** hattında durduruldu. **Gazi Ahmed Muhtar Paşa** Erzurum Aziziye tabyalarında Ruslar'ı durdururken, **Gazi Osman Paşa** Plevne'de çok üstün kuvvetler karşısında bir yıla yakın direndikten sonra yardım alamaması sebebiyle yaralanıp esir düştü. Plevne'nin düşmesi üzerine süratle Balkanlar'a inen Ruslar İstanbul'da **Ayastefanos** önlerine kadar geldiler. II. Abdulhamid barış istedi. Bunun üzerine çok ağır şartları kapsayan fakat yürürlüğe girmeyecek olan **Ayastefanos Antlaşması** imzalandı (1878). İngiltere, Rusya'nın güneye ineceği mülahazası ile Kıbrıs'a asker çıkardı (1878). İngiltere ve Avusturya Rusya'nın himayesinde büyük bir Bulgaristan'ın kurulmasını istemediklerinden Berlin'de bir konferans topladılar. Ayastefanos Antlaşması'nın şartları yeni baştan gözden geçirilerek **Berlin Antlaşması** imzalandı (1878).

Osmanlı İmparatorluğu'nun Parçalanması

Tunus'un İşgali: Yarı bağımsız bir eyalet olan Tunus, 1881 yılında Fransızlar tarafından işgal edildi.

Mısır'ın İşgali: 1869 yılında **Süveyş Kanalı**'nın açılmasıyla önemi daha da artan Mısır, 1882 yılında bir ayaklanma bahane edilerek İngilizler tarafından işgal edildi.

Girit Meselesi ve Osmanlı-Yunan Savaşı: Berlin Konferansı ile Osmanlı Devleti'nin Girit'te ıslahat yapması kabul edilmişti. Rumlar'a verilen hak ve imtiyazlara rağmen ihtilaf devam etmekteydi. Bu yüzden çıkan Türk-Yunan savaşı sırasında Türk orduları komutanı **Ethem Paşa**, Yunanlılar'ı **Dömeke**'de yenerek Atina'ya doğru ilerlemeye başladı. Bunun üzerine Avrupa devletleri araya girerek Türkiye'yi barışa zorladılar. Ufak tefek sınır değişiklikleri, savaş tazminatı karşılığı olarak Türkiye'nin Girit'e Yunanlı bir vali atmasını kabul ettirdiler (1897). Daha sonra **Venizelos**, 1908 yılında Girit'i Yunan Kralı adına yönettiğini bildirdi. Balkan Savaşı'ndan sonra Girit'in Yunanlılar'a ait olduğunu kabul etmek zorunda kaldık.

Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'a Geçmesi: Doğu Rumeli Hıristiyan bir valinin yönetiminde Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştı. Filibe'de çıkan bir isyan sonunda Bulgar Prensi Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'a geçtiğini bildirdi. 1897 Türk-Yunan Savaşı sırasında Bulgaristan'ın tarafsız kalması için, Bulgar Prensi Doğu Rumeli Valisi olarak kabul edildi. 1908 yılında Bulgaristan Krallığı'nın ilân edilmesinden sonra tamamen Bulgaristan'a ilhak edildi.

Bosna ve Hersek'i Avusturyalılar Tarafından İlhakı: Berlin Antlaşması ile yönetimi geçici olarak Avusturya'ya bırakılan Bosna-Hersek, 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilân edildiği sırada Avusturya tarafından resmen ilhak edildi.

Türk-İtalyan Savaşı (Trablusgarb Savaşı) (1911-1912): XIX. yüzyılın sonlarına doğru birliğini tamamlayan İtalya, Tunus'un Fransızlar, Mısır'ın İngilizler tarafından işgal edilmesinden sonra Trablusgarb'ı kaçırmamak için hareket geçti. Osmanlı Devleti'ne müracaatla Trablus ve Bingazi'de İtalyan hak ve menfaatlerine saygı gösterilmesini istediler. Osmanlı Devleti'nin bunu reddetmesi üzerine 1911 yılında buraya asker sevk ettiler. Aralarında **Mustafa Kemal, Enver Paşa** gibi genç kurmay subayların da bulunduğu Trablusgarb müdafileri sayıca çok üstün İtalyanlar'ı kıyıda durdurmaya muvaffak oldular. Kara savaşlarında bir şey yapamayan İtalya, donanmasını Ege Denizi'ne göndererek buradaki **On İki Ada**'yı işgal ettirdi. Antalya ve çevresini bombardıman ettirdi. Ancak bu sırada Balkan Savaşı'nın çıkması Osmanlı Devleti'ni zor durumda bırakmıştı. 1912 yılında İsviçre'de **Uşi** şehrinde imzalanan antlaşmayla Trablusgarb'ı tamamen, On İki Ada'yı ise Balkan Savaşı sonuna kadar geçici olarak İtalya'ya bıraktık.

Balkan Savaşı (1912-1913): Sırbistan, Bulgaristan, Yunanistan ve Karadağ devletleri Makedonya'da ıslahat yapılması için verdikleri ultiimatın Osmanlı Devleti'nin reddetmesi sonunda savaş açtılar (1912). Savaşın kötü idaresi, komutanlar arasındaki ikilik, **İttihatçular**'la, **Hürriyet ve İtilâf** taraftarları arasındaki parti kavgaları savaşta Osmanlı ordularının yenilmesine sebep verdi. Yunanlılar Yanya ve Selanik'i, Sırlar Manastır ve İşkodra taraflarını, Karadağlılar Yeni Pazar'ı ele geçirdiler. Bulgarlar Edirne'yi alarak Kırklareli ve Lüleburgaz savaşlarını da kazanarak Çatalca önlerine kadar ilerlediler. Durumdan faydalanarak **Arnavutluk** 1912 yılında bağımsızlığını ilân etti. İşbaşına gelen **Kâmil Paşa** barış yaparak savaşa son verdi. **Londra Antlaşması**'yla Midye-Enez hattının batısında kalan topraklar Balkan devletlerine bırakıldı.

Galip devletler toprakların paylaşılması meselesinden anlaşamayarak savaşa tutuştular. Böylece İkinci Balkan Savaşı başladı. Bulgarlar ile Sırlar arasında başlayan savaşta (1913) Romenler ve Yunanlılar Sırlar'ın tarafını tuttular. Osmanlı Devleti de bu durumdan faydalanarak Edirne'yi geri aldı. Yapılan **Bükreş Antlaşması**'yla II. Balkan Savaşı'na son verilerek Osmanlı toprakları Balkan devletleri arasında paylaşıldı. Osmanlı Devleti de Bulgarlar ile **İstanbul**, Yunanlılar ile **Atina** antlaşmalarını yaparak barışı temin etti. Bu savaş sonunda bütün Makedonya, Doğu Rumeli, Kavala, Girit elimizden çıktığı gibi, geçici olarak terk edilen On İki Ada da tamamen İtalyanlar'a bırakıldı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Yıkılması Birinci Cihan Savaşı (1914-1918)

XIX. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa devletleri siyasî ve ekonomik sebepler yüzünden iki büyük cepheye ayrılmışlardı. Bunlardan **Almanya, Avusturya-Macaristan** ve **İtalya** devletleri **Üçlü İttifak Zümresi**'ni oluştururlarken, **Fransa, Rusya** ve **İngiltere Üçlü İtilâf Zümresi**'ni meydana getirmişlerdi. Nihayet ufak bir kıvılcım dünya savaşının başlamasına sebep oldu. Avusturya Arşidükası'nın Saraybosna'da Sırp bir öğrenci tarafından öldürülmesi, Avusturya'nın Sırbistan'a savaş açmasına sebep oldu. Sırbistan'ı koruyan Rusya Avusturya'ya, Avusturya'nın müttefiki Almanya Rusya'ya, Rusya'nın müttefikleri İngiltere ve Fransa Almanya'ya savaş açtılar. Bir süre tarafsız kalan Türkiye Almanya ile yaptığı bir anlaşma sonunda kendisini savaşın içinde buldu. İngiliz donanmasının önünden kaçan **Goben** ve **Breslav (Yavuz ve Midilli)** Çanakkale'yi geçerek İstanbul önlerine demirlemişlerdi. Bu gemilerin tarafımızdan satın alındığını ilân ettik. Türkiye'nin savaşa katılmasını istemeyen İtilâf Devletleri buna ses çıkarmadılar. Ancak bu gemilerin Alman amirallerinin idaresinde Karadeniz'e açılarak Rus limanlarını topa tutması üzerine Türkiye'ye savaş ilân ettiler (1914). Türk kuvvetleri başlıca şu cephelerde savaştı:

1. Filistin-Suriye Cephesi

2. Irak Cephesi

3. Kafkasya Cephesi

4. Çanakkale Cephesi

5. Galiçya Cephesi

İngilizler Mısır'da harekete geçerek saldırıya geçtiler. Türk kuvvetleri Gazze'de İngilizler'i durdurmayı başardı. Bu cephede Araplar'ın ihanetleri sonunda Türk kuvvetleri yenik düştü. Basra Körfezi'nden taarruza geçen İngiliz kuvvetleri **Kut'ül Amâre**'de kuşatılarak esir edildi. Ancak bundan faydalanılmadı. **Bağdat**'ı ele geçiren İngilizler **Musul** yakınlarına kadar ilerlediler. Kafkas Cephesi'nde Rus kuvvetleri **Erzurum, Bitlis, Muş** yörelerine kadar ilerlediler. Kıyı şeridinde de yerli Rumlar'ın **Pontus** çeteleriyle işbirliği yaptılar. Ruslar'a karşı girişilen **Sarıkamış** taarruzunda başarılı olmadık. Ancak **1917 Komünist İhtilâli** Rusya'da Çarlık rejimini devirdiği gibi Rusya'nın da savaştan çekilmesine sebep oldu.

Zor durumda olan müttefiklerine yardım için Fransız ve İngiliz donanmalarının 18 Mart 1915 tarihinde **Çanakkale**'yi aşmak istemeleri, burayı korumakla görevli Türk kuvvetlerinin başarısı ile sonuçlandı. Birçok zırhlısı batan veya yara alan düşman donanması geri çekildi. Bunun üzerine Gelibolu Yarımadası'na asker çıkararak Çanakkale'yi düşürmek istedilerse de Türkler burada büyük bir zafer kazandılar. Başta **Mustafa Kemal Paşa** olmak üzere bölgeyi müdafaa eden Türk subay ve erleri müttefik ordularını çekilmeye zorladılar ve bunu başardılar. Ancak Osmanlı Devleti'nin müttefiki Almanya yenilmiş, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan cepheleleri çökmüştü. Bu yüzden İttifak Devletleri barış istemek zorunda kalmışlardı. Osmanlı Devleti de ateşkes imzalamak zorunda kaldı. Osmanlı Devleti'nin parçalanması demek olan **Mondros Antlaşması** 30 Ekim 1918 tarihinde imzalandı. Mütarekeyi takiben, bazı maddelere dayanarak İtilâf Devletleri Osmanlı topraklarını işgal etmeye başladılar. Nihayet 10 Ağustos 1920 tarihinde Osmanlı Devleti'ne **Sevr Antlaşması** imzalatılarak Türk topraklarını aralarında paylaştılar. Ancak bu antlaşma kâğıt üzerinde kalmaya mahkûm oldu.

XIX. Yüzyılda Islahat Hareketleri

II. Mahmud Devri Islahatı (1808-1839): **II. Mahmud**'un ilk zamanlarında **Sadrazam Alemdâr Mustafa Paşa**'nın gayretleriyle yapılan bazı ıslahat hareketleri görülür. Bunlardan en önemlisi zaman zaman devletin başına büyük meseleleri yaratan ayânların (yerli derebeyleri), İstanbul'da toplanarak Alemdar'la anlaşmalarıdır. Tarihimizde bu olaya "**Sened-i İttifak**" denilmekte ve ilk defa hükümdar kendi gücü dışında bir gücün varlığını kabul etmiş oluyordu. Daha sonra **Sekban-ı Cedit Ocağı**'nı kuran Alemdar Mustafa Paşa, lüzumsuz masrafları kıstı, Kalyoncu Ocağı'nı da kapattırdı.

Alemdar Mustafa Paşa'nın öldürülmesinden sonra Sultan II. Mahmud, Yeniçeri Ortaları'ndan seçilen 50'şer kişi ile **Eşkinci Ocağı** denilen yeni bir askerî sınıf kurdu. Daha sonra isyana kalkan Yeniçeri Ocağı'nı 2 Haziran 1826 tarihinde ortadan kaldırarak, devletin başına uzun zamandan beri bela olan bu ocağın kaldırılması ile ıslahat hareketlerine hız verdi.

Reayadan para alınması, mal müsaderesi kaldırıldı, halkın kanun önünde eşit olması ilkesi benimsendi. Padişah, Sadrazam ve Şeyhülislâm'da toplanan yetkiler çeşitli nazırlıklar kurularak dağıtıldı. Hükümete teklifler yapmak, kanun hazırlamak için komisyonlar kuruldu. Ortadan kaldırılan Yeniçeri Ocağı'nın yerine **Asâkir-i Mansure-i Muhammedî** adında yeni bir ordu meydana getirildi. Bu orduya subay yetiştirmek üzere 1834 yılında **Harp Okulu** açıldı. Valiler devletin maaşlı memuru hâline getirildi. Ülkenin içinde huzuru bozan derebeyleri, ayânlar birer birer ortadan kaldırılarak asayişin düzenlenmesine çalışıldı. Mahalle ve köylerde muhtarlıklar kuruldu. Erkek nüfusu dikkate alınarak ilk nüfus sayımı yapıldı. Posta teşkilâtı, pasaport ve karantina usulü kabul edildi. Resmî kıyafet olarak ceket, pantolon ve fes kabul edildi. Bundan böyle resmî dairelere Padişah'ın resminin asılması usulü getirildi. İlk defa olarak ilköğretim mecburiyeti kondu. Askerî Tıp Mektebi açıldı. İlk defa Avrupa'ya öğrenci gönderildi. Padişah Anadolu içinde bir seyahate çıktı ve **Takvim-i Vekâyi** adını taşıyan bir gazete yayınlandı.

Tanzimat (3 Kasım 1839): Sultan Abdülmecid, Mustafa Reşid Paşa'nın çabaları sonunda Tanzimat'ın ilânını kabul etmişti. Mustafa Reşid Paşa, **Tanzimat Fermanı**'nı, Gülhane Parkı'nda yabancı elçilerin de bulunduğu bir kalabalığa karşı okuyarak ilân etti. Bunun için, **Gülhane Hatt-ı Hümayûnu** adıyla da anılır.

Getirilecek yeni kanunlarla Müslüman ve Müslüman olmayan Osmanlı tebaasının mal, can ve namuslarının korunacağı; mahkeme edilmeksizin ne Padişah'ın ne de Sadrazam'ın herhangi bir suçluyu cezalandıramayacağı, idam ettiremeyeceği, süremeyeceği, mal müsaderesinin kaldırılacağı, herkesin her türlü mal-mülk tasarrufunda serbest olacağı, bu hususta Müslüman veya Müslüman olmayan ayırımının yapılmayacağı hususları Tanzimat Fermanı ile ilân edildi.

Tanzimat Fermanı ile toplumumuzda ilk defa köklü bir değişikliğe gidilmiştir. Tanzimat'ın lehimize olduğu kadar aleyhimize olan yanları da vardır. Mısır Meselesi'nin hâll edilmesinde Avrupalılar'ın desteğini sağladık. Devlet kurumları az çok çağdaş dünyaya ayak uydurabildi. Anayasa fikrinin tohumları atıldı. Mecellenin yanında medenî kanunlar, medreselerin yanında okulların açılması sağlandı. Osmanlı tebaası arasında eşitliğin sağlanmasına çalışıldı. Endüstrinin tohumları atıldı. Ancak Tanzimat'ın getirdiği imtiyazlardan faydalanan yabancılar azınlıkların yardımıyla bütün ticaret hayatımızı kontrolleri altına aldılar. Devlet ilk defa dışarıdan borç para almaya başladı.

1856 İslahat Fermanı (18 Şubat 1856): Osmanlı Devleti 18 Şubat 1856 tarihinde Tanzimat Fermanı'na benzer bir ıslahat fermanı yayımlayarak, azınlıklara birtakım haklar vererek Avrupa'nın desteğini sağlamaya çalıştı. Bu ıslahat fermanıyla, can, mal, ırz ve namusun korunacağı; bütün tebaanın kanun karşısında eşit olacağı; devlet memurluklarına Müslüman olmayan kişilerin de getirilebileceği; her türlü mezhep ve okuma hürriyetinin kabul edileceği; mahkemenin açık olacağı, Müslüman olmayanların da şahitliklerinin kabul edileceği; gayrimüslimlerin vilayet ve nahiyelerdeki idare meclislerine seçilebilecekleri; resmî evrak ve haberleşmelerde gayrimüslimlere hakaret edici sözlere yer verilmeyeceği; malî, adlî ve sosyal alanlardaki ıslahatlara devam edileceği; yabancılar mal-mülk tasarrufu hakkının tanınacağı; Müslüman ve Müslüman olmayanların davalarına bakmak için karma mahkemelerin kurulacağı vaat edildi.

I. Meşrutiyet (23 Aralık 1876): I. Meşrutiyet, **Midhat Paşa, Namık Kemal, Ziya Paşa** ve arkadaşlarının eseridir. Ancak bu kişilerin meşrutiyet hakkında bir kanaatlerinin olmadığı, İngiltere'deki idareye benzer bir idare kurmakla meselelerin düzelebileceğini zannettikleri anlaşılıyor. Anayasa taslağı **Sultan II. Abdulhamid** tarafından tasdik edildikten sonra 23

Aralık 1876 tarihinde ilân olundu. Yeni Anayasa'ya göre **icra (yürütme)** kuvveti hükümdarda, **teşriî kuvveti (yasama)** meclislere, **kazaî (yargı) kuvveti** ise mahkemelere veriliyordu. Ayân Meclisi'ni Padişah, Halk Meclisi'ni halk seçecekti. İlk meclis toplantısı 19 Mart 1877 tarihinde yapılarak Padişah'ın açış nutku, **Said Paşa** tarafından okundu. Yapılan seçimlerden sonra **Ahmed Vefik Paşa**, Meclis Başkanlığı'na getirildi.

Hazırlıksız ilân edilen I. Meşrutiyet Meclisi'nde Türk milletvekillerinin oranı % 40 kadardı. Mecliste devletin millî meselelerinin savunulması yerine azınlık milletvekilleri tarafından imparatorluğun aleyhine kararların alındığı görüldü. Rum, Bulgar, Ermeni, Yahudi, Romen, Makedon, Sırp, Marunî gibi Müslüman olmayan milletvekillerinin yanında Boşnak, Arap, Arnavut, Abaza gibi Müslüman topluluklar da millî menfaatlerimizle bağdaşmayan tekliflerle ortaya çıktılar. Nihayet Sultan II. Abdulhamid tarafından Meclis, 13 Şubat 1878 tarihinde feshedildi.

II. Meşrutiyet (23/24 Temmuz 1908): Abdülaziz zamanında Avrupa'daki liberal hareketleri yürüten Türk gençleri, öğrencileri ve yazarlarına “**Genç Osmanlılar**” veya “**Yeni Osmanlılar**” denilmektedir. Abdulhamid zamanında, Avrupa'da Abdulhamid aleyhine faaliyet gösteren liberallere ise “**Jön Türkler**” adı verilmektedir. Jön Türkler bu faaliyetleri sırasında birçok gizli cemiyetler kurmuşlardı. Bunlardan en önemlisi “**İttihat ve Terakkî Cemiyeti**”dir. Bu cemiyet 1890 yılında İstanbul'da **İbrahim Temo, İshak Sükutî, Mehmed Reşid** ve **Abdullah Cevdet** tarafından kurulmuştur. Sultan Abdulhamid cemiyet üyelerine önemli görevler vererek, bu cemiyetin faaliyetini durdurmayı başardı. Ancak **Meşvered Gazetesi**'nin sahibi **Ahmed Rıza Bey** ile **Prens Sabahaddin**'in cemiyete girmesiyle faaliyetlere yeni bir yön verildi. Cemiyetin faaliyet merkezi Makedonya'ya kaydırıldı. Selanik merkez oldu. Sivil memurlardan sonra, subaylar da bu cemiyete girdiler. Nihayet 7 Temmuz 1908 tarihinde III. Ordu Komutanı **Şemsi Paşa**'nın Manastır'da **Teğmen Atıf Bey** tarafından vurularak öldürülmesiyle Abdulhamid idaresine karşı ayaklanma başladı. **Binbaşı Enver Bey, Kolağası Niyazi Efendi, Kurmay Binbaşı Tosun Bey, Kolağası Eyüb Sabri Bey** kuvvetleriyle dağa çıktılar. Daha sonra Selanik'e giren İttihat Terakkî ileri gelenleri, 23 Temmuz 1908'de **Kanun-u Esasî**'yi yeniden yürürlüğe koyduklarını duyurarak, Manastır'da Meşrutiyet'i ilân ettiler. Bu durum karşısında Sultan, 24 Temmuz tarihinde İstanbul'da Meşrutiyet'i ilân etti. Meclis 17 Aralık 1908 tarihinde Ayasofya'daki Adliye Nezareti binasında Sultan Abdulhamid tarafından açılarak çalışmalarına başlamıştır. II. Meşrutiyet halka mal olamamıştır. İttihat Terakkî Cemiyeti ile III. Ordu'nun eseridir.

Meşrutiyet'in ilân edilmesinden sonra sık sık hükümet değişikliklerinin meydana geldiği, ülkenin tam bir karışıklığa düştüğü görülür. Basından sansürün kalkmasıyla beraber, İttihatçılar'ın yayın organları olan “**Şûra-yı Ümmet**”, “**Siper-i Saika**”, “**Tanin**” gibi gazetelerle, muhaliflerin yayın organları olan “**Serbestî**”, “**Mizân**” ve “**Volkan**” gibi gazeteler karşılıklı suçlamalara başladılar. Serbestî Gazetesi sahibi **Hasan Fehmi**, bir gece Galata Köprüsü'nde vurularak öldürüldü. Volkan Gazetesi sahibi **Derviş Vahdeti**, katilin bir türlü bulunamaması sebebiyle çok şiddetli yazılar yazmaktaydı. İttihat Terakki ileri gelenleri, Hassa ordusuna itimat etmedikleri için Makedonya'dan üç tabur getirmişlerdi. Tarihlerimizde **31 Mart Vak'ası** olarak geçen olay işte bu taburların marifetidir. 31 Mart gecesini bazı subayları tevkif eden askerler Meclis'e gitmek üzere köprüye doğru harekete geçmişler bu arada **Adliye Nazırı Nazım Paşa**, Milletvekili **Şekip Arslan Bey**, **Ali Kabulî Bey**'i katlettiler. “**Şeriat isteriz**” gürültüleri arasında **Şûra-yı Ümmet** ve **Tanin** Gazetelerini tahrip ettiler. Bunun üzerine İttihat Terakki liderleri III. Ordu'yu İstanbul'a çağırdı. **Mahmud Şevket Paşa** komutasındaki III. Ordu İstanbul'a gelerek duruma el koydu. Ancak III. Ordu ile gelen Rum, Bulgar, Makedon, Sırp çapulcular yağma ve katliamlarda bulundular. Çok kan

döküldü. **Prens Sabahaddin**'in kışkırtmaları ile Sultan II. Abdulhamid tahttan indirilerek (27 Nisan 1909) **V. Mehmed Reşad** tahta çıkarıldı. Hükümete ise İttihatçılar tamamen hâkim oldular.

Kaynak (Source):

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 1**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 294.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa; **Anadolu'da Rus Muharebesi, 1876-1877, C. 2**, Haz. Enver Yaşarbaş, İstanbul 1985, s. 272.

Ahmet Refik (Altınay), **Lâle Devri**, İstanbul-?, s. 120.

Yzb. Alâettin-Yzb. Cavit; **İkinci Viyana Muhasarası, 1683**, İstanbul 1933, s. 28.

Anagnostis, Johannes; **Selânik (Thessaloniki)'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih Sultan II. Murad Dönemine Ait Bir Bizans Kaynağı**, Haz. Melek Delilbaşı, Ankara 1989, s. XII + 70 + 33 Tıpkı Basım + 8 Fotoğraf.

Ankara Meydan Muharebesi (1402), Ankara 1995, s. 114 + 32 Harita, Kroki ve Resim.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, I. Cilt, Seferin Başlangıcından 1915 Mayısına Kadar**, Çev. Tahir Tunay, İstanbul 1939, s. VIII + 406 + [I. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Avni, s. 76] + Haritalar.

Aspinall, C. F.-Oglander; **Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, II. Cilt, 1915 Mayısından Tahliyeye Kadar**, Çev. M. Hulusi, İstanbul 1940, s. VI + 484 + [II. Cildin Lâhika ve Haritaları, Çev. Yzb. Sait, s. 82] + Haritalar.

Avcı, Orhan; **Irak'ta Türk Ordusu (1914-1918)**, Ankara 2004, s. 333.

Babinger, Franz; **Fatih Sultan Mehmed Ve Zamanı**, Çev. Dost Körpe, İstanbul 2003, s. 480.

1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi ve Kolağası Mustafa Kemal, Ankara 1984, s. 224 + 2 Harita + 16 Kroki + 13 Resim.

1328-1329 Balkan Harbi, Trakya Seferi, Cilt: 3, Karargâh-ı Umumî Dar'ül Harekâtında Lüleburgaz Meydan Muharebesi, İstanbul 1928, s. X + 298.

I. Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu (26 Nisan 1989), Ankara 1992, s. VIII + 54.

Carım, Fuad; **Cezayir'de Türkler, Oruç Reis, Barbaros Hayreddin Paşa, Hasan Ağa, Veli Dede, Barbaros Hasan Paşa, Aydın Reis, Salih Paşa, Uluç Ali Paşa**, İstanbul 1962, s. 122 + XXX Resim.

Carım, Fuad; **Türkler'in Denizciliği Oruç Reis ve Garb Ocakları + Hind Denizlerinde Türk-Portekiz Elleşmeleri**, İstanbul 1965, s. 132.

Childs, Timoty W.; **Trablusgarp Savaşı Ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri**, Çev. Deniz Berktaş, İstanbul 2008, s. XVIII + 333.

Crowly, Roger; **1453, Son Büyük Kuşatma**, Çev. Cihat Taşçıoğlu, Ankara 2006, s. VI + XIV + 363.

Çakmak, Fevzi; **Büyük Harpte Şark Cephesi Hareketleri, Şark Vilayetlerimizde, Kafkasya'da Ve İran'da (1935'te Akademide Verilen Konferanslar)**, Ankara 1936, s. 363.

Çanakkale Muharebeleri, 75 nci Yıl Armağanı, Ankara 1990, s. VIII + 188 + 28 Ek.

Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu (Çanakkale, 14-17 Mart 1990), Ankara 1993, s. IV + 182.

Divitçioğlu, Sencer; **Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu**, İstanbul 1996, s. 134.

Downey, Fairfax; **Kanuni Sultan Süleyman**, Çev. Enis Behiç Koryürek, İstanbul 1975, s. VI + 300.

Emecan, Feridun; **İlk Osmanlılar Ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, İstanbul 2008, s. XVI + 236.

Erol, Mine; **Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye Karşı Tutumu**, Ankara 1976, s. 88.

Gibbons, Herbert Adams; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, Çev. Ragıp Hulusi, İstanbul 1928, s. 282.

Gökbilgin, M. Tayyib; **Kanunî Sultan Süleyman**, İstanbul 1992, s. 220.

Hacısalihioğlu, Mehmet; **Jön Türkler Ve Makedonya Sorunu (1890-1918)**, Çev. İhsan Catay, İstanbul 2008, s. XVI + 498.

Hamza, Yusuf; **Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Meşrutiyet'in İlânı**, Üsküp 1995, s. 644.

Hanioğlu, Şükrü; **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad Ve Terakki Cemiyeti Ve Jön Türklük, Cilt I (1889-1902)**, İstanbul 1985, s. 664.

Heinzelmann, Tobias; **Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu (1908-1914)**, Çev. Türkis Noyan, İstanbul 2004, s. 262.

Hocaoğlu, Mehmet; **Abdulhamid Han'ın Muhtıraları (Belgeler)**, İstanbul-?, s. 240.

Hüseyin Kâzım Kadri (Şeyh Muhsin-i Fanî); **Türkiye'nin Çöküşü (II. Meşrutiyet'in Perde Arkası-Makedonya, Arnavutluk-Suriye Ve Ermenistan'ın Elden Çıkışı)**, Haz. Yılmaz Daşçıoğlu, İstanbul 1992, s. 212.

Hüseyin Kâzım Kadri; **Balkanlar'dan Hicaz'a İmparatorluğun Tavsiyesi, 10 Temmuz İnkılâbı Ve Netayici**, Haz. Kudret Büyükcoşkun, İstanbul 1992.

Kandemir, Feridun; **Medine Müdafaası, Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler**, İstanbul 1991, s. 580.

Kaniye Savunması Ve Tiryaki Hasan Paşa, Ankara 1986, s. 72.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Neden Girdik, I. Cilt**, İstanbul 1994, s. 200.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik, 2. Cilt**, İstanbul 1994, s. 464

Karabekir, Kâzım; **Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik, Erzincan Ve Erzurum'un Kurtuluşu, 3. Cilt**, İstanbul 1994, s. 272.

Karabekir, Kâzım; **Birinci Dünya Harbini Nasıl İdare Ettik, Sarıkamış, Kars ve Ötesi, 4. Cilt**, İstanbul 1994, s. 384.

Karaca, Ali; **Anadolu Islahatı ve Ahmet Şâkir Paşa (1838-1899)**, İstanbul 1993, s. 252.

Karadeniz, Hasan Basri; **Osmanlılar İle Beylikler Arasında Anadolu'da Meşruiyet Mücadelesi**, İstanbul 2008, s. XIV + 344.

Kars, H. Zafer; **Belgelerle 1908 Devrimi Öncesinde Anadolu**, Ankara 1984, s. 158.

Kaynar, Reşat; **Mustafa Reşit Paşa Ve Tanzimat**, Ankara 1985, s. 656.

Köprülü, M. Fuad; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, İstanbul 1981, s. 390.

Köse, Osman; **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)**, Ankara 2006, s. XIV + 402.

Kreutel, Richard F.; **Viyana Önlerinde Kara Mustafa Paşa**, Çev. Müjdat Kayayerli, İstanbul 1994, s. 194.

Kuran, Ercüment; **Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)**, İstanbul 1957, s. 68 + 1 Harita.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), Birinci Cild**, Ankara 1951, s. 492.

Kurat, Akdes Nimet; **Prut Seferi Ve Barışı 1123 (1711), İkinci Cild**, Ankara 1953, s. (493-888) + 7 Kroki Ve Resim + 4 Harita.

Lindner, Rudi Paul; **Osmanlı Tarih Öncesi**, Çev. Ayda Arel, İstanbul 2008, s. 152.

Mardin, Şerif; **Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri, 1895-1908** İstanbul 1983, s. 256.

Müderrişoğlu, Alptekin; **Sarıkamış Dramı**, İstanbul 2007, s. 495.

Niğbolu Meydan Muharebesi Ve Yıldırım Bayazıt, Ankara 1984, s. 90 + 6 Harita ve Kroki.

Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856), Ankara 2006, s. XXX + 545 + 1 Ek.

- Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muhareneleri, -I-**, Ankara 2005, s. XXXVI + 696.
- Osmanlı Devleti Ve Medeniyeti Tarihi**, Ed. İhsanoğlu, İstanbul 1994, s. XXVIII + 868.
- Öğün, Tuncay; **Kafkas Cephesi'nin I. Dünya Savaşı'ndaki Lojistik Desteği**, Ankara 1999, s. 364.
- Öklem, Necdet; **1877 Meclisi Mebusanı, Bütçe-İller Kanunu, İç Tüzük Üzerinde Tartışmalar**, İzmir 1982, s. 220.
- Palmer, Alan; **1853-1856 Kırım Savaşı Ve Modern Avrupa'nın Doğuşu**, Çev. Meral Gaspıralı, İstanbul 1999, s. 272.
- Perjés, Géza; **Mohaç Meydan Muharebesi**, Çev. Şerif Baştav, Ankara 1992, s. XII + 72.
- Runciman, Steven; **The Fall of Constantinople 1453**, Cambridge 1965, p. XIV + 256 + 1 Harita.
- Shaw, Stanford J.; **Eski Ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)**, Çev. Hür Güldü, İstanbul 2008, s. XIV + 625.
- Stanley, Francis; **St. Petersburg'dan Plevne'ye Gazi Osman Paşa**, Çev. Salih Cingilloğlu, İstanbul 2007, s. 181.
- Stoye, John; **Viyana Kuşatması**, Çev. Derin Türkömer, İstanbul 2003, s. 372.
- Şakir, Ziya; **II. Abdulhamid'in Gizli Siyaseti Ve Yunan Zaferi**, İstanbul 2002, s. 172
- Şapolyo, Enver Behnan; **Gazi Osman Paşa Ve Plevne Müdafaası**, İstanbul 1959, s. 252.
- Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı**, İstanbul 2004, s. 224.
- Şimşirgil, Ahmet; **Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi, Kayı II**, İstanbul 2006, s. 320.
- Şirokorad, A. B.; **Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana, Osmanlı-Rus Savaşları, Kırım-Balkanlar- 93 Harbi Ve Sarıkamış**, s. 568.
- Varna (1444), İkinci Kosova (1448) Meydan Muharebeleri Ve II. Murad**, İstanbul 1987, s. 100 + 16 Harita ve Kroki.
- Tansel, Selâhattin; **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî Ve Askerî Faaliyeti**, Ankara 1953, s. 356.
- Tansel, Selâhattin; **Sultan II. Bayezid'in Siyasî Hayatı**, İstanbul 1966, s. 310.
- Tansel, Selâhattin; **Yavuz Sultan Selim**, Ankara 1969, s. 266 + 78 Vesika.
- Tepedelenlioğlu, Nizamettin Nazif; **Hürriyet'in İlânı Ve II. Abdulhamid**, İstanbul 1999, s. 70.

Tevfik, Ebuzziya; **Yeni Osmanlılar, İmparatorluğun Son Dönemindeki Genç Türkler**, Haz. Şemsettin Kutlu, İstanbul 2006, s. 701.

Tomenendal, Kerstin; **Das Türkische Gesicht Wiens, Auf den Spuren der Türken in Wien**, Wien-Köln 2000, p. 326.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye’de Siyasi Partiler, C. 1, İkinci Meşrutiyet Dönemi**, İstanbul 1998, s. 688.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye’de Siyasi Partiler, C. 2, Mütareke Dönemi**, İstanbul 1999, s. 656.

Tunaya, Tarık Zafer; **Türkiye’de Siyasi Partiler, C. 3, İttihat Ve Terakki, Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi**, İstanbul 2000, s. 800., İstanbul 1998, s. 688.

Witteck, Paul; **Osmanlı İmparatorluğu’nun Doğuşu**, Çev. Fatmagül Berktaş, İstanbul 1985.

Yurdaydın, Hüseyin G.; **Kanunî’nin Cülûsu Ve İlk Seferleri**, Ankara 1961, s. 54.

Yüceer, Nâsır; **Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Ordusu’nun Azerbaycan Ve Dağıstan Harekâtı, Azerbaycan Ve Dağıstan’ın Bağımsızlığını Kazanması 1918**, Ankara 1996, s. 202 + 20 Ek.

Zekeriyyazâde; **Ferah, Cerbe Fetihnâmesi**, Haz. Orhan Şaik Gökyay, Ankara 1988, s. 138.

Zeyrek, Yunus; **Târih-i Osman Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa’nın Kafkasya Fetihleri (H. 986-988/M. 1578-1580)**, Ankara 2001, s. 210.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN